ב"ה

אין ליכט
פון תורה

ספר

מטעמים

(אידיש)

50

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשל"ג לפ"ק

בעזרת השם יתברך

ספר

מטעמים

עס איז צוזאמענגעשטעלט פון פארשידענע ספרים, צו ווייזן אז אלע מנהגים וואס די אידן זענען זיך נוהג איז זייער הייליג, דען די מנהגים פון ישראל איז אזוי ווי די תורה, דערפאר דארף דער מענטש נישט מבטל זיין קיין שום מנהג, עס ליגט א חוב אויף יעדן איינעם איבערהויפט ווער עס פארשטייט נישט קיין לשון הקודש אדורך צו לערנען דעם דאזיגן ספר, אזוי וועט ער וויסן דעם טעם פון יעדן מנהג.

ספר
מטעמים

עס איז צוזאַמענגעקליבן פון פאַרשידענע ספרים, צו ווייזן אַז אַלע מנהגים וואס די אידן זענען זיך נוהג איז זייער הייליג. דען די מנהגים פון ישראל איז אַזוי ווי תורה, דערפאַר דאַרף דער מענטש נישט מבטל זיין קיין שום מנהג. עס ליגט אַ חוב אויף יעדן איינעם איבערהויפט ווער עס פאַרשטייט נישט קיין לשון הקודש אַדורך צו לערנען דעם דאָזיגן ספר, אַזוי וועט ער וויסן דעם טעם פון יעדן מנהג.

הקדמה

אונזערע הייליגע חכמים האבין גיזאגט בייא דער זאך וואס עס דארף האבין איין טעם צו זעה וויא אזוי דיא וועלט פיהרט זיך. דיא יודען זענין הייליג זייער פיהרונג איז הייליג. זייא זענין קינדער פון נביאים און זייערע אלע מנהגים שטאמען ארוים פון א הייליגען יסוד. נאר וויל אין דיא יעצטיגע דורות זענין אויף גישטאנין אזעלכע מענטשין וואס זענין גלייך וויא דיא ווילדע חיות וואס זייא ווילען אוועק שטויסען דאס ליכטיקייט פון גאט. מיט דעם וואס זייא האלטין זיך פאר חכמים אין זייערע אויגין און זייא זאגין אז דיא אלע מנהגים וואס אונזערע הייליגע חכמים האבין אונז ארוים גיגעבין זייא האבין גאהר נישט קיין יסוד פון וואנין זייא האבין דאס ארוים גענומען. איבער דעם האבין זיך גישטארקט צווישען אונז אזעלכע מענטשין וואס דער פונק פון יודישקייט ברענט אין זייא. זייא וואלין ערוועקין אונזערע ברידער מען זאל זיך מאכין איין צאהם און נישט אפ צו לאזען דיא מינדעסטע זאך פון דיא אלע מנהגים. אויך האב איך מיר פוהל מוהע גינומען אוים צו זוכען דיא אלע מנהגים וואס מען איז זיך נוהג בייא אונז פון אלע הייליגע ספרים האב איך ארוים גענומין דיא טעמים פון דיא מנהגים כדי יעדער זאל קענין אוים ווייזין, דיא יונגע מענטשין פון דעם דור אז זייערע אלע מיינינגען זענין דיא אמונה איז פאלש. דיא אלע יודישע מנהגים זענין א תורה. און דער וואס איז מזלזל אין א מנהג איז גלייך וויא מען וואלט ח"ו מזלזל גיוועזין אין דער תורה. אזוי וויא עס ווערט גיברענגט אין פוהל ערטער אז א מנהג ברעכט א דין. אויך האב דאס ספר המטעמים איבער גיזעצט אויף ע"ט עס זאל עס יעדער קענין פאר שטיין כדי מזכה צוא זיין דיא מענטשין וואס זייא האבין נישט גילערינט לשה"ק זייא וועלין פון דעם פוהל פערגיניגען האבין אז זייערע אויגין וועלין גיעפינט ווערין אין אונזערע הייליגען גלויבין און איך טוה מתפלל זיין פאר השי"ת אז מיין מוהע זאל אהן גענומען ווערין אין מענטשינס אויגען און דאס זאל חן האבין בייא יעדען כדי דער זכות פון פוהל מענטשין זאלין העלפין אהן מיר. און מיר זאלין זוכה זיין צוא ביאת גואל במהרה בימינו אמן:

דער טעם פון אסרו חג .

(א) דער טעם פון אסרו חג ווייל עס איז מיר שוועהר איינער אב שיידונג אזויא וויא אונ שבועות אויך איבער דער ליבשאפט פון דער מצוה . מדרש .

דער טעם פון אליהו אונ חנוך

דער טעם וואס חנוך איז ארויף אונ הימעל אונ עס איז פון איהם געווארען איין מלאך אונ פון זיין קערפער איז געווארען איין פלאקער פייער . אבער אליהו איז מיט דעם שטארעם ווינד ארויף אונ הימעל אונ זיין קערפער איז געבליבען אונ שטארעם ווינד . בעווייל חנוך אזויא וויא ער איז ארויף אויף דעם הימעל איז ער שוין מעהר נישט אראב געקומען אבער אליהו האט גיברויכט אללע מאהל אראב צוא קומען אויף דער וועלט אונ צוא בעווייזען זיך צוא דיא צדיקים איבער דעם איז זיין קערפער געבליבען אונ שטארעם ווינד ער זאל זיך קענען אהן קליידען אונ קערפער ווען ער קומט אויף דער וועלט .

(ב) א טעם אז דוא הונד פרייען זיך איז אליהו אונ שטאט ווייל עס ווירד גיברענגט אז עס איז פאראן דרייא וואס זייא האסען זיך פיינד אונ איינער פון דוא דרייא איז א הונד דער שטייגער פון א הונד זייא האסען זיך פיינד אונ עס איז דא צווישען זייא קריג איבער דעם ווער עס רעדט להר"ר איינער אויף דעם צווייטען ווירד מגולגל אונ איין הונד ווייל ער האט אהן גימאכט קריג צווישען מאן אונ ווייב . אונ אליהו קומט צוא מאכען שלום אויף דער וועלט . איבער דעם פרייען זיך דוא הונד ווייל דער וואס איז מגולגל אונ דוא הונד רעכנען אז אליהו איז געקומען צוא מאכען שלום וועט דאס זיין פיהר זייא אויך איין תיקון איבער דעם פרייען זייא זיך .

(ג) אבער אז דער מלאך המות קומט אונ שטאט קלאגען דוא הונד דען עס ווירד גיברענגט אז עס וועט זיין איין צייט וואס דער טויט וועט בטל ווערען אונ אז דער מלאך המות קומט אונ שטאט אריין איז איין בעווייז אז עס איז נאך נישט געקומען דוא צייט וואס דער טויט זאל בטל ווערען איבער דעם קלאגען דוא וואס זענען מגולגל אונ דוא הונד אריין .

דער טעם פון אבילות .

(א) דער טעם וואס מען גוט דעם אבל צוא עסען איין מאר־צייט פון דער פרעמד ווייל דער וואס זיצט בייא איין פטרען כו׳ איז א הם

פֿייערטאָג אונטער דיא אויגען אונ איין אָבל איז איהם אויך פֿונקטער דען נעם.

(ב) דער טעם וואס מיר זייַנען ניש'ט נוהג צוא איהער קערען דיא הויט ביי איין אָבל ווייל מיר זענען יעצט צווישען פֿרעמדע פֿעלקער זייא זאָלען ניט זאָגען אַז מיר טוהן כישוף אויך אונזערע טאָטען זענען ניט געמאַכט אַזוי ווייא דיא פֿאַרצייטענס אַז מען זאָל קענען דערקענען אַז דוא בעטען זענען איהער דרייט.

(ד) דער טעם וואס מען באַווייזט ביי איין אָבל עס ווערט געבראַכט איין מאָל עס איז געשעהן דאַ יעדער עס זאָל טרייסטען קומען צו איהם מיינער אונ זיינע זין איז א"ה זיין אָרט. אויך ווערט געבראַכט איינער איז געשטאָרבען ווייס האָט נו אָפט געהען דריי וואס ער האָט ניט געהאַט יעדער עס זאָל איהם קומען טרייסטען. איין טאָג האָט ר' יהודה איין געזאַמעלט צעהן מענשען אונ ער האָט זיך געזעצט אויף זיין אָרט. נאָך זיבען טאָג האָט דער מת זיך באַוויזען אין חלום אונ ער האָט געזאָגט צו ר' יהודה דוא זאָלסט האָבען רוה אַזוי ווייא דוא האָסט מיר געמאַכט רוה:

(ה) דער טעם וואס עס איז איין מנהג איין אָבל עסט ארבעס ווייל ארבעס זענען קיילעכדיג אונ דאָס אבילות דרייט זיך אויך אויף דער וועלט אַזוי ווייא איין קיילעכדיגע זאַך. אויך ארבעס האָבען ניט קיין מויל אונ איין אָבל טאָר אויך ניט רעדען ווייל ער טאָר ניט רעדען אונ טרויערען. אויך אדם אונ חוה האָבען געגעסען ארבעס ווען זייא האָבען געטרויערט אויף הבל.

(ו) דער טעם וואס עס איז איין מנהג אַז מען נעמט ניט פֿון קיין אָבל דיא מיטגעבראַכטע זאַך דיא נאָכ'ן זייט פֿון אבלות. ווייל עס רוהט איין רוח רעה אויף אַלעם וואס עס געפֿינט זיך ביי דעם אָבל דיא גאַנצע זיבען טאָג.

דער טעם פֿון איין מאַן אונ ווייב.

(א) דער טעם ווייל עס איז ביי יודען איין מנהג אַז ער גייט מיט זיין ווייב אָדער ער טרעפֿט איין פֿרעמדע אשה אין גאַס אָדער ער גייט מיט זיין ווייב איז איין שטיב אַרויס גייט צום ערשטען דער מאַן אונ דאָס ווייב פֿון אונטען. אָבער ביי זייא איז פֿאַרקערט צום ערשטען גייט דיא ווייב דער נאָך גייט דער מאַן. ווייל אַזוי געפֿינען מיר ביי יעקב אבינו זענען דיא מאַנספּערזאָן פֿריער. אָבער ביי עשו זענען דיא נקבות געגאַנגען פֿריער.

(ב) אויך דעם טעם געפֿינען מיר אין דיא גמרא עס איז גלייכער צו גיין אונטער איין לייב איידער אונטער איין נקבה נאָך ווערט געבראַכט מנוח איז געוועזן איין ע"ה ווייל ער איז נאָכגעגאַנגען אונטער זיין ווייב.

(ג) אויך דער טעם ווייס איין אשה קומט אַריין צו דער צווייטער זאָגט זיא איהר קאַצעל קומט. דער טעם פֿון דעם פֿאַרצייטענס האָט מען גערופֿען איין אשה צל ר' ווייל איין אשה איז זוי ווייא איין שאָטען זיא גייט אונטער דעם מאַן. אָדער מען האָט זיא גערופֿען צלע ווייל זיא איז באַשאַפֿען געוואָרען פֿון איין ריפּ איבער דעם אַז זיא איז געקומען צו דער צווייטער צו גאַסט האָט זיא איהר געזאָגט צל אָדער צלע קומט נאָר. זייא האָבען ניט גוט נאָך געזאָגט. אָדער מיר קענען זאָגען דעם טעם ווייל דיא אשה מאַכט א , ברכה אַלע טאָג ער האָט מיך

בעשאפען

באשיפין לויט זיין ווילען איבער דעם זאגן בייא גאטס ווילען קומט גאר בייא זאגן נישט ריכטיג נאך .

דער טעם פון פאטער און מוטער

(א) פאר וואס בייא אונז זאגט מען צו אייער פאטער און צו א מוטער הערט אדער גייא און בייא בייא זאגט מען לאז דער פאטער גיין אדער לאז דיא מוטער עססען . ווייל בייא יעקב אבינו געפינען מיר ער האט גיזאגט צום פאטער שטייא אויף . זיץ . עס . אבער עשו האט גיזאגט לאז דער פאטער אויף שטיי לאז דער פאטער עססען .

דער טעם פון בענטשען .

(א) דער טעם וואס שבת זאגט מען און ביינטשען מגדול און דער וואכען זאגט מען מגדיל ווייל שבת איז איין גרעסער מהיל געגען דוא וואך . און איין חולם ואו ווייזט אויף גרוים .

(ב) דער טעם וואס און שבת זאגט מען פאר דעם בענטשען שיר המעלות און דער וואכען זאגט מען על נהרות בבל . דאס ווערט גיברענגט און זוהר אז מען דארף צוא זארגען און קלאגען און צוא ערמאנען זיך און דעם הייליגקייט פון לאנד איבער דעם זאגט מען און דער וואכען על נהרות בבל ער זאל טרויערען אויף דעם חורבן ביהמ"ק אבער און שבת מאהר מען נישט טרויערען זאגט מען נאר שיר המעלות וואס דארט שטייט נאר איין טרייסט פון בהמ"ק .

(ג) דער טעם וואס מען בעהאלט דאס מעסער בייא דעם בענטשען ווייל אייזען איז גימאכט צוא קירצען דוא יאהר און דאס איז עשו'ס כח און דער מזבח איז גימאכט צוא דער לענגערען דעם מענשעס יאהרען איז נישט גלייך עס זאל ליגען צמיזהער אויף דעם טיש נאך דעם עסען .

(ד) נאך איין טעם ווייל עס האט זמאהל גיטראפען איינער האט גיהאלטען און בענטשען בייא חורבן ירושלים און ער האט זיך ערמאנט און חורבן בהמ"ק האט ער זיך אריין גישטעקט דאס מעסער ע"כ איז גלייך צוא בעהאלטען דאס מעסער מען זאל ח"ו ניט קומען צוא קיין געפאהר ,

(ה) דער טעם וואס מען לאזט איבער פון יעדער עסען וואס מען עסט צום בענטשען דאס איז גלייך צוא פאה וואס מען לאזט איבער און עק פעלד . אויך דוא ברכה זאל האבען אויף וואס חל צוא זיין דען און קיין ליידיגע כלי קען ניט אריין קומען דוא ברכה .

(ו) דער טעם וואס דער כוס צום בענטשען ברויך צוא זיין פיל ווייל דער טיש איז אויף דעם ארט פון מזבח און דער וואס עסט אויף דעם טיש איז גלייך צום כהן וואס איז מקריב און דאס עסען איז גלייך צוא דעם קרבן . און דער כוס צום בענטשען איז גלייך צו דעם וויין וואס מען האט בנסך גיווען אויף דעם מזבח . אזויא וויא בייא דעם מזבח אז דער כוס איז ניט גיוועזען פיל איז גיוועזען פסול אויך דוא [illegible] האט גיברויכט צוא זיין גאנץ אזויא כוז דא אויך זיין דאס זעלבע

ט) דער טעם וואס מען לאזט איבער ברויט צום בענטשן מען זאל נייטן נאכם ברכה ביי דעם בענטשן אזוי ווי מען זאגט און בענטשן דא ווערט געגעסן און ווערט זיין זאט ווערט דא לויבן גאט. אויך ווייזט מען השי"ת אז מען האט איבער געלאזט ברויט ביי דעם טיש פיר ארימע לייט אז זיי וועלן קומען עסן ווערט מען זיי האבן וואס צו געבן.

י) דער טעם וואס מען זאגט פאר דעם בענטשן רבותי מיר וועלן בענטשן ווייל צוא יעדע היילינע זאך כוז מען זיך צום ערשטן פאהר בריישט און דאס וואס ער זאגט רבותי ברייט ער זיך פאהר.

יא) דער טעם וואס מען זאגט רבותי מיר וועלן בענטשן. אויף דייטש און מען זאגט גיט הב לן ונברך. ווייל צווישן דוא וואס זיצן ביי דעם טיש געפינט זיך אמאליגע וואס זיי פאר שטיין ניט קיין להק און אז מען ווערט נאך דעם זאגן נברך שאכלנו משלו און ער ווערט ניט זיין צוא ערשט פאר גיברייט צום בענטשן ווערט ער ניט קענען ענטפערן ווייל מען טאהר ניט ריידן און מיט סעודה. איבער דעם מוז מען צום ערשט זאגן רבותי עס זאל יעדער קענען פאר שטיין און זיי זאללען וויסן זיך גרייט צו מאכן צום בענטשן זיי זאללען קענען ענטפערע.

יב) נאך איין טעם וואס מען זאגט צו ערשט רבותי ווייל דער וואס בענטשט מוז צום ערשט נעמען רשות ביי דוא איבריגע זיי זאללען איהם ערלויבן צום בענטשן און בשעת זיי עסען קענען זיי איהם נאך נישט ערלויבן צוא בענטשן. פרעגט ער זיי רבותי אויב זיי ערלויבן איהם שוין צוא בענטשן אויף דעם ענטפערן זיי יהי שם ד׳ אז מען קען בענטשן.

יג) נאך איין טעם וואס מיר כוז נעמען ערלויבניש צום בענטשן ווייל דער וואס בענטשט. בענטשט פיר ברכות און ער נעמט שכר פאר דעם. איבער דעם מוז ער נעמען ערלויבניש פון אללע ער זאל ניט האבן גיגזלה׳ דוא ברכות.

יד) דער טעם פאר וואס מען ענטפערט אמן נאך בונה ירושלים אויף זיין איגינע ברכה. כדי מען זאל מאכן איין צווישן שייד צווישן דוא ערשטע ברכות וואס זענען פון דער תורה און דוא ברכה הטוב והמטיב וואס דאס איז מדרבנן דען דוא ברכה הטוב והמטיב האט מען און יבנה מתקן גיוועזן.

דער טעם פון בענטשען דיא קינדער

א) דער טעם וואס מען בענטשט דוא קינדער פרייטיג פאר נאכט ווייל דער פאטער איז גיוואהנט צוא שעלטן דוא קינדער ווייל ער איז און כעס איבער דעם בענטשט ער זיי צום ערשט קען שוין דוא קללה נישט חל זיין,

ב) נאך איין טעם ווייל פרייטיג פאר נאכט איז עת דוא שעה ברוך מען משפיע צוא זיין אויף דוא קינדער איבער הויפט קינדער זיי קענען נישט אויף זיך אליין משפיע זיין דורך זייערע מעשים. נאר דארך דוא הילף פון דעם פאטער קען דוא שפע חל זיין אויף דוא קינדער ווייל זיי האבן נאך נישט קיין זכות.

דער טעם פון א מלבוש

(א) דער טעם וואס מען זאגט דעם וואס טוט אהן איין נייא מלבוש תבלה ותחדש אבער אז מען טוט אהן נייע שיך זאגט מען ניכט דאס. ווייל אז מען טוט אהן שיך מוז מען צום ערשטען אומברענגען איין בהמה וואס דוא שיך ווערען געמאכט פון פעל פון א בהמה אונ עס שטייט אז השי"ת האט רחמנות איבער אללע בעשעפעניש.

(ב) דער טעם וואס ביא יודען גייט מען אללע מלבושים אהן געטאהן פון רעכטם אויף לינקס אונ ביא זייא גייט מען פון לינקס אויף רעכטס. ווייל ביא יודען ברויך מען צוא שטארקען דאס רעכטע אויף דעם לינקען ווייל ביא יודען איז דער עיקר רעכטס אזוי ביא יעדע זאך איז ביא אונז פון רעכטס צום ערשטען. ליינען שרייבען אונ ביא זייא איז אללעס פון לינקס ווייל ביא זייא איז דאס לינקע דער עיקר

(ג) דער טעם וואס איין יוד גייט איין קאפעל אונטער דעם היטל ווייל מען טאהר ניט גיין מיט בלויזען קאפף אונ מיר מוזען אב געבען כבוד אללע גרויסע לייט אונ דער מנהג איז אז מען קומט צוא איין גרויסען מאן אוים צוא טאהן דאס היטעל. אונ מען זאל ניט בלייבען שטיין אונ בלויזען קאפף גייט מען פון אונטען איין קאפעל אבער יעצט איז דאס געשטערט. נאך ווייל מען טוט אהן דעם טלית איז שוועהר דעם טלית ארויף צוא נעמען אויף דעם היטעל איבער דעם גייט מען אונ א קאפעל.

(ד) דער טעם פאר וואס מען גייט ביא דעם דאווענען אונ איין גארטעל. ווייל עס שטייט און פסוק הכון לקראת וגו' איבער דעם חאטש ביא דעם גייט ניט אהן דאס הארץ זעהט דוא ערוה ווייל מען גייט אונ מכנסים פון דעסטוועגען איבער הכון ברויך מען אהן צוא טוהן איין גארטעל אונ דורך דעם קאפעל מיט דער גארטעל ערקענט זייא יעדער אז זייא זענען נאמט גיבענטשטע קינדער. איבער דעם ביא דוא ברכות וואס מען מאכט פרוה אוזר ישראל עוטר ישראל ווערט געדאכט דער נאמען ישראל.

(ה) דער טעם וואס מען איז געווארינט מען זאל ניט נייען איין מלבוש בשעת מען גייט עס אהן געטאהן ווייל מען פארגעסט דאס לערנען.

(ו) דער טעם וואס מען שאקילט אוים דוא טאשען נאך תשליך אונ ביא קידוש לבנה מען זאל איבער שטארצען דוא קליפות וואס האלטען זיך אהן אונז דורך אונזערע זינד

דער טעם פון חנוכת הבית

(א) [illegible]ער טעם וואס עס איז איין מנהג אז מען בעניים איין הויז מאכט מען איין חנוכת הבית אונ מען בעט צוא זאמען אללע גוטע פריינד אונ מען מאכט איין סעודה אונ מען טהיילט פערשידענע שפייזען. אויך אז עס ווערט ביא איינעם געבארען איין טאכטער מאכט מען איין מזל טוב אונ ווען ער גוט איין נאמען בעט ער צוא זאמען איין עולם אונ מאכט אויך איין סעודה אויף דעם שבת איידער מען מאכט התונה בעט מען אהיים איין עולם

עולם. ווייל דוא דרייא זאכען חאטש עס גיט קיין נחש איז עס איין סימן א הויז. א קינד. א אשה. אזויא געפונען מיר ביא יצחק אבינו בשעת ער האט גיוואלט בענטשען עשו'ן האט ער זיך פריר געהייסען מאכען זיסע שפייז דארף דוא שפייזען קען מען בענטשען. אויך דער וואס גרייט צוא דוא שפייזען קען גיבענטשט ווערען דארף דוא שפייזען איבער דעם גוט מען שפייזען ער זאל דארף זייא גיבענטשט ווערען עס זאל איהם זיין מיט מזל.

(ב) דער טעם וואס מען איז גזהר אז מען גייט שטעלען איין הויז אז מען זאל ניט לייגען קיין פאהרען בעלקים אונ איין שטוב ווייל דוא שדים האבען שליטה איבער פאהרען איז עס איין סכנה!

דער טעם פון שוהל.

(א) דער טעם וואס מען ריפט פרייטוג פאר נאכט אונ שוהל ווייל דעמאלס ווען דוא יודען זענען געוועזען אונ זייער לאנד האט מען גיבלאזען פרייטיג פאר נאכט זעכס תקיעות מען זאל דאס פאלק אפ שיידען פון זייער ארבייט. מאכען מיר איין זכר מען ריפט אונ שוהל כדי מען זאל וויסען צוא פאר מאכען דוא גיוועלבען אונ אויף צוא הערען פון דער ארבייט.

(ב) דער טעם וואס אללע טאג אז מען ריפט אונ שוהל קלאפט מען דרייא מאהל מיט דעם האמער ווייל אונ בהמ"ק האט מען אללע טאג גיבלאזען צוא דעם קרבן תמיד פון דער פריה אונ פאר נאכט. אויך דער שמש האט אללע טאג אוים גערופען כהנים שטייט אויף צוא אייער עבודה.

(ג) דער טעם וואס פרייטיג פאר נאכט ריפט דער שמש אונ שוהל אונ ער קלאפט נישט מיט דעם האמער. ווייל אממעהרסטענס ריפט דער שמש אונ שוהל עטוואס פאר בין השמשות טאמער פארגעסט ער אונ ער וועט דעם האמער טראגען אונ שבת אונ דער האמער איז מקצה.

(ד) דער טעם וואס אז דער שמש גייט עפענען דוא שוהל קלאפט ער פריר דרייא מאהל אהן איידער ער עפענט. ווייל מען טאהר ניט אריין קומען אונ יעמאנדס שטוב אהן זיין ערלויבעניש. מכ"ש אונ שוהל וואס דאס איז איין היילינ ארט טאהר מען געוויס נישט אריין גיין אהן ערלויבעניש איבער דעם קלאפט ער פריר אהן דאס איז ער נעמט רשות אריין צוא גיין.

(ה) דער טעם פאר וואס איין בהכנ"ס ווערט גערופען שוהל ווייל דוא ר"ת פון שוהל איז שבחו והודו לשמו דאס הייסט דאס ארט איז צוא לויבען צוא השי"ת.

(ו) דער טעם וואס מען מאכט אונ שוהל איין לייכטער מיט אכט רעהרען ניט זיבען ווייל מען טאהר ניט מאכען קיין שום כלי אויף דעם איינענעם פארעם אזויא וויא עס איז געוועזען אונ בית המקדש.

(ז) דער טעם וואס מען מאכט דוא פענסטער אונ שוהל אונ דער הייך ווייל דוא שוהל איז גימאכט גיווארען נאר צום דאווינען אונ ביא דעם דאווינען דארף מען אונ זון האבען מען זאל ערענסט בעטען פיר השי"ת עס זאל איהם קיין שום זאך צוא מישען דוא געדאנקען איבער

דעם

דעם זענען דוא פענכטער אונ דער הויך מען זאל ניט ארויס קוקען אונ מיטען דאוונען עס זאל איהם נישט צוא מישען דוא געדאנקען. אויך פאר צייטינס האבען דוא אומות אריין געקוקט אונ זייא האבען געשעפט פון אונז איבער דעם האט מען געמאכט דוא פענסטער הויך זייא זאלען ניט קענען אריין קוקען.

(ח) דער טעם וואס מען שטעלט איין קאסטען מיט זאמד אונ שוהל וייל מען מאכט איין זכר צו דעם מזבח וואס איז געוועזין פוהל מיט ערד.

(ט) דער טעם וואס מען מאכט דוא בימה אונ מיט שוהל כדי דער עולם זאלען קענען הערען פון אללע זייטען דאס לייגען.

דא ווערט געברענגט דער טעם וואס מען רופט פון י"ז בתמוז ביז נאך ט' באב בין המצרים.

(א) דער טעם וואס דוא טעג ווערען אהן גערופען בין המצרים וייל פון שבועות ביז י"ז תמוז איז פערציג טאג אונ דעמאלט איז משה רבינו ע"ה אראב געקומען מיט דוא לוחות אונ ער האט זייא צובראכען אונ ער איז דאס צווייטע מאהל ארויף אונ הימעל אריין אונ דוא פערציג טעג איז הקב"ה געוועזען אונ צארען. אונ ווער האט גורם געוועזען דעם צארען דער יצה"ר. אונ המצרים איז דא איין מם אונ אהן הייב ווארט איין מם אונ כוף אונ מיט בייטש יצר איבער דעם ווערט עס גערופען בין המצרים. אז נאך דוא צווייא מאהל מם האט מצליח געוועזען דער יצה"ר.

(ב) נאך איין טעם וייל עס שטייט מן המצר קראתי יה. אונ דוא טעג זענען דוא ישראל אונ איין נויט. אזויא וויא עס ווערט גיברענגט אז איין ש־אל האט איין משפט אונ דוא טעג זאל ער זיך אפ שלאגען וייל דוא טעג זענען נישט מזלדיג.

דא ווערט געברענגט דוא טעמים פון א בר מינן ר"ל.

(א) איין טעם וואס דער זוהן מאכט צוא דעם פאטער דוא אויגען וייל מיר געפונען אז הקב"ה האט גיזאגט צוא יעקבן יוסף וועט ארויף טאהן זיין האנד אויף דיינע אויגען.

(ב) איין טעם וואס תיכף דעקט מען צו דעם בר מינן דאס פנים. כדי דוא מקטרגים זאללען נישט קענען קוקען איהם אונ פנים אויך אונ שטערען וואס דארט איז אהן געצייכנט דעם מענשס זונד זייא זאללען איהם ניט טאהן קיין שלעכטס.

(ג) איין טעם וואס דער שמש קלאפט צווייא קלעפ אז עס איז דא איין בר מינן. וייל עס ווערט געברענגט אז דורך דעם וואס מען גייט אונ שוהל אריין איז מען זוכה צוא אריכת ימים. אונ איין מענש כל זמן ער לעבט האט ער אונ זיך דרייא שותפים הקב"ה אונ דער פאטער אונ דוא מוטער איבער דעם אז דער שמש ריפט אונ שוהל קלאפט ער דרייא מאהל מיט דעם האמער וייל ער ריפט אללע דרייא חלקים זאללען קומען

קומען אונ שוהל אריין. אָבער אז ער איז שוין טויט גענמט זיך השי"ת זיין חלק אונ דוא צווייא חלקים פון פאטער אונ מוטער ליגט. איבער דעם טוט מען צווייא קלעפ מען זאל וויסען אז עס איז דא איין מוטער אונ שטאט וואס ער האט נאר צווייא שותפים.

(ד) איין טעם וואס מען גיסט אויס דאס וואסער ווען עס איז דא איין בר מינן. ווייל מיר גיפינען דערמאלס ווען מרים איז געשטארבען האט גיפעלט וואסער.

(ה) איין טעם וואס מען ריפט ווען מען גייט מיט איין בר מינן צדקה תציל ממות. ווייל מען איז מודיע איבער דעם וואס דער בר מינן האט געגעבען צדקה איז ער ניצל געווארען פון איין מיתה משונה אונ ער איז געשטארבען אויף זיין בעט גלייך מיט אללע מענטשען נאך איין טעם כדי דוא צדקה זאל איהם מציל זיין פון דעם איביגען טויט.

(ו) איין טעם וואס מען לייגט איין טויטן שערבעליך אויף דוא אויגען ווייל עס ווערט געשריבען בשעת אלכסנדר מוקדון איז גיגאנגען איין געמען דוא גאנצע וועלט ביז ער איז געקומען צוא דער טוהר פון גן עדן אונ ער האט גיוואלט אריין. גיין האט מען איהם נישט אריין גילאזט. אונ מען האט איהם ארויס געגעבען פון דארט א שווארצען אפיל פון א אויג האט מען עס געוואגען האט מען נישט געקענט צוא טרעפען קיין שום געוויכט דאס האט אללעם אראפ גיצויגען ביז מען האט ארויף געלייגט איין ביסעל ערד האט עס שוין מעהר גיט געצויגען מען האט איהם געוויזען אז דאס אויג גליסט אז דוא גאנצע וועלט איז פאר איהם וויניג ביז ער שטארבט איבער דעם לייגט מען שטיקלעך שערבעליך צוא ווייזען אז אצינד וועט ער שוין נישט מעהר גליסטען. נאך צוא ווייזען אז דער מענטש איז בעשאפען פון ערד אונ ער גייט צוריק צוא דער ערד.

(ז) איין טעם וואס מען רינגלט ארום מיט דעם מת בייא דער לויה דורך דעם ווייטסטען וועג כדי עס זאל זיך מעהרען מענטשען צוא דער לויה איבער דעם כבוד פון דעם טויטען. אזויא געפינען מיר אויך בייא דער לויה פון יעקב אבינו שטייט אז זייא זענען געקומען ביז גורן אטד אונ אמת אז מען גייט פון מצרים קיין חברון ברויך מען נאר נישט צוא קומען ביז דעם ארט נאר יוסף הצדיק האט ארים גערינגעלט אונ ער איז געגאנגען איין ווייטען וועג כדי עס זאל זיך מעהרען מענשען וואס וועלען קומען צוא דער לויה.

(ח) איין טעם וואס מען גייט צוריק פון דער לויה וואשט מען זיך דוא הענט מען ווייזט איין צייכען אז נישט איבער אונזערע זונד איז ער געשטארבען אזויא וויא בייא איין עגלה ערופה אונ דארט שטייט אז זייא זאללען זיך וואשען דוא הענד.

דא ווערט געברענגט איין טעם פון ריידען.

(א) איין טעם וואס מען זאגט אויף יעדער זאך וואס מען וויל מאכען אם ירצה השם. ווייל עס שטייט איין מענטש טראכט פוהל אבער השי"ת עצה בלייבט.

אײן :

(יב) דער טעם אז מען ערציילט ניין צער דעם חבר זאגט ער לא ... ווייל מיר געפונען עס ווערט געברענגט אין מדרש איכה אויף דעם פסוק לא עליכם כל עוברי דרך אז פון דעם פסוק לערנען מיר אוים אז איינער בעקלאגט זיך דארף ער זאגען צוא דעם חבר לא עליכם :

דער טעם פון פיש עסין לכבוד שבת.

(א) איין טעם איז ווייל מיר געפונען ווען דוא וועלט איז בעשאפען געווארען אז השי"ת האט געבענטשט דרייא זאכען אונ דרייא טעג איינעם נאך דעם אנדערען, ער האט גיבענטשט דוא פיש דעם פינפטען טאג. דעם מענטש אונ זעקסטען טאג, דעם שבת האט ער געבענטשט דעם זיבעטען טאג. ווער עס עסט פיש לכבוד שבת ווערט ער גיבענטשט מיט דער געדריטע ברכה.

(ב) נאך איין טעם ווייל איין פיש קען נישט לעבען אהן וואסער אויך דוא יודען קענען נישט לעבען אהן דער תורה וואס זיא איז געגליכן צוא וואסער.

(ג) נאך איין טעם וואס מען עסט פיש מען מאכט איין זכר פון דער סעודה וואס מען וועט מאכען פון לויתן לעת"ל.

(ד) נאך איין טעם וואס מען עסט פיש לכבוד שבת אזויא וויא דוא פיש האטש זייא זענען שווימענדיג אונ וואסער פון דערזען אז עס גייט א רעגען שפרינגען זייא אויף דוא מאל צוא כאפען דעם טראפען רעגען גליך וויא זייא וואלטען קיין מאהל נישט גאר זיכט קיין טראפען רעגען, אזויא אויך דוא ישראל האטש זייער גאנץ לעבען איז אונ דער תורה פון דעסטוועגן אז זייא הערען איין נייע זאך אונ דער תורה שפרינגען זייא אויף זייערע אוירען. אונ אלע טאג זעהט דוא תורה בייא זייא אוים נייא גליך זיא וואלט אצינד געגעבען געווארען :

(ה) נאך איין טעם אזויא וויא איין פיש כל זמן ער האט אויף זיך עטוואס פייכטיקייט קען ער לעבען אונ אז איהם ווערט טריקען אונטער דוא פלוספעדערען קען ער מעהר נישט לעבען. אזויא אויך דוא בעלי מלאכות וואס זייא זענען א גאנצע וואך פאר יאגט אונ זייא האבען נישט קיין צייט צוא לערנען האט מען זייא געגעבען דעם שבת זייא זאלען קענען לערנען תורה וואס זיא איז געגליכן צוא וואסער. אונ כ"ז ער וועט האבען אויף זיך דאס פייכטיקייט פון דער תורה וועט ער האבען חיות אז נישט וועט זיך ח"ו דאס חיות אוים לאזען :

דער טעם פון מזכיר נשמות.

(א) איין טעם וואס עס איז א מנהג אז מען איז מזכיר נשמות נייט ארוים פון דער שוהל דער וואס האט עלטערען, ווייל אז ער וועט דארט זיין טאמער וועט ער אויך מזכיר נשמות זיין אונ איין מענטש דארף צוא היטען זיינע לעפצען ער זאל גישט ארוים בריינגען אזעלכעס ברי עס זאל ח"ו נישט מקוים ווערען.

(ב) נָאךְ אֵיין טַעַם וַוייל אַמָעהְרְסְטֶען רִיפְט מָען דוּא קִינְדֶער נָאךְ דוּא גֶעשְׁטָארְבֶּענֶע עֶלְטֶערִינְס נָעהְמֶען, אַז עֶר וֶועט זַיין דָארְט בְּשָׁעַת מֶען אִיז מַזְכִּיר נְשָׁמוֹת אוּנ אִיהְם רִיפְט מֶען אוֹיךְ דֶעם זָעלֶען נָאמֶען קֶען, קֶען דִיא מַיינֶען אִיהְם אוֹיךְ אוּנ מֶען בְּרוֹיךְ זִיךְ צוּא הִיטֶען נִישְׁט אַרוֹיס צוּ צוּהְן פוּן מוֹיל קֵיין שְׁלֶעכְטֶס.

(ג) נָאךְ אֵיין טַעַם וַוייל אוֹיף דֶעם אָרְט וְוִיא מֶען אִיז מִתְפַּלֵל טָאהְר מֶען נִישְׁט שְׁטֵיין אוּנ נִישְׁט מִתְפַּלֵל צוּא זַיין מִיט דֶעם צִיבּוּר. אַזוֹיא וְוִיא מִיר גֶעפוּנֶען אַז כְּעֶן טָאהְר נִישְׁט פַאר בַּייא גֵיין פַאר אַזוֹיא אֵיין אָרְט וְוִיא מֶען אִיז מִתְפַּלֵל אוּנ עֶר זָאל נִישְׁט מִתְפַּלֵל זַיין. אִיז גְלַייךְ זַייא זָאלֶען אַ־וֶוק גֵיין אִיבֶּער דֶער צַייט אַיידֶער זַייא זָאלֶען שְׁטֵיין אוּנ נִישְׁט מִיט זָאגֶען.

(ד) נָאךְ אֵיין טַעַם פוּן אַרוֹיס גֵיין בְּשָׁעַת מֶען אִיז מַזְכִּיר נְשָׁמוֹת. כְּדֵי דוּא וָואס בְּרוֹיכֶען מַזְכִּיר נְשָׁמוֹת זַיין זָאלֶען נִישְׁט פַאר מִיטְט וֶוערֶען דוּרְךְ דוּא וָואס וֶועלֶען נִישְׁט מַזְכִּיר זַיין דֶען זַייא וֶועלֶען אִיבֶּער דֶער צַייט רֵיידֶען צְוִוישֶׁען זִיךְ:

דֶער טַעַם פוּן דוּא מִנְהָגִים בַּייא דֶער הַפְטוֹרָה.

(א) דֶער טַעַם וָואס דֶעם וָואס מֶען רִיפְט אוֹיף צוּא מַפְטִיר לֵיינְט מֶען פַאר אִיהְם נָאךְ אֵיין מָאהְל דְרַייא פְּסוּקִים פוּן דוּא וָואס מֶען הָאט גֶעלֵיינְט וָואס עֶר אִיז עוֹלֶה גֶעוֶועזֶען אַחֲרוֹן, וַוייל דֶער וָואס הָאט מַפְטִיר וֶוערְט גֶעשְׁט גֶערֶעכֶענְט צְוִוישֶׁען דוּא זִיבֶּן קְרִיאִים אִיבֶּער דֶעם זָאגְט מֶען קַדִיש פַאר מַפְטִיר מֶען זָאל מַאכֶען אֵיין הֶפְסֵק צְוִוישֶׁען דוּא קְרִיאוֹת וָואס גֶעהֶערֶען צוּא דוּא זִיבֶּען קְרוּאִים אוּנ צְוִוישֶׁען דֶעם מַפְטִיר. נָאר כְּדֵי מֶען זָאל אִיהְם נִישְׁט מְבַייֵשׁ זַיין לֵיינְט מֶען אִיהְם פָאהְר דְרַייא פְּסוּקִים פוּן דֶער תּוֹרָה עֶר זָאל קֶענֶען מַאכֶען אֵיין בְּרָכָה.

(ב) דֶער טַעַם וָואס אוּנ תַּעֲנִית צִיבּוּר לֵיינְט מֶען וַיְחַל אוּנ דֶער פְּרִיָה אוּנ בַּייא מִנְחָה אוּנ דוּא הַפְטוֹרָה לֵיינְט מֶען נִישְׁט נָאר בַּייא מִנְחָה. אוּנ ט׳ בְּאָב לֵיינְט מֶען דוּא הַפְטוֹרָה אוּנ דֶער פְּרִיָה אוֹיךְ! וַוייל אוּנ אַ תַּעֲנִית צִיבּוּר מֶעג מֶען טוּהְן אֵיין מְלָאכָה הָאט מֶען נִישְׁט גֶעוָואלְט מַטְרִיחַ זַיין אוֹיף דֶעם צִיבּוּר אוּנ דֶער פְּרִיָה מִיט דֶער הַפְטוֹרָה, אָבֶער אוּנ ט׳ בְּאָב טָאהְר מֶען נִישְׁט טוּהְן קֵיין מְלָאכָה אוֹיךְ נִישְׁט הַאנְדְלֶען אִיבֶּער דֶעם לֵיינְט מֶען אוּנ דֶער פְּרִיָה אוֹיךְ דוּא הַפְטוֹרָה:

(ג) דֶער טַעַם וָואס אוּנ שַׁבָּת הַגָּדוֹל לֵיינְט מֶען דוּא הַפְטוֹרָה וְעָרְבָה וָואס פַאר אֵיין טַיְיבוּת הָאט דָאס צוּא שַׁבָּת הַגָּדוֹל. וַוייל אוּנ פֶּסַח וֶוערֶען דוּא תְּבוּאוֹת גֶעמִשְׁפָּט, אוּנ מִיר וַוייסֶען אַז דוּרְךְ דוּא זוּנְד וָואס מֶען צוּט נִישְׁט קֵיין מַעַשְׂרוֹת וֶוערְט אוֹיף גֶעהַאלְטֶען דֶער רֶעגֶען אוּנ עֶס מַאכְט זִיךְ אֵיין יַקְרוּת אוּנ עֶס וֶוערְט אֵיין הִינְגֶער ר״ל, אָבֶּער אַז מֶען גוּט מַעֲשֵׂר וֶוערֶען דוּא תְּבוּאוֹת גֶעבֶּענְטְשְׁט, אַזוֹיא וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִיהְר בְּרֶענְגְט דֶעם מַעֲשֵׂר וכו׳ פְּרִיוְוט מִיךְ אוּיס מִיט דֶעם וגו׳, זָעהְט מֶען בְּפֵירוּשׁ אַז דוּא הַפְטוֹרָה גֶיהֶער צוּא פֶּסַח מֶען אִיז מַזְהִיר פַאר דֶעם גְמַר דִין דֶעם עוֹלָם

זייא זאלען ברענגען דיא מעשרות עס זאל ח"ו נישט געשמפט ווערען אויף איין הינגער:

(ד) דער טעם וואס פון אללע נביאים איז דא איין הפטורה נאר פוי נחום צפני' חגי איז נישט דא קיין הפטורה, ווייל דיא ר"ת פון דיא דרייא נביאים איז נצח ווייל זייא זאגען אהן געוויים אויף לעתיד לבוא ווען עס וועט זיין דיא גאולה:

(ה) דער טעם וואס אז עס געפאלט חנוכה און צווייא שבתים לייגט מען דיא הפטורה פון דעם ערשטען שבת רני ושמחי פון זכריה און דעם צווייטען שבת ויעש שלמה מיט דעם שבל האט מען געברויכט צוא לייגען פריר דיא הפטירה פון ויעש שלמה. ווייל דאס איז געוועזען פריר און דער נאך דיא הפטורה פון זכריה. נאר דער טעם ווייל דיא הפטורה פון זכריה איז השיבר ווייל דארט ווערט געדענקט דאס נביאות אויף לעתיד:

דער טעם פון חנוכה:

(א) דער טעם וואס מען מאכט איין סעודה און חנוכה ווייל חנוכה געפאלט שטענדיג און פ' שת מקץ און דארט שטייט „לטבוח טבח והכן" דאס איז דיא אותיות פון חנוכה:

(ב) דער טעם וואס און חנוכה שפילט מען און דריידעל און פורים האט מען איין גרעגער. ווייל און חנוכה איז נישט געוועזען קיין התעוררות פון אונטען נאר פון הימעל ווייל השי"ת האט רחמנות געהאט אויף אונז איבער דעם שפילט מען און דריידיל וואס מען האלט עס פון דער הייך עס זאל מרמז זיין אז דיא ישועה איז געוועזען פיר דער הייך. אבער און פורים האבען זייא געטאהן תשובה איז געוועזען דאס התעוררות פון אונטען. איבער דעם האלט מען דעם גרעגער פון אונטען:

(ג) נאך איין טעם וואס מען שפילט און דריידעל ווייל עס איז איבער געדרייט געווארען דיא דרך הטבע אז שטארקע זענען איבער געגעבען געווארען און דיא הענד פון שוואכע:

דער טעם פון דיא מנהגים בייא חתן און כלה:

(א) איין טעם וואס עס שטייט בת פלוני לפלוני נישט פלונית, ווייל בייא איין נקבה איז דער עיקר וואס מען זאל מהרר זיין זיא זאל ארוים קומען פון איין שיינע משפחה אבער איין זכר איז דער הויפט אז ער אליין זאל זיין איין איידעלער מענטש:

(ב) איין טעם וואס מען פרייוט איין חתן פאר דיא תנאים, אזויא געפינען מיר אויך איידער הקב"ה האט געגעבען דיא תורה צוא דיא ישראל האט ער זייא געפריוט אזויא וויא עס שטייט שם שם לו חוק ומשפט ושם נסהו:

(ג) דער טעם פון דעם וואס בייא תנאים צוא ברעכט מען איין טאפ און אונטער דיא חופה צוא ברעכט דער חתן איין גלאז, ווייל עס ווערט צוברענגט איין ערדענע כלי אז זיא ווערט צוא בראכען האט זיא שוין נישט קיין תקנה אבער א גלעזערנע כלי אז מען צוא ברעכט קען מע זיא געמען

נאך

נאך איין מאהל אונ אויסוען אויך ווערט געברענגט אונ ספרים אז עס גלייכער צוא געמען איידער אפ צוא לאזען איין שידוך:

(ד) איין טעם וואס מען שענקט כתנות פון דעם חתן צוא דער כלה אונ פון דער כלה צוא דעם חתן. אזויא געפונען מיר אז הקב"ה האט געשענקט מתנות פאר דוא ישראל. דאס רויב פון מצרים אונ פון ים אונ פון דעם שלו. אויך דוא ישראל האבען געשענקט מתנות פאר הקב"ה דוא פיר גוטע מדות וואס דוא ישראל האבען געהאט אונ מצרים:

(ה) דער טעם פון דעם מנהג אז אונ דעם טאג פון דער חתונה שיקט דוא כלה דעם חתן איין טלית מיט ציצית אונ מנהג ישראל איז א תורה. דאס איז ווייל מיר געפונען עס ווערט געברענגט איין מעשה מיט איין מענטש וואס ער איז געוועזען געהיטען אונ דער מצוה פון ציצית האט ער געהערט אז עס איז דא איין זונה בייא דוא שטעט פון ים וואס זיא נעמט פיר הונדערט גילדען פאר איהר שכר האט ער געשיקט איהר שכר וכו'. ווען געקומע, דוא ציצית אונ האבען אים געשלאגען איבער דעם פנים האט ער זיך אוועק געריקט וכו'. האט ער איהר געזאגט איך שווער דיר אז איך האב נאך נישט געזעהן אזויא איין שיינע פרויא, נאר מיר האבען איין מצוה ציצית וואס זייא האבען זיך געשטעלט פאר מיר אזויא וויא פיר עדות. זעהט מען ווער עס איז גזהר אונ דער מצוה היט זיא איהם אב פון זונד. איבער דעם שיקט איהם דוא כלה אונ טאג פון דער חתונה איין טלית מיט ציצית אויף איין צייכען אז דורך דער פרויא וואס ער האט זיך אויס ערוועהלט אונ דורך דוא ציצית וועט ער אב געהיטען ווערען פון זונד:

(ו) דער טעם וואס דער חתן שיקט דער כלה אונ דעם חופה טאג איין שלייער אויף דעם קאפף ווייל עס ווערט געברענגט א"ף דעם פסוק כי כסתה פניה יערע כלה וואס זיא איז פרום בייא דעם שווער'ר אונ הויז איז זיא זוכה עס זאל פון איהר ארויס קומען מלכים אונ נביאים. אזויא אויך געפונען מיר בייא רבקה שטייט זיא האט זיך צוא געדעקט דאס פנים. ווייזט דער שלייער אז זיא ברויך צוא זיין איין צניעה בייא דעם מאן אין הויז:

(ז) איין טעם וואס מען פיהרט דעם חתן אונ שוהל אריין דעם שבת פאר דער חתונה אונ דעם שבת נאך דער חתונה. ווייל עס ווערט געברענגט אונ פרקי דר"א בשעת שלמה המלך האט געזעהן איין כתה פון גמ"ח האט ער געמאכט אונ ביהמ"ק צווייא טהורען איינער פאר חתנים וכו'. זענען דוא מענטשען פון ירושלים זיך פאר זאמלט אונ שבת אונ זענען געזעסען צווישען דוא צווייא טהורען אונ זייא האבען געבענטשט יעדען חתן. אז דאס בהמ"ק איז חרב געווארען האבען אונזערע חכמים מתקן געוועזען אז דער חתן זאל קומען אונ שוהל אריין אונ דוא מענטשען פון שוהל זעהן דעם חתן אונ זייא בענטשען איהם טוהן זייא אויך גמ"ח אזויא וויא פאר צייטענס:

(ח) דער טעם וואס מען ריפט אויף דעם חתן דעם שבת פאר דער חתונה אונ דעם שבת נאך דער חתונה כדי ער זאל וויסען איין אונטער שייד פון דער תורה וואס ער האט געלערינט פאר דער חתונה צוא דער

תורה

תּוֹרָה פוּן נָאךְ דֶער חֲתוּנָה, וָוארִים דֶער וָואס אִיז אָהְן אַיין וַוייבּ דֶער אִיז אָהְן שמחה אוּנ אָהן תּוֹרָה אָהְן בּרכה:

(ט) דֶער טַעַם וָואס מֶען רִיפְט דוּא חֲתוּנָה וָואךְ דוּא גִילְדֶענֶע וָואךְ וַוייל דֶער וָואס הָאט נִישְׁט קַיין וַוייבּ דֶער אִיז אָהְן שִׂמחה אוּנ אָהְן תּוֹרָה אוּנ בַּייא דֶער תּוֹרָה שְׁטֵייט אַז זִיא אִיז גְלַייכְטִיגֶער פוּן גָאלְד. אוּנ דוּא וָואךְ הָאט עֶר חֲתוּנָה וָואס דוּרךְ דֶעם וֶועט עֶר זוֹכֶה זַיין צוּא דֶער תּוֹרָה וָואס זִיא אִיז חָשׁוּבֶער פוּן גָאלְד:

(י) דֶער טַעַם וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט צְווייא חוּפּוֹת אוּנ אַיין וָואךְ וַוייל עֶס שְׁטֵייט אַז לָבָן הָאט גֶעזָאגְט צוּא יַעֲקֹב'ן עֶרְפִילְל דוּא וָואךְ:

(יא) דֶער טַעַם וָואס מֶען שְׁטֶעלְט דוּא חוּפָּה אוּנְטֶער דֶעם הִימֶעל. דָאס מַאכְט מֶען אַיין סִימָן אַז זַייעֶרֶע קִינְדֶער זָאלְלֶען זִיךְ מֶעהְרֶען אַזוֹיא וִויא דוּא שְׁטֶערֶען פוּן הִימֶעל:

(יב) דֶער טַעַם וָואס כֶען רִיפְט אָהְן הַכְנָסַת כַּלָּה נִישְׁט הַכְנָסַת חָתָן. וַוייל עֶס אִיז גֶעוֶועזֶען אַיין מִנְהָג אַז דֶעם חָתָן הָאט מֶען נִישְׁט גֶעפִּיהְרְט צוּא דֶעם שְׁוֶוער נָייעֶר צוּא זַיין פָאטֶער:

(יג) דֶער טַעַם וָואס כֶע אִיז מְקַדֵּשׁ מִיט אַיין רִינְג. וַוייל אוּנ אַיין קַיִּים אִיז דָא פוּהְל רִינְגֶען אֵיינֶס אַרַיין גֶ'שְׁלָאסֶען אוּנ דֶעם צְווייטֶען. אוּנ דָאס אִיז בְּעֶוַויסט אַז דוּא דוֹרוֹת וָואס גֵייעֶן אֵיינֶע נָאךְ דֶעם אַנְדֶערֶען זָיינֶען אָהְן גֶעשְׁלָיפְט אֵיינֶע אוּנ דֶער אַנְדֶערֶע אַזוֹיא וִויא אַיין רִינְג אוּנ דֶער קַיִּים אֵיינֶער וֶוערְט גֶעבָּארֶען פוּן דֶעם צְווייטֶען אִיבֶּער דֶעם אִיז עֶר מְקַדֵּשׁ מִיט אַיין רִינְג אַז עֶר גוּט אִיהְר אַיין צֵייכֶען אַז זִיא זָאל זוֹכֶה זַיין עֶס זָאל פוּן אִיהְר אַרוֹיס קוּמֶען אַיין דוֹר אַז דוּא רִינְג זָאל נִישְׁט אִיבֶּער הַאקְט וֶוערֶען פוּן דֶער קַיִּים.

(יד) דֶער טַעַם וָואס מֶען צוּא בְּרֶעכְט אַיין גְלָאז אוּנְטֶער דֶער חוּפָּה. דוּא שמחה זָאל נִישְׁט זַיין אוּנ גַאנְצֶען מֶען זָאל זִיךְ עֶרְמַאנֶען אוּנ חָרְבָּן בּהמ"ק.

(טו) נָאךְ אַיין טַעַם וָואס דֶער חָתָן צוּא בְּרֶעכְט אַיין גְלָאז בַּייא דֶער חוּפָּה דָאס וַוייזְט אַיין צֵייכֶען אַז אַפִילוּ עֶר וֶועט ח"ו זִינְדִיגֶען וֶועט אִיהְם הֶעלְפֶען תְּשׁוּבָה אַזוֹיא וִויא אַיין צוּא בְּרָאכֶען גְלָאז וָואס מֶען קֶען עֶס נָאךְ אִיבֶּער מַאכֶען!

(טז) דֶער טַעַם וָואס דוּא סְעוּדָה פוּן דֶער חֲתוּנָה מַאכְט דֶער פָאטֶער פוּן דֶער כַּלָּה נִישְׁט דֶער חָתָן. וַוייל עֶס וֶוערְט גֶעבְּרֶענְגְט אוּנ דֶער גְמָרָא דֶער וָואס אִיז טוֹעֵם פוּן דֶער סְעוּדָה פוּן חָתָן אוּנ עֶר אִיז נִישְׁט מְשַׂמֵּחַ דֶעם חָתָן אִיז עֶר עוֹבֵר אוֹיף פִינְף קוֹלוֹת. אִיבֶּער דֶעם גִיהְער נִישְׁט דוּא סְעוּדָה צוּא דֶעם חָתָן נָאר צוּא דֶער כַּלָּה כְּדֵי מֶענְטְשֶׁען זָאלְלֶען ח"ו נִישְׁט נִכְשׁוֹל וֶוערֶען אִין דֶעם אִיסּוּר:

(יז) דֶער טַעַם וָואס כֶען שְׁטֶעלְט דוּא חוּפָּה אוֹיף דֶעם שׁוּהְל הוֹיף אוּנ גֶעגֶען דֶער לְבָנָה. וַוייל דָאס אָרְט אִיז הַיילִיג אוּנ דוּא לְבָנָה אִיז מֶען אוֹיךְ מְקַדֵּשׁ אַז עֶר אִיז דָא מְקַדֵּשׁ דוּא כַּלָּה אִיז עֶס אַיין גֶעדְרִיטֶעלְטֶע קְדוּשָּׁה.

(יח) דֶער טַעַם פוּן דֶעם מִנְהָג אַז מֶען מַאכְט אַיין סְעוּדַת מִצְוָה מַאכְט דֶער חַזָּן יֶעדֶען אַיין מִי שֶׁבֵּירַךְ אוּנ מֶען אִיז מְנַדֵּר אוֹיף תַּלְמוּד תּוֹרָה אוּנ אַנְדֶערֶע נְדָרִים וַוייל עֶס וֶוערְט גֶעבְּרֶענְגְט אוּנ מִדְרָשׁ בִּשְׁעַת אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאט גֶעמַאכְט אַיין סְעוּדָה וֶוען עֶר הָאט אַנְטְוֶוויינְט זַיין זוּהְן יִצְחָק הָאט

דער שטן מקטרג געוועזן וואס ער האט גאהר נישט מנדר געוועזן פאר השי"ת אונ דורך דעם איז געשעהן דער נסיון פון דער עקידה. איז מען מנדר נדרים אויף צדקה עס זאל ח"ו נישט זיין קיין קטרוג:

(יט) נאך איין טעם. ווייל מיר געפונען איוב האט מקריב געוועזן קרבנות פאר דיא קינדער נאך דער סעודה ער האט געזאגט טאמער האבען זייא געזונדיגט דורך דער סעודה איבער דעם דארף מען מורא צוא האבען טאמער האט מען ח"ו געזונדיגט דורך דער שמחה איז מען מנדר נדרים. דאס וואס מען פאסט בה"ב נאך יו"ט איז אויך איבער דעם זעלבען טעם:

(כ) נאך איין טעם וואס מען מאכט יעדען איין מי שבירך נאך דער סעודה. עס ווערט געברענגט אז הקב"ה האט געזאגט אז זייא וועלען מאכען דאס משכן וועט ער זייא געבען דיא ברכות אונ אז זייא האבען דאס משכן געענדיגט האט ער זייא געבענטשט יברכך. יאר. ישא. אויך דעמאלס איז געוועזן דער גמר פון דער חתונה צווישען הקב"ה אונ דיא ישראל אונ דיא ישראל ווערען אהן גערופען כלה אונ עס איז דעמאלס געוועזן דיא שמחה פון הקב"ה איבער דעם איז איין מנהג אז מען מאכט איין שמחה מען זאל בענטשען דעם גאנצען עולם:

(כא) דער טעם וואס דער חתן בעדעקט דיא כלה מיט איין דעק טוך. ווייל עס ווערט געברענגט אז איין אשה געהער צוא דעם מאן דורך דרייא זאכען דורך געלד אונ שטר אונ ביאה. אונ דער גמרא שטייט אז ער האט פערשפרייט זיין טוך אויף איהר האט ער זיא שוין קונה געוועזען:

(כב) נאך איין טעם. עס שטייט אונ דער גמרא כתובות איין סימן פון איין בתולה וואס איהר קומט איין כתובה צוויא הונדערט גולדען אז זיא גייט ארוים מיט איין צוף אפענעם קאפף. איבער דעם גייט דער חתן אונ דעקט איבער דער כלה דעם קאפף ער ווייזט מיט דעם אז זיא איז איין בתולה אונ איהר קומט איין כתובה צווייא הונדערט גילדען:

(כג) נאך איין טעם וואס מען בעדעקט דיא כלה מיט איין דעק טוך ווייל מען טאהר נישט קוקען דער כלה אונ פנים. אונ עס איז דא פערשידענע מענשען וואס קומען אויף דער חתונה וואס זייא זענען זיך מתכוון צוא קוקען דער כלה אונ פנים אריין. קען ארוים קומען דורך דעם ח"ו איין מכשול ווייל מכתמא איז דיא כלה אהן געציהרט אונ צירונג אונ טייערע מלבושים. האט מען מתקן געוועזען צו איבער דעקען איהר דאס פנים:

(כד) נאך איין טעם וואס מען באדעקט דער כלה דאס פנים מען ווייזט מיט דעם אז דער חתן מיינט נישט איהר שוינהייט נאר איהרע מעשים טובים אונ איהר משפחה אזויא וויא עס שטייט אונ פסוק שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל דאס מיינט מען אז דער חן אונ דאס שוינהייט פון איין אשה איז נישט דער עיקר נאר יראת שמים איז דער עיקר:

(כה) דער טעם וואס מען בערופט דעם חתן דעם שבת וואס מען רופט איהם אויף צוא דער תורה מיט ניס אונ מאנדלען ווייל אגוז בגימטריא אזויא וויא חטא איין צייכען אז מען איז איהם מוחל דיא זינד אונ מאנדלען איז איין פרי וואס זיא ווערט צום פריהסטען פארטיג אזוי זאל ער זוכה זיין מוליד צוא זיין פירות:

(כו) דֶער טַעם וָואס אַלֶע שִׁידוּכִים גֶעשֶׁעהֶן דוּרְךְ אַיין שַׁדְכָן וַוייל מִיר גֶעפִינֶען בַּייא יִצְחָק אָבִינוּ אַז עֶר הָאט גֶענוּמֶען רִבְקָה׳ן אִיז אוֹיךְ גֶעוֶועזֶען דוּרְךְ אֱלִיעֶזֶר׳ן. אַזוֹיא אוֹיךְ וֶוען הַשי״ת הָאט גֶעגֶעבֶּען דוּא תּוֹרָה צוּא דוּא יִשְׂרָאֵל אִיז אוֹיךְ גֶעוֶועזֶען דוּרְךְ משֶׁה רַבֵּינוּ ע״ה:

(כז) אַיין טַעם וָואס דֶער חָתָן אִיז מְקַדֵשׁ דוּא כַּלָה אוּנְטֶער אַיין חוּפָּה. וַוייל מִיר גֶעפִינֶען בַּייא דוּא עֶרְשְׁטֶע קִדוּשִׁין דָאס אִיז בַּייא מַתַּן תּוֹרָה אִיז גֶעוֶועזֶען אוּנְטֶער דֶעם בַּארְג סִינַי אַזוֹיא וִויא אוּנְטֶער אַיין חוּפָּה:

(כח) דֶער טַעם וָואס דוּא שֶׁבַע בְּרָכוֹת מַאכְט מֶען נָאךְ דוּא קִדוּשִׁין אוּנ בַּייא יֶעדֶער מִצְוָה דַארְף מֶען צוּם עֶרְשְׁטֶען מַאכֶען אַיין בְּרָכָה וַוייל אַז מֶען וֶועט פְרִיר מַאכֶען דוּא בְּרָכָה טָאמֶער וֶועלֶען זַייא חֲרָטָה הָאבֶּען פוּן דוּא קִדוּשִׁין וֶועט זַיין אַיין בְּרָכָה לְבַטָלָה:

(כט) דֶער טַעם וָואס דֶער חָתָן אַלֵיין מַאכְט נִישְׁט דוּא בְּרָכָה נָאר אַיין פְרֶעמְדֶער וַוייל עֶר אִיז אַיין טְרוּד וֶועט עֶר נִישְׁט קֶענֶען מְכַוֵין זַיין:

(ל) דֶער טַעם וָואס דֶער חָתָן זָאגְט אַיין דְרָשָׁה פַאר דֶער חוּפָּה. דָאס אִיז אַיין צֵייכֶען פוּן מַתַּן תּוֹרָה. אוּנ דָאס וָואס דֶער בַּדְחָן אִיבֶּער הַאקְט דֶעם חָתָן אוּנ מִיט דְרָשָׁה דָאס אִיז אַיין צֵייכֶען וָואס דוּא לוּחוֹת זֶענֶען צוּא בְּרָאכֶען גֶעוָוארֶען.:

(לא) דֶער טַעם וָואס דוּא חָתָן כַּלָה פַאסְטֶען דֶעם טָאג פוּן דֶער חוּפָּה. וַוייל דֶער טָאג אִיז בַּייא זַייא אַזוֹיא וִויא יוֹהכ״פ וַוייל מֶען פַאר גִיבְט זַייא דוּא זוּנְד:

(לב) דֶער טַעם וָואס מֶיעו בֶּעוַוארְפְט דֶעם חָתָן מִיט הָאפְּפֶען בִּשְׁעַת קַבָּלַת פָּנִים. וַוייל פוּן אַצוּנְד אָהְן אַז עֶר נֶעמְט אַיין וַוייבּ בְּרוּיךְ עֶר צוּא הָאפְּפֶען צוּא הַשי״ת אַז וֶועט אִיהְם מְזַמֵין זַיין פַּרְנָסָה:

(לג) דֶער טַעם וָואס מֶען פִיהְרְט צוּם עֶרְשְׁטֶען דֶעם חָתָן אוּנְטֶער דֶער חוּפָּה דֶער נָאךְ בְּרֶענְגְט מֶען דוּא כַּלָה וַוייל מִיר גֶעפִינֶען אַזוֹיא בַּייא מַתַּן תּוֹרָה צוּם עֶרְשְׁטֶען אִיז גֶעקוּמֶען הַשי״ת אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי נָאךְ דֶעם זֶענֶען גֶעקוּמֶען דוּא יִשְׂרָאֵל:

(לד) דֶער טַעם וָואס מֶען שְׁטֶעלְט דוּא כַּלָה אוּנ דֶער רֶעכְטֶער זַייט פוּן חָתָן. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק נצבה שגל לימינך זֶענֶען דוּא סוֹף וֶוערְטֶער פוּן דֶעם פָּסוּק „כַּלָה" אַז זִיא דַארְף צוּא שְׁטֵיין אוּנ דֶער רֶעכְטֶער זַייט:

(לה) דֶער טַעם וָואס מֶען קְנִיפְּט אוֹיף אַלֶע קְנִיפֶּען פוּן דֶעם חָתָן אוּנ כַּלָה פַאר דֶער חוּפָּה כְּדֵי עֶס זָאל זַייא נִישְׁט שַׁאטֶען קֵיין שׁוּם כִּישׁוּף ח״ו:

(לו) דֶער טַעם וָואס דוּא אוּנְטֶער פִיהְרֶערְס רִינְגְלֶען אַרוּם מִיט דֶער כַּלָה דְרַייא מָאהְל אַרוּם דֶעם חָתָן. עֶס שְׁטֵייט אַזוֹיא אוּנ פָּסוּק אַז דוּא נְקֵבָה רִינְגֶעלְט אַרוּם דֶעם זָכָר:

(לז) דֶער טַעם וָואס מֶען פְלֶעכְט אוֹיף דוּא הָאֶער פוּן דֶער כַּלָה פַאר דֶער חוּפָּה וַוייל הקב״ה הָאט חַוָה׳ן אוֹיף גֶעפְלָאכְטֶען אוּנ אָהְן גֶעצִיהְרְט אַיידֶער עֶר הָאט זִיא גֶעבְּרֶענְגְט צוּא אָדָם הָרִאשׁוֹן:

(לח) דֶער טַעם וָואס מֶען קְלֵייד אָהְן דֶעם חָתָן פַאר דֶער חוּפָּה אַיין קִיטֶעל. עֶס שְׁטֵייט אַלֶע צֵייטֶעו זָאלֶען זַיין דַיינֶע קְלֵיידֶער וַוייס עֶר זָאל גֶעדֶענְקֶען אָהְן דֶעם טָאג פוּן שְׁטַארְבֶּען אוּנ עֶר זָאל נִישְׁט גִיךְ יָאגֶען דוּא תַּאוַת פוּן דֶער וֶועלְט:

(לט) נָאךְ אֵיין טַעַם וָואס דֶער חָתָן גֵייט אוּנ אֵיין קִיטְעל. דֶען עֶס שְׁטֵייט אַז דְרַייא טֶענְטְשֶׁען אִיז מֶען מוֹחֵל זֵייעֶרֶע זִינְד. אוּנ אֵיינֶער פוּן זֵייא אִיז אַ חָתָן. אוּנ עֶס שְׁטֵייט אַז אֵייעֶרֶע זִינְד וֶועלֶען פַאר גֶעבֶּען וֶוערֶן וֶועלֶען זֵייא זַיין וַוייס וְוִיא שְׁנֶעה אִיבֶּער דֶעם גֵייט עֶר אוּנ וַוייסֶע בְּגָדִים:

(מ) דֶער טַעַם וָואס מֶען גוּט אוּנְטֶער פִיהְרֶערְס פַאר דֶעם חָתָן אוּנ דֶער כַּלָה מִיר גֶעפוּנֶען אַז אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאט אוֹיךְ גֶעהַאט אוּנְטֶער פִיהְרֶערְס מִיכָאֵל אוּנ גַבְרִיאֵל אוּנ בַּייא מַתַּן תּוֹרָה אִיז גֶעוֶועזֶען מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן אוּנְטֶער פִיהְרֶעס:

(מא) דֶער טַעַם וָואס דֶער חָתָן בֶּעצָאהְלְט פַאר שְׁרַייבֶּען דוּא כְּתוּבָּה. אַזוֹיא גֶעפוּנֶען מִיר אַז הקב״ה הָאט בֶּעצָאהְלְט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ פַאר דֶעם שְׁרַייבֶּען דוּא לוּחוֹת דָאס פְּסוֹלֶת הָאט גֶעהֶערְט צוּא אִיהְם:

(מב) דֶער טַעַם וָואס דֶער חָתָן זָאגְט אֵיין דְרָשָׁה אוּנ טָאג פוּן דֶער חוּפָּה. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אוּנ דֶער גְמָרָא דֶער וָואס גוּט זַיין טָאכְטֶער פַאר אֵיין ע״ה אִיז גְלַייךְ וְוִיא עֶר וָואלְט זִיא גֶעבִּינְדֶען אוּנ גֶעגֶעבֶּען פַאר אֵיין לֵייב אִיבֶּער דֶעם זָאגְט דֶער חָתָן אֵיין דְרָשָׁה עֶר וַוייזְט אַז עֶר אִיז נִישְׁט קֵיין ע״ה נָאר אֵיין בַּר אוֹרְיָין:

(מג) דֶער טַעַם וָואס מֶען גוּט דֶעם חָתָן אוּנ דֶעם טָאג פוּן דֶער חֲתוּנָה מַתָּנוֹת אוּנ מֶען רִיפְט דָאס דְרָשָׁה גֶעשַׁאנְק וַוייל דֶער חָתָן אִיז גֶעגְלִיכֶען צוּא אֵיין מֶלֶךְ אוּנ דוּא כַּלָה צוּא אֵיין מַלְכָּה. אַזוֹיא וְוִיא אֵיין מֶלֶךְ דֶעם טָאג וָואס מֶען קְרֵיינְט אִיהְם שֶׁענְקְט אִיהְם יֶעדֶער טֵייעֶרֶע גֶעשַׁאנְקֶען אַזוֹיא אוֹיךְ גוּט מֶען דֶעם חָתָן וָואס אִיז גְלַייךְ צוּא אֵיין מֶלֶךְ גֶעשַׁאנְקֶען:

(מד) נָאךְ אֵיין טַעַם גֶעפוּנֶען מִיר אִין זוהר הַקָּדוֹשׁ בִּשְׁעַת הקב״ה אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּא דוּא אוּמוֹת זֵייא זָאלְלֶען נֶעמֶען דוּא תּוֹרָה אוּנ זֵייא הָאבֶּען נִיטְט גֶעוָואלְט אוּנ עֶר הָאט זִיא גֶעגֶעבֶּען דוּא יִשְׂרָאֵל. הָאבֶּען אַלֶלֶע אוּמוֹת גֶעשֶׁענְקְט מַתָּנוֹת דוּא יִשְׂרָאֵל אוּנ אֵיין חָתָן אִיז גְלַייךְ אַזוֹיא וְוִיא דוּא יִשְׂרָאֵל דֶעמָאלְט וֶוען זֵייא הָאבֶּען מְקַבֵּל גֶעוֶועזֶען דוּא תּוֹרָה שֶׁענְקְט מֶען זֵייא אוֹיךְ מַתָּנוֹת:

(מה) דֶער טַעַם וָואס דוּא מַתָּנוֹת גֶעהֶערֶען צוּא דֶער כַּלָה וַוייל מִיר גֶעפוּנֶען אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאט גֶעזָאגְט וחיתה נפשי בגללך אִיז דֶער פְּשַׁט מֶען וֶועט מִיר גֶעבֶּען מַתָּנוֹת דוּרְךְ דִיר אִיבֶּער דֶעם גֶעהֶערֶען דוּא מַתָּנוֹת צוּא דֶער אִשָּׁה:

(מו) נָאךְ אֵיין טַעַם וָואס מֶען גוּט דוּא מַתָּנוֹת צוּא דֶער כַּלָה וַוייל עֶס שְׁטֵייט אַז מֶען הָאט הֲנָאָה פוּן דֶער תּוֹרָה גֵייט מֶען פוּן דֶער וֶועלְט. גִיט מֶען דוּא מַתָּנוֹת דֶער כַּלָה אַז דֶער חָתָן זָאל נִישְׁט הֲנָאָה הָאבֶּען פוּן דֶעם שְׂכַר פוּן דֶער דְרָשָׁה:

(מז) דֶער טַעַם וָואס מֶען גִיסְט דֶעם כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה אוֹיף דֶער עֶרְד. דָאס אִיז אֵיין סִימָן בְּרָכָה אַז הקב״ה זָאל זֵייא מַשְׁפִּיעַ זַיין בְּרָכָה:

(מח) דֶער טַעַם וָואס בְּשַׁעַת מֶען טַאנְצְט דָאס מִצְוָה טֶענְצֶעל שְׁרַייט מֶען שַׁבָּת. שַׁבָּת. וַוייל אַלֶעס וָואס מֶען אִיז זִיךְ נוֹהֵג בַּייא אֵיין חָתָן לֶערִינְט מֶען זִיךְ אוֹיס פוּן מַתַּן תּוֹרָה אוּנ דוּא תּוֹרָה אִיז גֶעגֶעבֶּען גֶעוָוארֶען אוּנ שַׁבָּת, אִיבֶּער דֶעם שְׁרַייט מֶען שַׁבָּת כְּדֵי עֶס זָאל זַיין אֵיין רֶמֶז אוֹיף מ״ת.

נאך

(מט) נאך איין טעם וואס מען שטייט בשעה דער חתן טאנצט דאס מצוה טענצל ש״ת שב״ת, ווייל דיא ר״ת פון שב״ת איז שמש בדחן מארנוער, שרייען זייא בשעת דעם טאנצין אז מען זאל געבין געלד פיר זייא:

(נ) דער טעם וואס ביי דיא שבע ברכות וואס מען זאגט אונטער דער חופה זאגט מען פריער בורא פרי הגפן, אונ דער נאך דיא איבריגע ברכות, אונ בורא פרי הגפן דער נאך, ווייל מיר מאכין דיא ברכות וועגין דעם חתן, וואס ער האט דיא הנאה וואס ער נעמט איין ווייב, אויך דיא ברכה פון וויין ווייל ער וויל טרינקען, אונ פון דער כלה טאהר ער נישט הנאה האבין ווארום איין כלה אהן א ברכה איז אסור אזוי וויא איין נדה, א ער פון דעם וויין מעג ער באלד הנאה האבין, איהער דעם מאכט מען פריער דיא ברכה איבער דעם וויין, ווייל זיר מעג איהם באלד טרינקען, אויך ווייל דיא ברכה פון וויין איז שטענדיג קומט אזא ברכה צו מאכין צום ערשטין, אבער דער נאך ביי דיא ברכת נשואין דאס איז דיא סעודה נאך דער חופה מעג ער שוין הנאה האבין פון דער כלה קומט דיא ברכת חתנים אויף דעם וואס ער האט שוין הנאה גיהאט אונ דיא ברכה פון וויין וואס ער וויל הערשט טרינקען קומט צו מאכין פריער דיא ברכת חתנים דער נאך דיא ב״ב איבער דעם וויין!

(נא) דער טעם וואס דער חתן גייט אין ווייסע בגדים, ווייל איין חתן איז גיגליכינט צו איין כהן, אזוי וויא עס ווערט גיברענגט אזוי וויא איין כהן זיצט אויבען אהן אזוי אויך איין חתן, איבער דעם קלייד מען דעם חתן ווייסע בגדים אזוי וויא איין כהן איז גיוועזין אהן גיקלייד בשעת ער האט גיטאהן דיא עבודה:

(נב) דער טעם וואס יעדער זיינגער טאנצט מיט דער כלה. אונ מען רופט עס דאס מצוה מעציל. ווייל עס ווערט גיברענגט אונ דער הייליגער זהר״א. וויא אזוי טאנצט מען פר דער כלה אונ פאר צייטינס האט מען גיטאנצט פאר דער כלה ווייל פארצייטינס זענין זייא גיוועזין הייליג אז זייא האבין גיוואוסט דיא כלה אויף דיא אקסיל אונ זייא האבין מיט איהר גיטאנצט האבין זייא גיזעהן דאס זעהט ביי זייא אוים וויא זייא וואלטין גיטראגין איין עגליק אויף דיא אקסיל. אבער היינט בעוה״ר האט מען מורא מאבער ח״ו וועט מען קומען דורך דעם צו איין הרהור עבירה קען מען אזוי נישט טהאהן. איבער דעם מאכט מען איין זכר וואס יעדער אייניצינער דרייט זיך ארום מיט דער כלה דורך איין טיכעל, אונ מען רופט עס מצוה מעציל מען זאל עס דערמאנען ער זאל אונ זון האבין אז ער זאל דאס טאהן נאר לשם מצוה:

(נג) דער טעם וואס ביי יעדער חתונה קריגט מען זיך. עס איז איין רמז אויף דיא לוחות וואס זענין צובראכין גיווארין ווייל דאס איז גיוועזין בקרהסיא איז גישעהן א עה״ר:

(נד) דער טעם וואס פאר דער חופה זעצט מען ארום דעם חתן בחורים אונ דער חתן זיצט אויבען אהן אונ ער זאגט פר זייא איין דרשה אונ מען טהיילט זייא לעקאך. ווייל עס שטייט ביי איין מלך איך האב איהם אוים ערוויילט פון דעם פאלק. אזו וויא מען מאכט איין מלך קלויבט מען אוים דעם בעסטין. א חתן איז אויך גיגליכינט צו א מלך איבער

דעם

דעם זעצט מען אויס בחורים צו ווייזען אז דער חתן איז אויס ערוויילט געווארין פון דיא בחורים:

(נה) דער טעם פון דעם מנהג וואס גאך דער חופה טאנצין אלטע ווייבער קעגין דיא חתן כלה אונ זייא טראגין אין דער האנד איין געבאקענים קוכען אונ זייא זאגין צום חתן וואס ווילסט דוא צו דיא חלה אודער דיא כלה. ווייל עס ווערט געברענגט אונ דער גמרא אונ ארץ ישראל אז א חתן האט דתונה געהאט האט מע איהם געזאגט "מצא" אודער "מוצא" איבער דעם פרעגען אויך דוא אלטע ווייבער דעם חתן וואס ער וויל צוא וויל ער דוא כלה וואס דאס איז "מצא" אזוי וויא עס שטייט מצא אשה מצא טוב. צוא וויל ער דוא חלה וואס דאס איז מוצא איבער דער חלה מאכט מען המוציא. מען זאגט דאס איין רמז ווייל מען וויל ניט ארויס ריידען קיין שלעכטס פון מויל:

(נו) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען לייגט פאהר דעם חתן אונ שבת נאך דער חתונה דוא פרשה ואברהם זקן בא בימים דאס איז מען מאכט איין נוטע, סימן אז זיא זאלע זוכה זיין עס זאל פון זייא ארויס קומען גוטע דורות זייא זאלן זיין צדיקים אזוי וויא יצחק אונ רבקה:

(נז) דער טעם פון דעם מנהג וואס דוא סעודה פון דער חתונה איז גאר ביים נאכט ווייל דוא ערשטע סעודה וואס איז געוועזען ביי יודען פון א חתונה איז געוועזען ביי נאכט בשעת יצחק אבינו האט חתונה געהאט מיט רבקה'ן. ווייל אליעזר דער קנעכט פון אברהם איז געקומען מיט רבקה'ן פאר נאכט ביז עס איז געוועזע דוא סעודה איז פאר ביי געגאנגען איין צייט אז ווען עס איז שוין געוועזען דוא חתונה איז געוועזען שפעט ביי נאכט:

(נח) נאך איין טעם געפינען מיר ביי יעקב אבינו איז אויך געוועזען דוא סעודה פון דער חתונה ביי נאכט:

(נט) דער טעם פון דעם מנהג וואס דעם חתן טוהן אהן דוא אונטער פיהרערס דוא כל ושים. ווייל איין חתן איז געגליכענט צוא איין מלך אזוי וויא מען קלייד אהן א מלך אזויא אויך איין חתן:

(ס) נאך איין טעם וואס ער קלייד זיך ניט אליין אהן. ער זאל זיך ערמאנען אונ שטארבען ווארום איין מת טוהן אויך אנדערע אהן. אונ דורך דעם וועט ער תשובה טוהן:

(סא) דער טעם וואס דער פאטער אונ דוא מוטער אונ אללע גרעסטע לייט פון דוא קרובים בענטשען דעם חתן אונ דוא כלה פאר דער חופה ווייל דעמאלס איז דוא בעסטע צייט פאר דעם בענטשער אויך פאר דעם וואס ווערט געבענטשט אז דוא ברכות זאללען מקוים ווערען. ווייל זייא האבען דעמאלס צובראכענע הערצער וועללען זייא עהריכט אונ זון האבען אז דוא ברכות זאללען מקוים ווערען. אזוי וויא דוא עלטערען בענטשען דוא קינדער ערב יוהכ"פ פאר נאכט איז אויך איבער עס נאלען טעם ווייל זייא בענטשען דעמאלס מיט איין צובראכען הארץ קען דוא ברכה געבער חל זיין:

(סב) דער טעם וואס עס גייען מיט פוהל מענטשען מיט דעם חתן צוא דער חופה. ווייל מיר געפונען אויך ביי מתן תורה איז הקב"ה ארויס געגאנגען אויף דעם בארג סיני מיט פוהל טויזענטער מלאכים:

(סג) דער טעם פון דעם וואס דוא וועלט איז מדקדק אז דוא חתן כלה גייען צוא דער חופה אז זייא זאללען צוא אמערשטען גיין מיט דעם רעכטען פוס. אזוי אויך ריפט אוים דער שמש מיט דעם רעכטען פוס. דאס איז איין גידרעכעניש אז פון אצונד אהן זאל ער זיך אוים קלויבען דעם רעכטען וועג נישט דעם לינקען ח״ו. אויך איז עס איין סימן אז ער זאל שטארקען דאס רעכטע איבער דעם לינקען :

(סד) דער טעם וואס מען ליינט דוא כתובה אונטער דער חופה אונ מען גוט זיא דער כלה כדי דער חתן זאל הערען וויא מען ליינט אוים דוא כתובה מיט דוא קנינים אונ אויף וואס פאר איין אופן ער איז זיך מתחייב דוא כתובה אויב ער בעשטייט אויף דעם. אונ מען גוט דוא כתובה דער כלה זיא זאל היטען דיא כתובה ווייל מען טאהר ניכט וואונען מיט איין ווייב אהן א כתובה. עס איז גלייך אזויא וויא מען ליינט אוים איין שטר פאר דעם לוה אידער מען גוט געלט. אזויא אויך געפונען מיר בעשיית דוא ישראל זענען געשטאנען אויף דעם בארג סיני איז צוא זייא געקומען משה רבינו אונ האט זייא אוים געדעכנט אללעס וואס זייא האבען צוא פאדערען זיך ביא הקב״ה אזויא וויא עס שטייט ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו׳ :

(סה) דער טעם וואס מען ליינט דוא כתובה צווישען ברכת אירוסין אונ ברכת נישואין מען זאל מאכען צווישען זייא איין הפסק כדי מען זאל וויסען אז פריער איז געווען דוא ברכה אירוסין אונ אצונד איז ברכת נשואין :

דער טעם פון דוא מועדים אונ ראש חדש :

(א) דער טעם וואס ווייבער טוהן ניט קיין מלאכה אונ ר״ח ווייל זייא האבען ניט געוואלט געבען זייער צירונג צוא מאכען דאס עגל האט זייא הקב״ה געגעבען זייער שכר זייא זאלען אפ היטען ר״ח. אונ ווייל זייא האבען געגעבען זייער צירונג צוא דעם מלאכת המשכן אונ דאס משכן איז אויף געשטעלט געווארען אונ ר״ח ניסן וואס דער חדש איז דער ערשטער פון אלע חדשים איבער דעם האט מען זייא געגעבען יו״ט אלע חדשים :

(ב) דער טעם וואס אונ ר״ח זאגט מען האלב הלל. ווייל דער הלל וואס מען זאגט אונ ר״ח איז נאר איין מנהג ניכט קיין חיוב איבער דעם איז מען ניכט גומר דעם הלל עס זאל זיין איין היכר :

(ג) נאך איין טעם וואס אונ ר״ח איז מען ניכט גומר הלל ווייל דעם טאג איז מען מוחל דוא עונות אזויא וויא יוה״כ. מען זאגט זמן כפרה לכל תולדותם איבער דעם איז מען ניכט גומר דעם הלל :

(ד) דער טעם וואס מען ליינט אב דוא תפילין אונ ר״ח פאר מוסף ווייל אונ דער שמ״ע פון מוסף זאגט מען אונ דער קדושה כתר איבער דעם איז ניכט גלייך אז דער כתר פון תפילין זאל מען גיין אויף דעם קאפ דישעת מען זאגט כתר עס זאל ניכט זיין צווייא כתרים ביא זאמען :

(ה) נאך איין טעם וואס מען ליינט אב דוא תפילין פאר מוסף. ווייל ביא מוסף איז גלייך צוא יו״ט וואס יו״ט איז איין אות איבער דעם

איז

איז גלייך אז מען מאכט היכר מען זאל נישט האבען אויף זיך דעם אות פון תפילין ;

(ו) דער טעם פון דעם מנהג וואס דוא קינדער ברענגען געלט דעם מלמד אונ ר"ח מען ריפט עס ר"ח געלט. ווייל מען זאגט אונ ר"ח זמן כפרה לכל תולדותם איז דאס געלט איין כפרה פאר דוא קינדער

(ז) דער טעם וואס ר"ח ניסן ווערט גערופען חודש אביב ווייל ניסן איז דער עלצטער פון אלע חדשים אונ יאהר אונ דוא ר"ת פון אביב איז אב י"ב דער עלצטער פון דוא צוועלף חדשים ;

(ח) דער טעם וואס מען מאכט סעודת ר"ח. פאר איין זכר וואס מען האט געמאכט איין סעודה פאר דוא עדות וואס זענען געקומען זאגען אז זייא האבען געזעהן דעם חודש ;

(ט) דער טעם וואס מען מאכט פאר קינדער אונ ל"ג בעומר איין פאלער בויגען. ווייל דער טאג איז דוא יאהר צייט פון דעם הייליגען תנא ר' שמעון בן יוחאי. אונ דוא אלע יאהרען וואס דער תנא האט געלעבט האט מען נישט געזעהן קיין רעגען בויגען. איבער דעם מאכט מען איין סימן אונ דעם טאג פון זיין הסתלקות וואס קינדער האבען איין פאלער בויגען ;

(י) דער טעם וואס מען ריפט דעם אנדערען טאג פון ר"ח סיון יוחס טאג ווייל דעם טאג האט מען געמאכט דוא יודען פאר מיוחסים מען האט זייא געזאגט ואתם תהיו לי וגו' וגוי קדוש ;

(יא) דער טעם וואס מען עסט מצות אונ פסח שני. ווייל אונ דעם זעלבען טאג האט זיך אויס געלאזט בייא דוא ישראל וואס זענען ארויס געגאנגען פון מצרים דוא קיכלעך וואס זייא האבען זיך מיט גענומען אונ דאס איז געוועזען מצה מאכט מען וועגען דעם איין זכר ;

(יב) דער טעם וואס אונ ר"ח תשרי בענטשט מען נישט קיין ר"ח ווייל עס שטייט בכסא ליום חגינו דאס מיינט מען אז דער חודש תשרי דארף צוא זיין פער הוילען פון דוא מלאכים אויך פאר דעם שטן ;

(יג) דער טעם וואס דער חודש חשון הייסט מר חשון ווייל עס ווערט געברענגט אונ מדרש תנחומא אז פון דער צייט וואס עס איז געוועזען דאס מבול איז נגזר געווארען אז עס זאל אייביג זיין רעגען פערציג טאג פון דעם חודש אהן איבער דעם הייסט ער מר דאס איז טייטש איין טראפען ;

(יד) דער טעם וואס דער חודש חשון הייסט בול. ווייל אונ דעם חודש האבען שוין דוא בהמות נישט צוא עסען אונ פעלד דארף מען שוין אויס צוא מישען אונ דער היים פאר זייא עסען איבער דעם הייסט דער חודש בול דאס איז טייטש אויס מישען ;

(טו) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען שטייט בשעת מען בענטשט ר"ח ווייל דאס איז געגליכען צוא דעם וואס מען האט מקדש געוועזען דעם חודש פאר צייטענס אונ דאס האט געמוזט צוא זיין מען זאל שטיין. איבער דעם בענטשט מען ר"ח אויך שטייענדיקער הייט ;

(טז) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען פאסט אלע ערב ר"ח אונ מען זאגט יוה"כ קטן בוייל אונ ער"ח פאר גיבט מען דוא זינד פון גאנצען חודש ;

(יז) דער טעם וואס מען עסט אונ חמשה עשר בשבט אללע מיני פירות ווייל

ווייל אונ חמשה עשר איז ר"ה אויף דיא ביימער אונ אויף דיא פירות איז פאר זייא איין זכות אז מען מאכט איבער זייא איין ברכה:

(יח) דער טעם וואס מען זאגט גאנץ חדש אלול דאס קאפיטעל לדוד ד' אורי וישעי ווייל דער מדרש זאגט אורי מיינט מען ר"ה וישעי איז יוהכ"פ כמי אירא בהו"ר. אויך שטייט דארט לולא האמנתי דאס איז דיא אותיות אלול אויך שטייט כי יצפנני בסוכה איין רמז אויף סוכות:

דיא טעמים פון ט"ית אונ ציצית:

(א) דער טעם פון מנהג וואס מען לייגט נישט קיין טלית ביז נאך דער חתונה ווייל לעבען דעם פסוק פון גדילים תעשה לך שטייט כי יקח איש אשה חדשה:

(ב) נאך איין טעם שטייט אונ דער גמרא אתנא האט געזעהן וויא איינער לייגט גיט קיין טלית איבער דעם קאפף האט ער געזאגט דוא האסט נאך נים חתונה געהאט:

(ג) דער טעם וואס מען גייט דעם טלית איבער געלייגט אויף דיא אקסלען אונ מען הלט זיך נישט איין אונ נאנצען מיט דעם טלית כדי עס זאל אוים קומען צווייא ציצית פון פארענט אונ צווייא פון אונטען איז ער ארום גערינגעלט מיט מצות אבער אז ער וועט זיך איין הילען וועלען אוים קומען אלע ציצית פון פארענט:

(ד) דער טעם וואס מען מאכט איין עטרה אונ טלית אויף דעם ארט פון קאפף כדי עס זאל אוים קומען שטענדיג דיא זייט אויף דעם קאפף. אזויא וויא מיר געפונען דיא ברעטער פון משכן אונ דיא יריעות זענען אויך געווען געצייכענט. כדי מען זאל וויסען דיא ירועה אדער דאס ברעט וואס עס איז געווען איין מאהל אויף דער רעכטער זייט זאל שטענדיג זיין אויף דער רעכטער זייט. נאך איין פשוטער טעם איז אז דורך דער עטרה וואס זיא איז שוועהר וועט זיך דער טלית נישט אראב ריקען פון קאפף:

(ה) דער טעם אז מען מאכט אהן דיא ציצית זאגט מען שויתי ד' לנגדי תמיד. ווייל אונ דיא ציצית איז דא דער שם הוי"ה אחד. אונ דער ערשטער חוליא מאכט מען זיבען כריכות אונ דער צווייטער אכט איז י"ה אונ דער דריטער עלף איז ו"ה אונ דער פערטער דרייצען איז הוי"ה אח"ד:

(ו) נאך איין טעם כדי מען זאל נישט מסיח דעת זיין אונ ער זאל אונ זין האבען צוא מאכען דיא כריכות אונ דיא חוליות אזויא וויא דער דין איז ווענען דער מצוה פון ציצית:

(ז) דער טעם וואס מען ריפט דעם לאנגען פאדעם פון ציצית שמש אזויא וויא דער קהל שמש איז געמאכט אויף דעם אז ער זאל צוא זאמען נעמען אלע שטאט לייט צוא יעדער דבר מצוה אזויא אויך דער פאדעם דינגעלט ארום אונ נעמט צוא זאמען אלע פעדים דורך דעם ווערט דאס א מצוה ציצית:

(ח) דער טעם פון דיא וואס זענען מקובל אז יעדער פאדעם זאל זיין

זַיין גֶעדְרַייט פוּן אַכְט פֶּעדִים אַזוֹי וֶועט זַיין אוּנ יֶעדֶער צִיצָה פִיר אוּנ צְוֶועלְצִיג פֶּעדִים אִיז בּגִּ״ה אוּנ אַלֶּע פִיר צִיצִית צְוַוייא הוּנְדֶערְט זֶעקְס אוּנ פִינְפְצִיג פֶּעדִים. דָאס אִיז אַיין רֶמֶז אוֹיף דוּא כַּנְפֵי הַקוֹדֶשׁ וָואס זַייא זֶענֶען אוֹיךְ צְוַוייא הוּנְדֶערט זֶעכְס אוּנ פִינְפְצִיג:

(ט) דֶער טַעַם וָואס מֶען בַּייסְט אָפּ דוּא עֶקִין פוּן דוּא צִיצִית מִיט דוּא צַיין נִישְׁט מִיט קַיין מֶעסֶער וַוייל דוּא צִיצִית זֶענֶען אַיין הַיילִיגֶע זַאךְ אוּנ פָּסוּק שְׁטֵייט לא תניף עליהם ברזל. דָאס מַיינְט מֶען אַז בַּייא אַ הַיילִיגֶע זַאךְ טָארְפְט דוּא גִישְׁט אוֹיף הַייבֶּען קַיין אַייזֶען:

(י) דֶער טַעַם פוּן דֶעם וָואס בְּשַׁעַת מֶען זָאגְט דוּא פָּרְשָׁה פוּן צִיצִית נֶעמְט מֶען דוּא צִיצִית אִיבֶּער דוּא אוֹיגֶען אוּנ מֶען קִישְׁט זַייא וַוייל עֶס שְׁטֵייט אוּנ פָּסוּק והיו לכם לציצית אוּנ צִיצִית אִיז טַייטְשׁ קוּקֶען עֶר זָאל זַייא אָהְן קוּקֶען. אוּנ דָאס אִיז אַיין סְגוּלָה צוּא יִרְאַת שָׁמַיִם. אוֹיךְ אִיז דָאס אַיין סְגוּלָה עֶס זָאל שְׁטֶעלְלֶען דֶעם כַּעַס:

דֶער טַעַם פוּן אַ יוֹלֶדֶת אוּנ דוּא קִינְדֶער:

(א) דֶער טַעַם פוּן דֶעם מִנְהָג אַז דָאס וַוייבּ אִיז אַ יוֹלֶדֶת נָאךְ דֶעם אַז זִיא קוּמְט אוּנ שׁוּהְל אַ־יין רִיפְט מֶען אוֹיף דֶעם מַאן עֶר זָ״ל עוֹלֶה תּוֹרָה זַיין. וַוייל דוּא אִשָּׁה אִיז מְחוּיָב צוּא לוֹיבֶּען הַשֵׁ״ת וַוייל זִיא הָאט בְּשָׁלוֹם גֶעווינֶען אוּנ דֶער מִנְהָג אִיז אַז בְּשַׁעַת מֶען אִיז עוֹלֶה לְתוֹרָה אָפּ צוּא גֶעבֶּען אַיין שֶׁבַח והודיה מֶען זָאל מְפַרְסֵם מַאכֶען דָאס נֵס. אוּנ אַז עֶר זָאגְט ברכי ד׳ המבורך גוּט עֶר אָפּ אַיין שֶׁבַח. אוּנ וַוייל אַיין אִשָּׁה לֵיינְט נִישְׁט אוּנ דֶער תּוֹרָה. אִיבֶּער דֶעם גוּט דֶער מַאן אַיין שֶׁבַח פַאר אִיהר:

(ב) נָאךְ אַיין טַעַם וָואס דִיא יוֹלֶדֶת גֵייט אִין שׁוּהְל אַרַיין אוּנ שַׁבָּת וַוייל דוּא יוֹלְדוֹת אִיז גֶעוֶועזֶען אוּנ אַיין סַכָּנָה דַארְף זִיא צוּא מַאכֶען בִּרְכַּת הַגּוֹמֵל אוּנ דֶעמָאלְס וָוען דָאס בֵּית הַמִקְדָשׁ אִיז גֶעשְׁטַאנֶען הָאט זִיא גֶעבְּרֶענְגְט אַיין קָרְבָּן יוֹלְדוֹת אִין הַיינְט וָואס דֶער מַאן אִיז עוֹלֶה לַתּוֹרָה אִיז גְלַייךְ וויא בִּרְכַּת הַגּוֹמֵל:

(ג) דֶער טַעַם וָואס מֶען הִיט דִיא נַאכְט וָואס גִיהֶער צוּם אַכְטְשֶען טָאג מֶען רוּפְט עֶס דִיא וַואךְ נַאכְט וַוייל עֶס שְׁטֵייט ואתה את בריתי תשמור אַז בְּשַׁעַת דֶעם בְּרִית בְּרוֹיךְ צוּא זַיין שְׁמִירָה:

(ד) נָאךְ אַיין טַעַם וָואס עֶס אִיז אַיין מִנְהָג צוּא הִיטֶען דָאס קִינְד אוּנ דִיא יוֹלְדוֹת אוּנ דֶער וַואךְ נַאכְט. וַוייל דִיא נַאכְט אִיז עָלוּל אַז דָאס קִינְד זָאל ח״ו נִיזוֹק וֶוערֶען וַוייל דֶער שָׂטָן אִיז זִיךְ מִתְכַּוֵּין עֶר זָאל שָׁלְכְטְס טָאהְן. וַוייל אִיהְם אִיז נִישְׁט לִיבּ דִיא מִצְוָה פוּן מִילָה וַוייל דוּרְךְ דֶער מִצְוָה פוּן מִילָה וֶוערֶען דוּא יִשְׂרָאֵל נִיצוֹל פוּן גֵיהִנֹּם:

(ה) דֶער טַעַם וָואס דוּא קִינְדֶער גֵייעֶן ק״ש לֵיינֶען צוּא דֶער יוֹלְדוֹת דוּא גַאנְצֶע אַכְט טָאג אוּנ מֶען טְהֵיילְט זַייא זִיסֶע שְׁפֵּייזֶען וַוייל דָאס קִינְד אִיז אִיבֶּער דֶער גַאנְצֶער צַייט אוּנ אַיין סַכָּנָה אַזוֹי וויא עֶס וֶוערְט גֶעבְּרֶענְגְט אוּנ זוהר הַקָדוֹשׁ. אִיבֶּער דֶעם לֵיינְט מֶען ק״ש מֶען זָאל פַאר טְרַייבֶּען דִיא מַזִיקִים אוּנ דֶער טַעַם פוּן קְלֵיינֶע קִינְדֶער וַוייל זַייא הָאבֶּען נִישְׁט קַיין זוּנְד אוּנ מֶען טְהֵיילְט זַייא שְׁפֵּייזֶען זַייא זָאלְלֶען זִיךְ גֶעוֵוינֶען צוּא קוּמֶען:

(ו) אוֹיךְ אִיבֶּער דֶעם טַעַם הֶענְגְט מֶען אוֹיף דוּא וֶוענְט אוּנ אוֹיף דֶער טְהִיר

ווייל

בלעטלעך אונ שטוב פון א יולדות וואס עס שטייט שיר למעלות ווייל עס שטייט ה' ישמרך מכל רע וגו' איז עס איין סגולה עס זאל פאר טרייבען דיא מזיקים:

(ז) דער טעם פון דעם אז ער וויל איין נאמען געבען זיין טאכטער וואס זיא איז איהם געבארען געווארען למז"ט גוט ער איין נאמען שבת בשעת ער איז עולה לתורה. ווייל עס שטייט אונ פסוק מען ועט דיך רופען איין נייעם נאמען אשר פי ד' יקבנו. פי ד' דאס מיינט מען דוא, תורה:

(ח) דער טעם פון דעם אז מען בענטשט דוא קינדער לייגט מען ארויף דוא האנד אויף דעם קאפף פון קינד. ווייל עס שטייט אונ פסוק וישלח ישראל את ידו וגו' יעקב אבינו האט ארויף געלייגט זיין האנד אונ דער נאך שטייט ער האט זייא געבענטשט:

(ט) דער טעם פאר וואס איין ממזר גוט מען איין נאמען כידור, ווייל עס שטייט אונ פסוק כי דור תהפוכות המה:

(י) דער טעם וואס מען רופט איין קינד א' טער אדער אלטע ביי דעם וואס האלט זיך נישט קיין קינדער רח"ל. כדי מען זאל פאר הוילען זיין נאמען דער שטן זאל נישט האבען קיין מאכט עהם שלעכטס צוא טוהן:

(יא) דער טעם פון דיים וואס אז דאס קינד הייבט אהן צוא לערנען א"ב פיהרען עס דער פאטער אונ דוא מוטער אונ חדר אריין אונ זייא בעדעקען איהם דאס פנים ער זאל נישט זעהן קיין דבר טמא. ווייל דער טאג ווערט גערעכינט גלייך ער איז מקריב איין קרבן אונ ער ברענגט אריין זיין זוהן אונטער דוא פליגעל פון דער שכינה. איבער דעם מוז מען גוהר זיין איהם אפ צוא היטען פון א דבר טמא, נאך דעם ברענגט מען איין מאויל פון א"ב אונ דער מלמד לייגט איהם פיר א"ב וכו' אונ דאס קינד זאגט נאך נאך דעם מלמד. נאך דעם לייגט ער פיר תשר"ק אונ דאס קינד זאגט נאך דעם לייגט מען אויף דעם טאוועל אביהעל האניק אונ דאס קינד עסט פון דעם האניק אזויא וויא עס שטייט אונ פסוק עס וועט מיינע רייד זיס זיין צום מויל אזויא וויא האניק. אונ עס איז איין סגולה מען זאל פיהרען דאס קינד אונ ער"ח אדער אונ ר"ח סיון ווארען דעם טאג וואס ער ברענגט דאס קינד צום לערנען איז גערעכינט פאר השי"ת אזוי וויא דעם טאג וואס דוא יודעו זענען געשטאנען אונ חורב נאך דעם גענעהנען דוא פאטער אונ מוטער דאס קינד פאר יעדען אלטען מאן כדי זייא זאללען עס בענטשען אז זייא זאללען זוכה זיין עס מגדל צוא זיין לתורה ולחופה ולמעשים טובים:

(יב) דער טעם פון דעם וואס דאס קינד הייבט אהן צוא לערנען ויקרא אונ מען מאכט איין סעודה אונ דאס קינד זאגט איי דרשה אונ יעדער בענטשט דאס קינד. ווייל עס ווערט גערעכנט אונ מדרש אזוי וויא דוא קרבנות זענען ריין אזויא זענען דוא קינדער ריין פון זינד זאללען קומען ריינע אונ זאללען לערנען אונ ריינעם, אונ דער כהן וואס האט דאס ערשטע מאהל מקריב געוועזען האט געמאכט איין סעודה פאר זיינע ברודער אונ גוטע פריינד:

(יג) נאך איין טעם וואס מען הייבט אהן צוא לערנען מיט קינדער

ניקרא ווייל דוא אליף פון ניקרא איז קליין איז דאס איין רמז אז מיט קליינע קינדער הייבט מען אהן דא צוא לערנען :

דער טעם פון דוא מנהגים ביא דער סעודה אונ ביא דעם וויין :

(א) דער טעם פון דעם וואס אז מען טרינקט איין כוס אונ אז עס בלייבט איבער אונ דעם כוס אביסעל כשרה גיסט מען צוא אביסעל פון פלעשעל אונ דער נאך גיסט מען צוריק. ווייל דאס וואס מען טרינקט פון כוס ווערט דוא רעשטע וואס עס בלייבט איבער אונ כוס פגום אונ מען טאהר נישט מאכען קיין ברכה צוא א דבר מצוה פון דער משקה. איבער דעם אז ער וועט דאס צוריק גיסען אונ פלעשעל אריין וועט ער מאכען אונ גאנצען פון פלעשעל פגום איבער דעם גיסט מען אביסעל צוריק אונ כוס אריין מיט דעם פאר רעכט ער דעם פגם אונ עס איז אונ גאנצען שוין ראוי לברכה :

(ב) דער טעם וואס מען צייכענט מילעכדיקע כלים נישט קיין פליישיגע ווייל עס שטייט ובחריצי החלב :

(ג) דער טעם וואס ביא יעדען עסען נוט מען זאלץ ווייל עס שטייט על כל קרבנך הקריב מלח ביא יעדען קרבן זאל מען מקריב זיין זאלץ אונ דער טיש איז גלייך צוא איין מזבח אונ דאס עסען צוא איין קרבן איבער דעם מוז זיין זאלץ ביא יעדען טיש :

(ד) דער טעם פון דעם וואס מען מאכט איין סעודה אז דאס קינד ווערט איין בר מצוה ווען ער ווערט אלט דרייצען יאהר. ווייל ער ווערט דעמאלט איין גאנצער מענש ער גייט ארויס פון פאטערס רשות אונ. איבער דעם זאגט ער איין דרשה עס זאל הייסען איין סעודת מצוה :

(ה) דער טעם וואס אז מען צוא שנייט ציבעלים שנייט מען אונ דער זייט נישט פון קאפף ווייל אונ ציבעלים איז דא איין גיפט צוא שנייט מען אין דער זייט כדי דער גיפט זאל ארויס גיין :

(ו) דער טעם וואס מען לאזט איבער שיריים פון יעדען עסען. עס איז גלייך צוא פאה ניאס מען איז מחויב איבער צוא לאזען אונ עק פעלד אויך עס זאל האבען דוא ברכה אויף וואס חל צוא זיין :

דער טעם פון פסח שבועות סוכות הו"ר שמ"ע ש"ת :

א) דער טעם וואס מען זאגט נישט לכה דודי אז עס געפאלט יו"ט אונ שבת ווייל עס איז איין שאנד פאר יו"ט אז מען זאגט פני שבת נקבלה :

(ב) נאך איין טעם וואס מען זאגט נישט במה מדליקין אונ יו"ט אז עס געפאלט אונ שבת. ווייל מען קען נישט זאגען עשרתם ערבתם ווייל מען טאהר נישט נעמען קיין מעשר אונ קיין ערוב אונ יו"ט :

(ג) דער טעם פון דעם מנהג וואס דרייא מאהל אונ יאהר עסט מען קרעפלעך

קרעפליך פורים עיוה"כ הושענא רבא. ווייל דוא טעג זעגען אזוי וויא יו"ט מ"מ עסען אונ טרונקען אבער קיין יו"ט איז עס נישט קען מען טוהן איין מלאכה אונ דוא טעג אונ מען מעג האנדלען איז דער יו"ט בעהאלטען אונ דאס ווייסט מען אז עס שטייט ושמחת בחגך דרשנן אונזערע הייליגע חכמים אז עס איז נישט דא קיין שמחה נאר מיט פלייש איבער דעם אונ דוא דרייא טעג הייסט עס נישט קיין חג קומט צוא בעהאלטען דאס פלייש וואס מען עסט מאכט מען קרעפליך וואס פון אויוועין איז טייג אונ דער מיט איז פלייש:

(ד) דער טעם וואס עס איז בייא יודען איין מנהג אז מען באקט מצות ווינטשען אהן דוא"ז שכנים אונ דוא קרובים אז ער זאל דער לעבען איבער א יאהר. עס ווערט געברענגט אונ מדרש תנחומא בשעת מען האט געברענגט ביכורים איז ארוים געגאנגען איין בת קול איהר זאלט זוכה זיין איבער א יאהר ווידער צוא ברענגען ביכורים:

(ה) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען עסט ערב פסח מילך. ווייל מילך מאכט שווער דעם גוף אונ עס ברענגט שלאף ווערט מען זיך אוים שלאפען בייא טאג כדי מען זאל קענען בייא נאכט צום סדר זיין וואכעדיג:

(ו) דער טעם וויאס מען האט געמאכט סימנים אויף דעם סדר. קדש ורחץ כרפס וכו'. ווייל פאר צייטענס איז נישט געוועזען קיין דרוק האט מען אלעס געמוזט אויסענווייניג האבען בזכרון האט מען געמאכט דוא סימנים כדי דורך דוא סימנים קען מען שוין וויסען דעם גאנצען סדר:

(ז דער טעם וואס מען וויקעלט איין דוא מצות אונ איין טוך ווייל עס שטייט אונ פסוק משארותם צרורות בשמלותם דאס הייסט זייא האבען איין געוויקעלט זייער טייג אונ זייערע קליידער:

(ח) דער טעם וואס מען וויקעלט איין טוך צווישען יעדער מצה. ווייל יעדער מצה איז איין בעזונדערע מצוה איבער דער אויבערשטע מצה מאכט מען על אכילת מצה אויף דער מיטעלסטע מאכט מען המוציא דוא אונטערשטע וויקעלט מען איין מצה אונ מרור אונ מען עסט צוא זאמען. איבער דעם מאכט מען איין צווישען שייד פון איינע צווישען דער אנדערע:

(ט) דער טעם וואס מען מאכט חרוסת פון דוא פירות. עפיל ציטרונג אונג בער בארנעס נים. ווייל עס שטייט ובחרושת ע"ץ ובחרושת אבן ר"ת פון דעם זענען דוא פירות:

(י) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען גיט חלה פון דוא מצות ערב פסח בשעת מען פאר ברענט דאס חמץ. אונ דער דין איז אז מען מוז נעמען חלה ווען עס איז נאך טייג נאר פאר צייטענס האט זיך יעדער איינציגער געבאקען מצות בייא זיך אונ דער היים איבער דעם האט מען געבאקען קליינע טייגליך כדי זייא זאללען נישט קומען צוא קיין חמץ איז אונ דעם טייג נישט געוועזען כשיעור חלה איבער דעם האט מען גענומען חלה נאך דעם באקען מען האט צוא זאמען גענומען דוא מצות אונ א קויבער דורך דעם וואס דער קויבער האט זייא מצרף געוועזען זענען זייא מחויב געוואהען חלה. אונ מען פלעגט שטענדיג באקען

דוא מצות אונ ערב פסח איז שוין געבליבען דער מנהג צוא נעמען חלה ערב פסח פון מצות :

(יא) דער טעם פון דעם מנהג וואס דוא קינדער חאפען אוועק דעם אפיקומן פסח ביי נאכט. כדי מען זאל זייא צוא זאגען איין מתנה פאר דעם. ווייל אונזערע היילינגע חכמים זאגען אז מען טהיילט ניס דוא קינדער ערב פסח פאר נאכט כדי זייא זאללען נישט של׳ פען ביי דעם סדר איבער דעם זעלבען טעם חאפט מען אוים דוא מצות כדי דוא קינדער זאללען נישט שלאפען :

(יב) דער טעם פון דעם וואס אללע יו״ט אז עס געפאלט אונ שבת איז מען משנה דעם סדר פון מערבות. אבער אונ פסח אז עס געפאלט אונ שבת איז מען נישט משנה דעם סדר. ווייל אונ דעם מערבות פון דער צווייטער נאכט שטייט ערמאנט פון דער ספירה קען מען נישט פאר ענדערען דער סדר מען זאל דאס זאגען דוא ערשטע נאכט :

(יג) דער טעם וואס אונ שבת פון חוה״מ פסח לאזט מען אוים אונ דער הפטורה מקדש השבת עס ווערט גאהר ניט געדאכט פון יו״ט ווייל דער עיקר הפטורה איז נאר דורך דעם שבת אונ חוה״מ נישט שבת איז נישט דא קיין הפטורה אבער חוהמ״ס ווייל מען נעמט ארוים נאך איין ספר צוא ליב חוה״מ איבער דעם לאזט מען אוים מקדש ישראל והזמנים :

(יד) דער טעם וואס מען רופט דאס שטיקעל פלייש וואס מען לייגט צום סדר זרוע ווייל עס שטייט אונ פסוק בזרוע נטויה :

(טו) דער טעם וואס מען גיסט אהן דעם פינפטען כוס אונ מען רופט איהם כוס של אליהו. ווייל עס איז דא איין פלוגתא אונ דער גמרא צוא מען דארף פיר כוסות צוא פינף איבער דעם טרינקט מען נאר פיר אונ דעם פונפטען לאזט מען שטיין ביז אליהו וועט קומען וועט מען וויסען וויא אזויא דוא הלכה בלייבט איבער דעם רופט מען דעם כוס של אליהו :

(טז) דער טעם פון דעם אז מען האלט ביי והיא שעמדה נעמט מען דעם כוס אונ דער האנד ארויין. ווייל עס שטייט אונ דער גמרא אז א תנא האט געזאגט איך קען לויז מאכען דוא גאנצע וועלט פון דין. זייט דאס בית המקדש איז חרב געווארען. ווייל עס שטייט שכורת ולא מיין דאס מיינט מען היינט האט מען איין דין וויא איין שיכור חאטש מען טרינקט נישט קיין וויין אונ א שיכור איז פטור פון ארבע מצות פון דער תורה איבער דעם האלט מען דעם כוס מען ווייזט אז דורך דעם גלות איז אונז הקב״ה מוחל אונזערע זינד מיט דעם וואס מיר קענען איהם נישט דינען אזוי וויא מען ברויך :

(יז) דער טעם וואס מען עפינט דיא טהיר ביי שפוך חמתך. מיר וויזען מיט דעם אז מיר גלייבען אז דיא נאכט איז ליל שמורים זיא איז אב געהיטען פון מזיקים אונ מען עפינט דיא טהיר אונ מיר פאר זיכערין זיך אין השי״ת אז ער וועט אונז אב היטען :

(יח) דער טעם וואס מען עסט אייער דוא נאכט פון פסח ווייל מען מאכט איין זכר לחרבן אזויא וויא עס שטייט אונ פסוק אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי דאס מיינט מען אפילו ביי איין שמחה

דארף

דַארְף אויךְ צוּא עֶרְמאנֶען זִיךְ אוּנ חָרְבָּן בּיהמ״ק נָאךְ אַיין טַעַם ווייל אוּנ דֶער נאכְט פוּן פֶּסַח הָאט מֶען קוֹבֵעַ גֶעוֶועזֶען ט׳ בְּאָב :

(יט) נָאךְ אַיין טַעַם וָואס מֶען גִיסְט אָהְן דֶעם פִינְפְטֶען כּוֹס אוּנ מֶען רוּפְט אִיהם אֵלִיָהוּ׳ם כּוֹס, וַוייל אוּנְזֶערֶע הֵיילִיגֶע חֲכָמִים זָאגִין דִיא פִיר כּוֹסוֹת זֶענֶען קֶיינֶען דוּא פִיר לְשׁוֹנוֹת פוּן גאוּלה וָואס שְׁטֵייֶען אוּנ פָּסוּק. והוצאתי. וגאלתי. והצלתי. ולקחתי. אַז מִיר וֶועלֶען אַריין קְלֶערֶען אִיז דָא נָאךְ אַיין פָּסוּק מִיט דֶעם לָשׁוֹן פוּן גְאוּלָה והבאתי אתכם וגו׳ אל הארץ וָואס דֶער פָּסוּק אִיז גֶעשְׁטֶעלְט אוֹיף דֶער לֶעצְטֶער גְאוּלָה וָואס זִיא וֶועט זַיין דוּרְךְ אֵלִיהוּ הנביא ז״ל עֶר וֶועט זַיין דֶער לֶעצְטֶער אוֹיס לֵייזֶער אוּנ דוּא נאכְט הֵייסְט לֵיל שִׁימוּרִים וָואס דוּא אַנְדֶערֶע הַאלְבֶּע נַאכְט אִיז גֶעבְּלִיבֶּען אוֹיף דֶער לֶעצְטֶער גְאוּלָה. ע״כ מַאכְט מֶען דָאס אוֹיף אַיין זֵכֶר אַז אֵלִיָהוּ הַנָבִיא וֶועט קוּמֶען אוּנְז אוֹיס לֵייזֶען בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ :

דֶער טַעַם פוּן דוּא מִנְהָגִים פוּן שָׁבוּעוֹת :

(א) דֶער טַעַם וָואס מֶען לֵיינְט אוּנ שָׁבוּעוֹת רוּת ווייל דָוִד הַמֶלֶךְ ע״ה אִיז נִפְטַר גֶעוָוארֶען אוּנ שָׁבוּעוֹת אוּנ דוּא צַדִיקִים אוּנ דֶעם טָאג וָואס זַייא וֶוערֶען נִפְטָר גֶעוָוארֶען אוּנ דֶעם טָאג שְׁטַארְבֶּען זַייא. אִיז דהע״ה נִפְטָר גֶעוָוארֶען אוּנ שָׁבוּעוֹת אִיבֶּער דֶעם גֶעדֶענְקְט מֶען אוּנ שָׁבוּעוֹת זַיין יִחוּס :

(ב) נָאךְ אַיין טַעַם וָואס מֶען לֵיינְט רוּת אוּנ שָׁבוּעוֹת וַוייל פַאר מַתַּן תּוֹרָה אִיז גֶעוֶועזֶען בַּייא דוּא יוּדֶען זִיבֶּען מִצְוֹת אוּנ בַּייא מַתַּן תּוֹרָה הָאט מֶען זַייא צוּא גֶעגֶעבֶּין זֶעקְס הוּנְדֶערְט אוּנ זֶעקְס מִצְוֹת אַזוֹיא וִויא רוּת גֶעמְרֶעכְט אִיז ס״ה תרי״ג מִצְוֹת :

(ג) דֶער טַעַם וָואס דֶער יו״ט וֶוערְט גֶערוּפֶען שָׁבוּעוֹת אַדְרַבָּא דֶער יו״ט אִיז נָאךְ דוּא זִיבֶּן וָואכֶען וָואס מֶען צֵיילְט סְפִירָה. נָאר וַוייל בַּייא מַתַּ תּוֹרָה הָאט הקב״ה גֶעשְׁוָוארֶען עֶר זָאל אוּנְז נִישְׁט אִיבֶּער בַּייטֶען אוֹיף קֵיין אַנְדֶערֶע אוּמָה אוּנ מִיר הָאבֶּען גֶעשְׁוָוארֶין מִיר זָאל נִישְׁט אִיבֶּער בַּייטֶען הקב״ה אוֹיף קֵיין אַנְדֶערֶען גָאט. אִיבֶּער דֶעם וֶוערְט דֶער יו״ט אָהְן גֶערוּפֶען שָׁבוּעוֹת :

(ד) דֶער טַעַם וָואס מֶען שְׁטֶעלְט בֵּיימֶער מִיט גְרֶעזֶער אוּנ שָׁבוּעוֹת עֶס אִיז אַיין זֵכֶר צוּא מַתַּן תּוֹרָה וָואס עֶס אִיז גֶעוֶועזֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג וָואס עֶר אִיז גֶעוֶועזֶען פוּהְל מִיט גְרֶעזֶער אוּנ בֵּיימֶער :

(ה) דֶער טַעַם פוּן מִנְהָג וָואס מֶען עֶסְט אוּנ שָׁבוּעוֹת פְרִיר מִילְכִיגֶע מַאכָלִים אוּנ דֶער נָאךְ פְלֵיישִׁיגֶע. מִיר וַוייזֶען אַז מִיר טוּהְן נִישְׁט אַזוֹיא וִויא דוּא מַלְאָכִים וָואס זַייא הָאבֶּען גֶעגֶעסֶען פְלֵייש מִיט מִילֶעךְ בשעת זַייא זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּא אַבְרָהָם אָבִינוּ אִיבֶּער דֶעם אִיז רָאוּי אוּנְז צוּא גֶעבֶּען דוּא תּוֹרָה. אַזוֹיא אוֹיךְ הָאט מֶען גֶעגֶעבֶּען אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערֶען דוּא תּוֹרָה אִיבֶּער דֶעם טַעַם :

(ו) נָאךְ אַיין טַעַם וָואס מֶען עֶסְט אוּנ שָׁבוּעוֹת מִילְכִיגֶס וַוייל עֶס שְׁטֵייט אוּנ שׁוּלְחָן עָרוּךְ אַז בַּייא יֶעדֶער גְמַר מִצְוָה דַארְף מֶען צוּא מַאכֶען אַיין עֲבוֹדָה אוּנ שָׁבוּעוֹת אִיז דֶער גְמַר פוּן דֶער מִצְוָה סְפִירַת הָעוֹמֶר

מאכט

מאכט מען איין סעודה מיט מילכיגס כדי עס זאל זיין און היכר ווייל פלייש וועט גישט זיין קיין היכר ווייל פלייש עסט מען לכבוד שמחת יו״ט:

(ז) נאך איין טעם ווייל עס שטייט ׳מנחה ׳חדשה ׳לה׳ ׳בשבועותיכם זענען דוא ר״ת פון דעם פסוק מחל״ב:

(ח) נאך איין טעם ווייל עס שטייט דבש וחלב תחת לשונך דאס גייט אויף דער תורה וואס זיא איז געגליכן צוא האניק און מילך:

(ט) נאך איין טעם וואס מען עסט שבועות מילכיגס ווייל פאר מתן תורה האבען זייא געמיינט עסען פלייש אהן שחיטה. און אז מען האט געגעבען דוא תורה דוא ישראל און שבועות האט מען זייא געבאטען אויף שחיטה זענען זייא טריפה געווארען אלע כלים וואס זייא האבען גענוצט ביז מתן תורה און כשרען אהן יו״ט טאהר מען גישט ע״כ האבען זייא גענוצט עסין נאר מילכיגע מאכלים:

דער טעם פון דוא מנהגים פון סוכות:

(א) דער טעם וואס מען לייגט קהלת חוה״מ סוכות ווייל דער יו״ט פון סוכות איז מער פון שמחה מעהר וויא אלע יו״ט ווייל עס איז איין געזאמילט געווארין אלע תבואות אהיים. אויך ווערט געברענגט און דוא הייליגע ספרים וויא גרויס דוא שמחה איז געוועזען בשעת דאס ביהמ״ק איז געשטאנען דוא שמחת בית השואבה בשעת מען האט מנסך געוועזען וואסער אויף דעם מזבח און דורך דער גרויסער שמחה קען ער פאר געסען משכח צוא זיין זיך נאר אויף א שמחה של מצוה. איבער דעם לייגט מען קהלת און קהלת שטייט ולשמחה מה זו עושה און סוף קהלת לייגט מען סוף דבר הכול נשמע את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור ערמאנט מען דורט אז ער זאל אויף זיך מקבל זיין יראת שמים:

(ב) איין טעם וואס מען מאכט איין זכר דוא סוכה אויף דוא ענני הכבוד אבער אויף אנדערע זאכען וואס זייא האבען געהאט דארט מאכט מען גישט קיין זכר דהיינו דער מן דוא ברונע ווייל דוא ענני הכבוד האט מען זייא געגעבען תיכף אזויא וויא זייא זענען ארויס געגאנגען פון מצרים און ביי יציאת מצרים שטייט אז מען דארף שטענדיג צוא געדענקען. איבער דעם מאכט מען סוכות איין זכר אויף דוא ענני הכבוד ווייל דאס דארף האבען איין זכר אזויא וויא יציאת מצרים. אבער דער מן און דוא ברונע איז זייא שפעטער געגעבען געווארען ברוך מען נישט מאכען איין זכר:

(ג) נאך איין טעם וואס מען מאכט איין זכר נאר דוא ענני הכבוד נישט דוא אנדערע זאכען ווייל דאס איז בעוויסט אז און דעם מן איז געוועזען איין טעם פון פערשידענע מאכלים אויך און דעם וואסער האט מען געשפירט איין טעם פון פערשידענע משקאות און יו״ט פון סוכות עסט מען פערשידענע מאכלים און אויך משקאות ממילא שפירט מען דעם טעם פון מן און דוא באר איז דאס שוין איין זכר:

(ד) נאך איין טעם ווייל דער מן און דוא באר איז דאס נישט געוועזען קיין איבעריגע טובה ווייל איין מענטש מוז דאס האבען. אהן ברויט און

און אהן וואסער קען מען נישט לעבען איבער דעם מאכט מען נישט קיין זכר אבער דוא ענני הכבוד וואס דקב"ה האט ער בעוויזען איין גרויסע ליבשאפט איבער דעם מאכט מען איין זכר אויף דעם גם:

(ה) דער טעם וואס און הושענא רבא פלעגט מען אויף דוא פלעטלעך פון לולב כדי מען זאל ווייזען אז היינט איז דוא מצוה נאר מדרבנן וועט זיין א היכר:

ו) נאך איין טעם ווייל און דער תורה שטייט כפות תמרים. און פון דעם פסוק לערינט מען אפ אז דער לולב דארף קומען געבינדען און כפת שטייט אהן א וא"ו פון דעם לערינט מען אפ אז נאר זעקס טאג דא"ף קומען דער לולב געבינדען און דער זיבעטער טאג דארף נישט קומען געבינדען:

(ז) דער טעם וואס מען איז זיך נוהג מיט צוא ברענגען און שמ"ת אללע קינדער און שוהל אריין. מען מאכט איין זכר דערמאלס ווען דאס ביהמ"ק איז געשטאנען האבין זיך איין געזאמילט דעם לעצטען טאג יו"ט און ביהמ"ק אריין ווייבער און קינדער מען זאל הערען פון מלך בשעת ער האט געליינט דוא משנה תורה:

(ח) דער טעם וואס מען ליינט און שמ"ת תו"ה וזאת הברכה נישט און שבת ווייל שלמה המלך ע"ה האט געבענטשט דוא יודען און לעצטען טאג יו"ט איבער דעם ליינען מיר און לעצטען טאג יו"ט וזאת הברכה דארט געפונען זיך דוא ברכות וואס משה רבינו ע"ה האט געבענטשט דוא ישראל:

(ט) דער טעם פון דעם וואס מען הייבט אהן תיכף צוא ליינען בראשית אזויא וויא מען לאזט אויס וזאת הברכה. ווייל אזויא וויא מען לאזט אויס דוא תורה קומט צוא גיין דער שטן און איז מקטרג אויף דוא ישראל אז זייא זענען נישט גומר דוא תורה און ווען זייא זענען שוין גומר זאגט הקב"ה צום שטן אז דוא ישראל האבען שוין גומר געוועזען דוא תורה זאגט דער שטן אמת זייא האבען אויס געלאזט דוא תורה אבער אהן געהויבען האבען זייא נישט. און אז דוא ישראל הייבען אהן ספר בראשית זאגט הקב"ה צוא דעם שטן זעה אז זייא האבען שוין אהן געהויבען דוא תורה קען שוין דער שטן מעהר נישט מקטרג זיין:

(י) נאך איין טעם ווייל עס שטייט און מדרש אז דוא ישראל זענען געקומען קיין ירושלים און זייא זענען געשטאנען פאר דעם ארון האט שלמה המלך ע"ה געמאכט איין סעודה פאר אללע זיינע קנעכט זאגט ר"י פון דאנען לערנען מיר אפ אז מען לערינט אויס דוא תורה מאכט מען איין סעודה און אז מען איז גומר דוא תורה דארף מען זיא תיכף אהן צוא הייבען כדי מען זאל ווייזען אז תורה האט נישט קיין הפסק און איין אויסלאז:

(יא) דער טעם וואס דער וואס הייבט אהן דוא תורה רופט מען חתן בראשית ווייל ער לאזט זיך קאסטען פוהל געלט פאר דעם ער זאל צום ערשטען אהן הייבען דוא תורה און ער זאל האבען א זכיה משך צוא זיין זיך מיט דער תורה אזויא וויא איין חתן גוט פיהל

זעצאנקין ווען ער טוט איין שידוך מיט איין אשה איבער זעם ווערט ער אהן גערופען חתן תורה :

דיא טעמים אונ דיא מנהגים פון דיא כהנים :

(א) דער טעם וואס דיא כהנים דוכענען נישט נאר אונ יום טוב אבער נישט אונ שבת. ווייל אונ דער וואכען איז מען טרוד אונ דאגת פרנסה אויך אונ שבת איז מען פאר זארגט וועגען פרנסה איבער דעם דוכענט מען נישט נאר אונ יום טוב ווען עס איז א זמן שמחה כדי זייא זאלען בענטשען מיט א גאנץ הארץ :

(ב) דער טעם וואס דיא כהנים הייבען אויף דיא הענט אונ זייא מאכען פינף אצבעות בשעת דעם דוכענען. ווייל עס שטייט אונ מדרש נשא מש.יח מן החלונות מציץ מן החרכים. אז השי"ת קוקט אויף דיא ישראל דארך דיא לעכער! דיא ה"א פון חחרכים איז פינף לעכער :

(ג) דער טעם וואס מען טאהר נישט קוקען אויף דיא כהנים בשעת דוכענען ווייל דיא שכינה רוהט אויף זייערע הענט :

(ד) נאך איין טעם וואס מען טאהר נישט קוקען אויף דיא הענד פון דיא כהנים כדי מען זאל אונ זון האבען דיא ברכת כהנים :

(ה) נאך איין טעם איז כדי דיא כהנים וואס זענען בעלי מלאכות אונ זייא א ען געפארבטע הענד זאלען אויך קענען אויף גיין צום דוכענען. איבער דעם איינעגעם טעם ליינען דיא כהנים איבער דעם טלית אויף דעם קאפף אונ אויף דיא הענד כדי מען זאל נישט ארוים זעהן דיא הענד :

(ו) דער טעם וואס דיא כהנים טוהן אוים דיא שוך בשעת דעם דוכענען ווייל דארט וויא דיא שכינה בעווייזט זיך טאהר מען נישט גיין אונ שוך אזויא וויא עס שטייט בייא יהושע דער מלאך האט איהם געזאגט שלעפ אראפ דיא שוך פון דיינע פוס ווייל דאס ארט וואס דיא שטייסט איז היילינ אזויא אויך דיא כהנים האבען אוים געטאהן דיא שוך פון זייערע פוס בשעת זייא האבען געטאהן דיא עבודה :

ז) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט יישר כח דיא כהנים בשעת זייא גייען אראפ פון דער בימה פון דוכענען זייא זענען דאך מחויב צוא בענטשען דיא ישראל אזויא וויא עס שטייט אונ פסוק כה תברכו וגו׳ נאר מיר דארפען זייא מחזיק טובה צוא זיין חאטש זייא זענען מחויב צוא בענטשען זייא קענען דאך מקיים זיין דיא מ"ע אונ צוא בענטשען אויף איין אנדער ארט איבער דעם גוט מען זייא א יישר כח :

(ח) דער טעם וואס דער חזן ליינט פאהר דיא כהנים יעדער ווארט. ווייל עס שטייט כה תברכו וגו׳ אמור להם ברענגט דער תרגום אמור שטייט מיט א וא"ו מיינט מען אז מען זאל זייא פאהר ליינען מלה במלה :

דיא טעמים אונ דיא מנהגים פון לערנען :

(א) דער טעם פון דעם מנהג אז איינער לערינט אונ ער גייט ארוים

און סיט לערנען לאוט ער גישט דאס ספר אויפען נאר ער מאכט עס צוא אדער ער לייגט ארויף עפיס צוא צוא דעקען דען מען טאהר נישט לאזען קיין ספר אויפען ווייל עס איז איין בזיון פאר דעם ספר טאמער וועט ארויף פאלען איין מיאוסע זאך. און ספר חסידים ווערט געברענגט אז עס איז איין סכנה צוא לאזען איין ספר אויפען:

דוא טעמים פון דוא מנהגים און דער מזוזה:

(א) דער טעם וואס אויף דער מזוזה שטייט פון אויסען שדי. ווייל עס שטייט און פסוק והיה שדי בצריך דאס איז טייטש אז דער שם שדי זאל זיין און דיין טוהר איבער דעם שטעלט מען שדי א קעגען והיה און דאס איז איין סגולה צוא פרנסה:

(ב) דער טעם וואס מען שטעלט אריין דוא מזוזה און איין גלאז ווייל און דער מזוזה אליין טאהר מען נישט אהן רירען אזויא וויא און א ספר תורה און אז מען וועט זיא איין וויקלען און איין פאפיער וועט מען נישט ארויס זעהן דעם שם וואס מען דארף ארויס זעהן פון אויסעניינג איבער דעם נעמט מען זיא און א גלאז:

(ג) דער טעם וואס מען שלאגט אהן דוא מזוזה און אלכסון ווייל און דער גמרא איז דא איין פלוגתא וויא אזויא דוא מזוזה דארף קומען איינער זאגט אז דוא מזוזה קומט ליגעדיק און איינער זאגט שטייענדיג שלאגט מען זיא אהן איין אלכסון אזויא איז מען יוצא אללע דיעות:

(ד) דער טעם פון דעם אז מען קומט און שטוב אריין קישט מען דוא מזוזה און אז מען גייט אוועק פון שטוב קישט מען דוא מזוזה. ווייל עס ווערט געברענגט און מסכת ע"ז א מלך ב"ו היטען איהם זיינע קנעכט פון דרויסען און ער זיצט אינוועיניג אבער הקב"ה זיצען דוא קנעכט און דוא שטוב און הקב"ה היט זייא פון דרויסען דאס מיינט מען דוא מזוזה וואס זיא קומט פון דרויסען. ווידער שטייט דארט אז ער זעהט דוא מזוזה זיא קומט אהן געשלאגען און דער טוהר לייגט ער ארויף דוא הענד אויף איהר און קישט זיא:

(ה) דער טעם פון דעם אז עס איז איין מגפה ר"ל איז מען בודק דוא מזוזות ווייל עס ווערט געברענגט און דער גמרא אז דורך דוא זונד פון זוא מזוזות שטארבען קליינע קינדער ר"ל:

דוא טעמים פון משה רבינו ע"ה:

(א) דער טעם וואס משה רבינו ווערט נישט געדענקט און גאנץ פרשת תצוה ווייל משה רבינו האט געזאגט מחני נא מספרך אשר כתבת און דער דיבור פון א צדיק מאכט איין רושם איבער דעם שטייט נישט זיין נאמען אין דער פרשה ווייל משה רבינו איז געשטארבען אין ז' אדר און שטענדיג געפאלט ז' אדר אין פרשת תצוה:

(ב) נאך איין טעם וואס עס שטייט נישט זיין נאמען ווייל און דער פרשה שטייט אוים געדעכנט דוא בגדי כהנה וואס דאס איז צוא גענומען

געווארען פון משה רבינו אונ עס איז געגעבען געווארען צוא אהרן ווייל ער האט ניט געוואלט גיין אונ ש' יחות ווען הקב"ה האט איהם געהייסען גיין צוא פרעה איז דאס איין עונש פאר משה רבינו איבער דעם ווערט ניט געדענקט זיין נאמען:

(ג) דער טעם פון דעם וואס אונ טהייל ערטער שטייט ישחק מיט א שין ניט קיין צ'. ווייל זיין רעכטער נאמען איז ישחק נאר ער האט דוא ש' געגעבען איין משכן פאר זיינע קינדער אונ גלות אונ ער האט געגוטען איין צדיק. פעהלט פון זיין נאמען צווייא הונדערט אונ צעהן אזויא לאנג וויא דוא יודע זענען געוועזען אונ מצרים:

(ד) דער טעם פון דע מנהג אז איינער גוט א נוס זאגט ער לישועתך קויתי ד' אונ זיין חבר זאגט איהם אסותא. ווייל עס ווערט געברענגט אונ פרקי דר"א פון צייט הימעל אונ ערד איז בעשאפען געווארען האט נאך קיין מענטש ניט גענאהן א נוס ער זאל בלייבען לעבען ביז יעקב אבינו האט געבעטען רחמים פאר השי"ת אונ ער האט געבעטען מען זאל איהם ניט צוא נעמען פון דער וועלט ביז ער ווערט איבער לאזען איין צוואה אונ השי"ת האט איהם צוא ליעב געטאהן איבער דעם אז א מענטש נוסט זאגט מען לישועתך קויתי ער גוט אפ איין שבח השי"ת וואס ער איז געבליבען לעבען אונ דער חבר זאגט איהם אסותא עס זאל זיין צוא רפואה:

דער טעם פון דוא מנהגים בייא ברית מילה:

(א) דער טעם וואס מען בעט איין עולם שבת בייא נאכט צוא איין שלום זכר אונ מען גיט דעם עולם ארבעס ווייל דאס קינד ווען עס קומט אויף דער וועלט איז עס טרויעריג ווייל דער מלאך גוט דעם קינד א קלאפ איבער דעם שטערען אונ עס פאר געסט דוא תורה וואס עס האט געלערנט אונ דער מוטערס בויך. קומט מען עס טרייסטען. איבער דעם עסט מען ארבעס דאס איז א סימן אבילות אונ עס איז איין מנהג צוא טרייסטען אבלים שבת בייא נאכט:

ב) נאך איין טעם ווייל דוא נשמה איז טרויעריג וויא זיא איז אראפ געקומען אויף דעם עולם איבער דעם טרייסט מען זיא:

(ג) דער טעם וואס דער חזן זינגט רוממות בייא איין ברית מילה ווייל עס שטייט ווייטער וחרב פיפיות בידם דאס מיינט מען דאס מוה"ל מעסער וואס עס האט צווייא שארפען:

(ד) דער טעם וואס דוא ברכות פון וכרות אונ דיא פסוקים ויושע אונ דוא שירה זאגט מען פסוק בפסוק דער מוהל מיט דעם קהל. ווייל דארט שטייט פון דעם כריתת ברית פון אברהם אבינו. אונ מדרש שטייט אז דער ים איז געשפאלטען געווארען דורך דעם זכות וואס זייא האבען זיך מל געוועזען איבער דעם האט דאס א שייכות צוא דעם ברית:

(ה) דער טעם וואס אליהו ווערט גערופען מלאך הברית ווייל הקב"ה האט געזאגט צוא פנחס'ן הנני נותן לו את בריתי שלום אונ פנחס איז אליהו:

(ו) נאך איין טעם ווייל עס ווערט געברענגט אונ מדרש ווייל אליהו האט זיך געבעכינט אונ ער האט געזאגט דיינע קינדער האבען פאר

לאזט

לאזט זיין ברית איבער דעם מזו אליהו הנביא זיין איף יעדען ברית מען ז״ל איהם ווייזען אז זייא האבען נישט פאר לאזט דעם ברית אונ אליהו אליין איז מעיד אויף דעם :

(ז) דער טעם וואס דער מוהל לייגט דאס מוהל מעסער בייא דעם קינד׳ס קישען כדי דאס מעסער זאל זיין איין שמירה פאר דעם קינד עס ז״ל ח״ו נישט ניזוק ווערען :

(ח) נאך איין טעם פון דעם מנהג. ווייל אז דער ברית מילה געפאלט אהו שבת גרייט מען אהן דאס מעסער פאר שבת כדי מען זאל נישט דארפען מטלטל זיין דאס מעסער אונ שבת פון איין רשות אונ אנדערען איז שוין געבליבען דוא תקנה אויף שטענדיג אהן צו גרייטען דאס מעסער איין נאכט פריר :

(ט) נאך איין טעם ווייל דער דין איז אז דער מוהל דארף א טאג פריר צוא זעהן דאס קינד אויב עס איז געזונד אונ עס איז ראוי מל צוא זיין. איבער דעם גרייט ער אהן דאס מעסער כדי ער זאל ווייזען אז דאס קינד איז געזונד מען זאל וויסען זיך מכין צוא זיין אויף דער סעודת מילה :

(י) דער טעם וואס מען צונדט אהן לעכט בייא איין ברית מילה עס איז איין רמז אז דאס קינד זאל זיין גוט אזויא וויא עס שטייט ותרא אותו כי טוב דרשנט מען אז דוא שטוב איז געווארען פוהל מיט לעכטיגקייט :

(יא) דער טעם וואס מען זאגט צווייא מאהל הודו לה׳ בייא איין ברית מילה ווייל דאס קינד איז ארויס גענומען פון איין געפענקעניש איז ער מחויב צוא לויבען פאר צעהן מענשען איבער דעם זאגט מען פאר זיינט וועגען הודו אונ דאס קהל ענטפערט. איבער דעם דארף צוא זיין צעהן מענטשען אונ מען גיט דעם קינד צוא פאר זיכען פון כוס של ברכה :

(יב) דער טעם פון דעם מנהג וואס דער סנדק גיט דעם קינד איין מתנה. מיר געפינען אזויא הקב״ה האט געשענקט אברהם אבינו איין מתנה ווען ער האט זיך מל געוועזען ער האט איהם געגעבען ארץ ישראל :

(יג) דער טעם פון דעם וואס מען גיט דעם קינד א נאמען בשעת מען איז עס מל. ווייל הקב״ה האט אברהם אבינו אויך גערופען אברהם בשעת ער האט זיך מל געוועזען :

דוא טעמים פון סכנה :

(א) דער טעם פון דעם מנהג וואס אונ דוא צווייא חדשים טבת אונ שבט נעמען דוא שוחטים דוא פוס פון דוא גענז. אזויא אויך ווערט געבערענגט אונ יו״ד אז עס איז דא בקבלה אז ער שעכט א גאנז אונ דוא חדשים אונ ער האט נישט פון איהר קיין הנאה איז א סכנה איבער דעם איז א מנהג אז ער נעמט זיך דוא פוס :

(ב) דער טעם פון דעם וואס מען נוצט נישט קיין פעדערען פון קיין הינער ווייל דוא פעדערען פון א גאנז נעמט נישט צוא קיין פייכטקייט איבער דעם אז ער וועט זיך לייגען אויף פעדערען פון הינער אונ ער וועט שוויצען וועלען זייא ארויס געבען א פייכטקייט קיין עס שאטען צום קאפף :

(ג) דער טעם פון דעם מנהג אז איינער קומט אריין צוא זיין חבר בשעת ער עסט ריפט איהם דער חבר מיט עסען אונ' ער ענטפערט איהם עס געזונדערהייט. ווייל עס שטייט אונ דער גמרא אז נעכציג-ערליי ווייטאג קומט אויף איין מענטש אז ער זעהט זיין חבר עסען אונ ער עסט ניט קען ער קומען צוא איין סכנה אויב ער האט נאך נישט דעם טאג געגעסען. איבער דעם גוט איהם דער חבר רשות אז ער מעג מיט איהם עסען. קען טוין דעם מענטש נישט טען אפילו ער עסט ניט מיט איהם אבער דער דרך ארץ איז אז ער עסט ניט מיט איהם ווייל אפשר העט דוא סעודה נישט מספיק זיין פאר איהם אויך:

(ד) דער טעם פון דעם אז א מענטש גייט אוועק פון דער שטוב אונ ער פאר געסט איין זאך זאל ער נישט צוריק גיין ווייל אז ער גייט אונ ווען אריין גייט דוא שכינה מיט איהם אונ אז ער וועט צוריק גיין וועט ער מוזען לאזען דוא שכינה אליין איז דאס נישט קיין דרך ארץ:

(ה) דער טעם פון דעם וואס אז איינער טרינקט אונ ער גוט דער נאך דעם צווייטען צוא טרינקען דארף ער פריר אפ צוא גיסען איידער ער גוט דעם חבר צוא טרינקען ווייל אפשר האט דער ערשטער איין קלאפקייט אנגעווייגט אז דער צווייטער וועט טרינקען נאך איהם קען עס איהם שאטען איבער דעם גיסט מע פריר אפ. אויך אז מען טרינקט פון איין טייך וואסער גיסט מען פריר אוועק ווייל אפשר געפונט זיך דארט איין גיפט פון א שלאנג:

דער טעם פון שחיטה מעסער:

(א) דער טעם פון דעם מנהג אז דאס מעסער וואס מען שעכט ריפט מען עס חלף. ווייל דאס מעסער דארף צוא זיין שארף אונ גלאטיג כדי דוא בהמה זאל נישט פיהלען קיין צער נאר אונ איין רגע ווערט פאר ביטען פון לעבען צום טויט הייסט עס חלף דאס איז טייטש פאר ביטען:

(ב) איין סגולה פאר איין פייער עס זאל נישט צוא קומען צוא דעם הויז מען זאל נעמען איין העמד פון איין אשה נדה וואס עס געפינט זיך נאך דער אויף דם נדות אונ מען זאל עס אויף הענגען קעגען דעם הויז וויא דאס פייער איז וועט דאס פייער נישט צוא קומען:

(ג) איין סגולה עס זאל זיך האלטען בייא איהם קינדער. מען זאל פאר קויפען דאס קינד אונ דאס געלט זאל גיין אויף צדקה:

דער טעם פון ספר תורה אונ ספרים

(א) דער טעם וואס מען הייבט אויף דאס ספר קיגען דעם עולם אונ מען ווייזט דאס כתב ווייל יעדער איינציגער יוד האט איין אות אונ דער תורה. ווייל עס איז געפונט זיך אונ דער תורה זעכס מאהל מאה אלף אותיות אונ עס איז אויך דא זעכס מאהל מאה אלף ישראל נשמות אונ אז ער זעהט דאס אות אונ דער תורה וואס עס געהער צוא זיין נשמה

ברענגט איין דאס אות שפע אונ ברכה ע"כ דארף זיך יעדער איינציגער משה"ל זיין צוא נעהן דוא אותיות :

ב) דער טעם וואס דער עמש גענעמט דאס ספר פון דעם חזן. וויל דאס איז איין כבוד פאר דעם ספר אזויא וויא מיר געפונען אונ דער גמרא דער גבאי האט געגעבען דעם סגן אונ דער סגן דעם כה"ג :

(ג) דער טעם וואס אונ אלץ. ש"ין משניות זוהר נענען דוא דפין גיטש פ"ר ענדערט געווארען נאר אזויא וויא זייא נענען געוועזען צום ערשטען אזויא ווערט געדריקט אונ אללע דריקקען. וויל דוא אללע מפרשי הש"ס רש"י אונ תוס' האבען איין געצייכנט זייערע קשיות לויט וויא זייערע דפין זענען געוועזען אונ אז מען וועט אצונד פאר ענדערען דוא דפין וועלען דוא לומדים צוא מיטש ווערען אונ זייא וועלען ניט קענען געפונען דאס ארט וויא זייא האבען איין געצייכענט :

(ד) דער טעם וואס אז איינער שרייבט איין ספר תורה פיהרט מען עס מיט געזאנג אונ כלי זמר אונטער א חופה אונ שוהל אריין אונ מען מאכט איין גרויסע סעודה. וויל שרייבען איין ספר תורה איז דוא לעצטע מצוה אונ דער תורה אונ דוא מצוה פון פריה ורביה איז דוא ערשטע מצוה זענען דוא צווייא מצות געגליכען איינס צום צווייטען מיט פוהל צייכען איבער דיים איז מען זיך משמח אז מען פיהרט איין ספר אונ שוהל אריין אזויא וויא מען מאכט חתונה א קינד :

(ה) דער טעם פון דעם וואס עס איז איין מנהג אז איינער האט ניט קיין קינדער לאזט ער זיך שרייבען איין ספר תורה. וויל דער מענטש וואס האט קינדער מיט דעם וואס דוא קינדער לערנען תורה זענען זייא מזכה דוא עלטערען. אבער אזעלכער ווס האט קיין קינדער גישט דאס ניט ווער עס זאל איהם נאכקומען אונ מען זאל איהם מזכה זיין איבער דעם לאזט ער זיך שרייבען אונ ספר תורה אונ ער שענקט עס אונ שוהל אריין כדי אנדערע זאלען לערנען אונ דעם ספר אונ דורך דעם וואס זייא וועלען לערנען וועלען זייא איהם מזכה אזויא גוט וויא זיין אייגענע קינדער :

(ו) דער טעם פון דעם וואס דער סופר לאזט אויס דוא תורה לעיני כל ישראל אונ מיט שי"ה נישט בייא קיין סוף. עס ווייזט אויף דעם אז דוא תורה האט. ש"ז קיין סוף דא לאזט זיך אויס דוא תורה ש כתב בייבט זיך אהן, דוא תורה שבע"פ וואס זיא האט גישט קיין גרינט :

דער טעם פון פורים :

(א) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען עסט אונ פורים מאהן. וויל מאהן איז דוא איינציגע אותיות וואס המן עס ווייזט אז כען איז בייא געקומען דעם רשע המן אזויא וויא מע עסט מאהן. אויך מאכט מען איין זכר פאר אסתר המלכה וואס זיא האט נישט געוואלט קיין הנאה האבען פון מאכל ז אכו"ם נאר זיא האט זיך ערנעהרט קערנער אזויא וויא דניאל אונ חמ"ע :

(ב) דער טעם וואס כען עסט אונ פורים געבעקצער וואס קוגען געמאכט

מאכט מען דריא שפיצען וואס מען ריפט זייא המן טאשען. ווייל עס ווערט געבּרענגט אין מדרש אזויא וויא המן האט געזעהן דוא דרייא אבות איז באלד צוּ געשוואכט געווארען זיין כח. אויך שטייט אין פסוק וכל קרני רשעים אגדע דוא שפּיצען פון דוא רשעים וויל איך פאר שניידען דאס מיינט מען הכי תרומה קרנות צדיק דאס מיינט מען מרדכי איבער דעם ריפט מען דאס המן טאשען ווייל דאס איז א רמז אויף המן:

(ג) דער טעם פון דעם מנהג וואס בשעת מען לייענט המן אין דער מגילה קלאפט מען במיט ניט מען האלט בייא ויבא המן. ווייל אין פסוק שטייט בבוא רשע בא גם בוז ועם רשע קלון אז עס קומט דער רשע קומט מיט איהם שאנד. דוא סוף ווערטער פון דעם פסוק איז המן:

(ד) דער טעם וואס מען מאכט שטעלט זיך אין פורים בייא דער סעודה דיגס איז איין זכר צוא דעם וואס דוא היילינגע חכמים האבען געזאגט דוא יודען וואס האבען זיך געבוקט צוא המן דאס איז נאר געוועזען לפנים האט השי"ת גימאכט דוא גזירה פון המן אויך נאר לפנים דאס הייסט פאר שטעלט. איבער דעם פאר שטעלט מען זיך בשעת שמחה כדי זיך צוא ערמאנען אין דעם נס וואס דאס איז אויך נאר געוועזען פאר שטעלט:

דער טעם פון נעגיל שניידען:

(א) דער טעם וואס עס איז איין מנהג אז מען שנייד זיך ניט אפּ דוא נעגיל פון דוא הענד אונ דוא פוס אונ איין טאג. עס ווערט געברענגט אין ש"ע אז עס איז איין סכנה אפּ צוא שניידען אונ איין טאג:

(ב) דער טעם וואס מען שניידט ניט אפּ דוא נעגיל אין דאנערשטוג ווייל אונ שבת וועלען זייא אהן הייבען צוא וואקסען אונ עס איז ניכט קיין כבוד פאר דעם שבת:

(ג) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט אויף איין שוחט ער נעמט קבלה אויף שחיטה אונ א רב זאגט מען ער נעמט סמיכה. ווייל א שוחט חוץ דעם וואס ער דארף צוא זיין איין בקי אין דוא דינים פון הלכות שחיטה. דארף ער צוא זיין אומן יד דהיינו ער זאל קענען אפּ שלייפען דעם חלף אונ ער זאל וויסען וויא אזויא בודק צוא זיין ע"כ מוז ער נעמען דעם תוקף אונ דער האנר הייסט דאס קבלה אבער איין רב דארף נאר זיין. אז א ב"ד כומחה זאל איהם מסמיך זיין אז ער מעג פּסקענען דינים אונ שאלות הייסט דאס סמיכה:

דער טעם פון קידוש לבנה:

(א) דער טעם וואס דאס וואס מען מאכט א ברכה בייא דער לבנה הייסט דאס קידוש לבנה ווייל איבער דער ברכה וואס מען מאכט איבער איהר ווערט דוא לבנה געהייליגט. אזויא אויך האט מען געטאהן בשעת דאס ביהמ"ק איז געשטאנען מען האט געזאגט מקודש מקודש:

(ב) דער טעם וואס מען גייט ארויס אויף דער גאס צוא קידוש

לבנה אזויא וויא מען גייט א קייגען איין מלך אזויא אויך גוט מען כבוד דער לבנה:

(ג) דער טעם וואס מען זאגט בייא קידוש לבנה דוד מלך ישראל חי וקים. ווייל דוא ווערטע' באטרעפין ראש חודש נאך איין טעם ווייל מלכות בית דוד איז געגליכענט צוא דער לבנה איז דאס א רמז אז דאס מלכות וועט בעניייט ווערען אזויא וויא דוא לבנה:

(ד) דער טעם וואס ווייבער זענען נישט מחדש דוא לבנה ווייל חוה האט גורם געוועזען דעם פגם פון דער לבנה איבער דעם ערווייטערען זייא זיך פאר בושה. פאר דעם האט מען זייא געגעבען ר"ח זייא זאללען אפ היטען מעהר וויא מאנסלייט:

(ה) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען זאגט אז מען איז מקדש דוא לבנה איז כען בטוח אז מען וועט אויס לעבען דעם חודש. ווייל עס ווערט געברענגט איין מעשה פון איין מענטש וואס גזלנים האבען איהם געטראפען בייא נאכט אונ זייא האבען איהם געוואלט אומברענגען. האט ער פון זייא געבעטען זייא זאללען איהם ערלויבען צוא טוהן איין מצוה פאר זיין טויט אונ דוא לבנה איז דעמאלט געשטאנען. האט ער זיא מחדש געוועזען מיט גרויס כונה. איז איהם געשעהן איין נס בשעת ער האט געגעבען איין שפרינג דרייא מאהל אזויא וויא דער מנהג איז. האט איהם דער ווינד אויף געהויבען אונ דוא לופטען אונ ער איז פון זייא ניצול געווארען. עס איז איין סגולה מקדש צוא זיין דוא לבנה איידער מען גייט ארויס אונ וועג אריין אדער אונ מוצאי שבת קודש:

(ו) דער טעם וואס מען זאגט עלינו נאך קידוש לבנה ווייל דאס פנים פון יהושע איז אזויא וויא דוא לבנה. אונ עלינו האט יהושע מתקן געוועזען ווען ער האט איין גענומען דוא שטאט יריחו איבער דעם אז מען זאגט עלינו גיהער דאס צוא דער לבנה:

(ז) נאך איין טעם וואס מען זאגט עלינו בשעת קידוש לבנה ווייל דוא אוה"ה רעכענען דאס יאהר לויט דוא זון אונ מיר רעכענען נאך דער לבנה. זאגט מען עלינו אז עס זאל בעווייזען אז חאטש מיר שטייען קעגען דער לבנה אונ מען זאגט תפלות והשבחות זאל מען נישט מיינען אז אונז דינען ח"ו צוא דער לבנה. איבער דעם זאגט מען עלינו וגו' שלא שם חלקנו כהם ואנחנו כורעים ומשתחווים לפני מלך וגו' אז מיר דינען נאר דעם איינציגען בעשעפער:

דוא מנהגים וואס זענען נוהג בשעת מען לייענט אונ ס"ת:

(א) דער טעם פון דעם"" וואס פאר יעדען וואס איז עולה לתורה לייענט מען פיהר דוא פרשה. כדי מען זאל נישט מבייש זיין איינעם וואס ער קען נישט אליין לייענען אונ דער תורה. אזויא ווערט געברענגט אונ משניות אז מען האט פיהר געלייענט דוא פרשה פון ביכורים פאר דעם וואס האט געברענגט ביכורים:

(ב) דער טעם וואס מען זאגט ואתם הדבקים פאר דעם לייענען.

ווייל דער וואס ליינט אונ דער תורה איז גלייך וויא ער האט דעם זעלבען טאג מקבל געוועזען דוא תורה:

(ג) דער טעם וואס דער גבאי תורה שטייט בייא דעם ספר אונ ווייזט יעדען וואס מען ריפט אויף צוא דער תורה מיט איין זילבערנער יד וויא מען האלט. כדי דער עולה זאל וויסען איידער ער מאכט דוא ברכה וויא מען האלט ער זאל קענען נאך זאגען שטילערהייט יעדעס ווארט נאך דעם קורא:

(ד) דער טעם וואס עס דארף צוא שטיין דרייא מענטשען אויף דער בימה בשעת מען ליינט. ווייל עס שטייט אונ פסוק העידותי בכם היום. אונ מתרה זיין דארף מען צווייא פאר צווייא מענטשען איבער דעם ליינט איינער אונ ספר אונ דוא צווייא איז ער מתרה פאר זייא:

(ה) דער טעם פון דעם וואס דער וואס איז עולה תורה דורך דעם וועג וואס ער גייט צום ספר גייט ער נישט צוריק מיט דעם זעלבען וועג. אזויא וויא מיר געפונען אונ יחזקאל אז דער וואס איז געקומען אונ בהמ"ק דורך דעם טויער פון צפון זייט דער איז ארויס געגאנגען דורך דרום מען איז קיינמאל נישט ארויס געגאנגען דורך דעם טויער וואס מען איז געקומען נאר דורך דעם טויער וואס איז אנטקעגען:

(ו) דער טעם פון דעם וואס בשעת מען מאכט דוא ברכה בייא דעם ספר האלט מען אהן אונ דוא עץ חיים ווייל עס שטייט אונ פסוק עץ חיים למחזיקים בה:

(ז) דער טעם פון דעם דער וואס איז עולה לתורה גייט נישט אראפ פון דער בימה ביז דער צווייטער מאכט דוא אנדערע ברכה. ווייל אפשר וועט ער נישט קענען הערען דאס ליינען בשעת ער וועט אראפ גיין:

ח) נאך איין טעם וואס מען דארף דרייא מענטשען בייא דעם ספר. ווייל עס שטייט גדלו לד' אתי ונרוממה שמו יחדו פון דעם פסוק לערנען מיר אפ אז עס דארף צוא זיין דרייא מענטשען:

(ט) דער טעם וואס מען ריפט אויף צום ספר יעדען יעמוד ר' פלוני בן ר' פלוני. ווייל דורך דעם וועט בעוויזט ווערען דער רעכטער נאמען וויא יעדער איינציגער הייסט אונ דורך דעם קען מען נישט קומען צוא איין מכשול בייא אונ גט:

(י) דער טעם פון דעם וואס אונ ר"ח ליינט מען דוא קרבנות וואס געהערען צוא ר"ח אדער אונ שבת ליינט מען נישט נאר דוא פרשה וואס זייא געהער צוא דער וואך אבער נישט פון דוא קרבנות פון שבת. איז דער טעם ווייל אונ שבת קומען נישט דוא קרבנות זייא זאלען מכפר זיין נאר פיהר איין נחת רוח ווייל שבת אליין איז מכפר איבער דעם דארף מען נישט פיהר ליינען דוא קרבנות. אבער ר"ח זענען דוא קרבנות איין כפרת עון ליינט מען זייא ווערט דאס ליינען גערעכענט גלייך וויא מען וואלט זייא מקריב געוועזען:

(יא) נאך איין טעם וואס מען ליינט נישט אונ שבת פ' מוסף ווייל אונ דער פרשה איז נישט דא מעהר וויא צווייא פסוקים אונ דער תורה ליינט מען נישט קיין פרשה ווייניגער וויא דרייא פסוקים ע"כ זאגט מען אללע שבת דוא פסוקים וביום השבת:

(יב) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט אז מען ליינט דרייא טאג בעזאמען רעכענט. ווייל עס שטייט אונ פסוק וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים דאס מיינט מען דוא תורה אבער אז מען ליינט אונ דער תורה דרייא טאג געפונט מען וואסער:

(יג) דער טעם וואס מען ליינט אונ דער תורה אויף יששכר יששכר. ווייל יששכר האט געהאט איין זוהן וואס ער האט געהייסען יוב אונ פארצייטענס איז געוועזען א ע"ז וואס האט געהייסען יוב איז געקומען דער זוהן אונ האט זיך געקלאגט פאר דעם פאטער וואס ער האט איהם איין נאמען געגעבען וויא דוא ע"ז האט איהם יששכר געשענקט א שין פון זיין נאמען אונ ער האט געהייסען ישוב איבער דעם פעלט איהם דוא שין:

(יד) דער טעם וואס מען רופט נישט אויף איין פאטער מיט א זוהן בעזאמען צום ספר. ווייל דיא תורה ווערט אהן גערופען עדות אונ א פאטער מיט א זוהן זענען פסול בעזאמען פאר עדות:

(טו) דער טעם וואס אונ דער פריה פאלט מען אויף דעם פנים אויף דער רעכטע האנד אונ ביי מנחה אויף דער לינקע האנט. ווייל מיר געפונען. אז דוא הסיבה פון פסח איז אויף דער לינקע זייט ווייל דיא לינקע זייט איז דרך חירות טוען מיר ווייזען אז אויף דער איינינער זייט וואס מיר זעהן אוים וויא פרייע מענשען מיט דער איינינער זייט זענען מיר אונטער מעהניג צוא השי"ת. איבער דעם פאלט מען תחנה אויף דער לינקע זייט. אבער ביי שחרות מען גייט אהן ניטאהן דיא תפילין אויף דער לינקער האנד אז מען ווערט פאלען תחנה אויף דער לינקער האנד וועט ער זיך אהן שפארען אויף דיא תפלין:

(טז) דער טעם וואס אונ ר"ה יוה"כ אז דער חזן זאגט המלך זאגען אויף דאס גאנצע ציבור המלך אויף א הויך קול. מען ווייזט אז מען בעניימט דיא מלוכה. כדי ווייטע זאלען אויך הערען אונ זאללען קריגען צוא השי"ת:

(יז) דער טעם וואס אויף ר"ה יוה"כ קומען צוא זאמען אללע פון דיא סביבות אונ דער שטאט אריין. דען עס איז בעוויזט אז עס קומט. דיא צייט אז מען דארף קריינען איין מלך קומען זיך צוא זאמען מענטשען אונ דער שטאט וואס מען קריינט דעם מלך זייא זאלען זעהן דעם גרויסען כבוד וואס מען טוט אהן דעם מלך. אונ דאס איז פאר דעם מלך א גרויס כבוד אז עס איז דא אסך מענשען וואס זייא נעמען אהן זיין געוועלטיגקייט אזוי שטייט אויך אונ פסוק אז השי"ת איז איין מלך צווישען דוא ישראל אונ אללע ימים נוראים קריינען מיר הש"ת אונ מיר זענען אויף זיך מקבל זיין ממשלה. ע"כ דארף זיך צוא זאמען צוא קומען פוהל מענשען בשעת מען קריינט השי"ת:

(יח) דער טעם וואס מען גייט אונ ר"ה צוא תשליך. ווייל עס ווערט געבראכט אונ מדרש אז בשעת אברהם אבינו איז געגאנגען מיט זיין זוהן יצחק צוא דער עקידה האט דער שטן געמאכט איין טייך פאר זייא אז זייא זאלען נישט קענען דורך גיין:

(יט) דער טעם וואס אונ ר"ה עסט מען נישט קיין ניס ווייל אגוז בעטרעפט אזויא וויא חטא אונ נאך איין טעם ווייל ניס מאכט שפייען:

(כ) דער טעם וואס דוא ניגונים פון ר"ה יוה"כ זענען גלייך בייא אללע יודען אויף דער גאנצער וועלט. דער מנהג פון דעם שטאמט ארויס פון שפאניא וואס דארט האבען דוא יודען אפ געהאטען דוא אנוסה אונ פאר בארגענעש אונ זייא האבען זיך צוא זאמען גענומען, אונ דוא וועלדער אללע צוא זאמען אונ ימים נוראים האבען זייא געהאט דיע סימן אהן דוא ניגונים וואס זייא האבען דערקענט אז דא איז פאר זאמעלט יודען:

(כא) דער טעם וואס אונ דער ערשטער נאכט ר"ה ווינטשט איינער דעם אנדערען לשנה טובה תכתב אבער אונ דער פריה ווינטשט מען שוין נישט אהן. ווייל מען טאהר נישט האלטען דעם חבר פאר איין רשע נאר א צדיק. אונ געמישפט ווערט מען, אונ דוא ערשטע דרייא שעה מסתמא האט מען שוין אהן געשריבען צום לעבען דארף מען שוין נישט צוא בעטען אויף דעם חבר אז מען זאל איהם אהן שרייבען צום לעבען:

(כב) דער טעם וואס מען עסט ר"ה ביינאכט ראש כבש. מיר געפונען איין רמז אויף דעם אונ תרגום יונתן אונ אהן הייב פון גלות מצרים האט פרעה געזעהן דאס גאנצע לאנד מצרים אויף איין וואג שאהל אונ איין שעפעלע אויף דער צווייטער שאהל האט דאס שעפעלע איבער געוואוגען דאס גאנצע לאנד מצרים אונ ר"ח תשרי איז דער מזל איין וואג שאהל עסט מען ראש כבש אויף איין רמז אז דוא יודען וואס זייא זענען געגליכענט צוא איין שעפעלע זאלען אויסגעלייזט ווערען אז עס וועט קומען דוא צייט פון דעם מזל פון דוא וואג שאהל היינו אונ חדש תשרי:

(כג) דער טעם פון דעם וואס מוצאי יום הקדוש ביינאכט בלאזט מען שופר דאס איז א סימן אז דוא שכינה איז שוין אב געטאהן געווארען אויך איז עס איין זכר וואס מען האט געבלאזען שופר ווען עס איז נוהג געוועזען דער יובל:

(כד) דער טעם וואס מען שטעלט צווייא מענטשען בייא דעם חזן יוה"כ בייא נאכט בשעת ער זאגט כל נדרי. ווייל עס ווערט געברענגט אונ מסכת סופרים אז עס איז נישט גלייך דער חזן זאל שטיין אליין בייא דעם עמוד נאר איינער דארף שטיין אונ זיין רעכטער זייט אונ דער צווייטער אונ דער לינקער אקעגען דוא אבות. נאר א גאנץ יאהר איז מען טרוד אונ דאגת פרנסה קען מען דאס נישט מקיים זיין אבער יוה"כ איבער דער אימה פון יום הדין איז מען זיך נוהג צוא צוא שטעלען צווייא מענטשען לעבען חזן:

(כה) דער טעם וואס כל נדרי זאגט מען מיט א וויינענדיגען ניגון. אונ דעם נוסח כל נדרי ווערט גאהר נישט געדאכט קיין זאך וואס עס זאל מעורר זיין איין געוויין. נאר ווייל דוא אנוסים פון שפאניא זענען זיך צוא זאמען געקומען אונ פארבארגענעש אונ דוא היילען אהן יום הכיפור תפלה צוא טאהן האבען זייא זיך ערמאנט בשעת זייא האבען געזאגט כל נדרי. דוא נדרים אונ דוא שבועות וואס זייא האבען א גאנץ יאהר געשווארען צוא דער ממשלה אז זייא זאל אהן היטען זייער דת וואס דאס איז געוועזען אקעגען זייער ווילען אונ זייא האבען זיך מתכוון געוועזען מבטל צוא זיין דוא אללע שבועות וואס זייא האבען א גאנץ יאהר געשווארען אונ אויף דעם האט זייא דאס הארץ זייער וויי געטאהן אז זייא האבען

זיך ערמאנט וואס זייא האבען געטאהן א גאנץ יאהר קיגען זייער ווילען
אבער דוא שבועות וואס מיר שווערען צוא אונזער ממשה יר"ה זענען
אונ זייער שטארקהייט וואָרען אונזער קייסר יר"ה גייט אונז גייסט ח"ו
מיר זאללען עובר זיין אויף אונזער געזעץ אדרבא מען גוט אונז פרייהייט
אפ צוא היטען אונזער גלויבען אונ דוא געזעץ:

(כו) דער טע"ם פון דעם וואס אונ יוהכ"פ זאגט מען אונ יעדער קדושה
בייא שח־ית אונ מנחה נעילה כתר אדער נעריצך לויט נוסח אשכנז. ווייל
אונ דעם טאג מעהרט מען אונ תפלות ותשבחות דעמאלס ווערט דוא
שטוהל פון הקב"ה דער הייכט איבער דעם זאגט מען ממקומו הוא יפן
וכו' משרתיו שואלים זה לזה איה מקום כבודו. ווייל דוא מלאכים ווייסען
נישט וויא זיין כבוד איז דעמאלס דער הייכט:

(כז) דער טע"ם וואס אונ ערב יוהכ"פ מאכט מען קיילעדיגע חלות
אזויא וויא פייגעל. ווייל אונ דעם טאג זענען דוא יודען געגליכענט צוא
מלאכים אונ בייא דוא מלאכים שטייט אז יעדער האט זעקס פליגעל:

כח) דער טעם פון דעם מנהג וואס דער גבאי טהיילט אונ ערב
יוה"כ יעדען בראנפעי מיט לעקאך דאס איז איבער דעם טעם טאמער
איז ח"ו נגזר געוואָרען אויף איינעם ער זאל נעמען צדקה וועט דאס זיין איין
אבקומעניש מיט דעם וואס ער נעמט אצונד פון צדקה:

(כט) דער טעם וואס בשעת מען זאגט אונ יוהכ"פ דוא ווידוי קלאפט
מען זיך אונ הארץ ווייל דוא אללע וואס זענען מחויב מיתה איז צום
ערשטען דוא עדות העגד זייא טייטען אים צום ערשטען אונ דוא האנד זייז
איין עדות אויף דעם מענטשם זונד אזויא וויא עס שטייט אז דוא האנד
טוט שרייבען אונ דוא האנד פון יעדען מענטש טוט דהתמנין איבער דעם
דארף דוא האנד צוא קלאפען אונ הארץ אריין כדי דער עונש זאל זיין
דורך דוא עדות דאס זענען דוא העגד:

(ל) דער טעם וואס מען קלייד זיך אהן אונ יוהכ"פ אונ ווייסע
בגדים ווייל עס ווערט געדרענגט אז ווען דאס ביהמ"ק איז געשטאנען
איז נישט געוועזען נאך אזויא איין יו"ט וויא חמשה עשר באב אונ יוהכ"פ
דעמאלס זענען דוא יודישע טעכטער ארוים געגאנגען אללע אהן געקלייד
אין ווייסע קליידער אונ זייא האבען נישט מורא געהאט פאר דעם יצה"ר
טוט מען היינט אויך זיך אהן קליידען ווייסע קליידער:

(לא) דער טעם פון דעם וואס עס איז איין מנהג צוא פאר שפרייטען
אונ יוהכ"פ גרעזער אונ שוהל ווייל אונ דעם טאג פאלט מען עקבים
מאהל כורעים אונ מען בייגט זיך איבער דעם פאר שפרייט מען גראז
כדי עס זאל זיין איין הפסק צווישען דער רצפה דאס הייסט דוא פאדלאגע
ווייל טאמער געפונט זיך אויף דער רצפה איין שטיין אונ עס שטייט אין דער תורה או
מען טאהר זיך נישט בייקען צוא קיין שטיין:

(לב) נאך איין פשוטער טעם איז וואס מען פאר שפרייט גרעזער
אונ שוהל ווייל מען שטייט א גאנצע טאג אויף דוא פוס אונ מען גייט
אהן שוך איז שווער צוא שטיין איבער דעם פאר שפרייט מען גרעזער
עס זאל זיין לייכטער צוא שטיין:

(לג) דער טעם פון דעם וואס אונ דער הפטורה פון שבת תשובה איבער היפטרט מען אונ מען הייבט אהן פון יואל תקעו בשופר בציון ונו' ווייל דאס איז אונ סוף הושע אונ דארט איז נישט דא מעהר וויא ניין פסוקים אונ נביאים לייגט מען נישט ווייניגער וויא איין אונ צוואנציג פסוקים איבער דעם הייבט מען אהן פון איין אנדערען נביא וואס דארט שטייט אויך פון תקיעת שופר האט עס איין שייכות צוא שבת תשובה:

(לד) דער טעם פון דעם וואס מען רופט דעם טאג נאך יוהכ"פ צוא גאטס נאמען ווייל אונ גאנץ עשרת ימי תשובה זאגט מען המלך הקדוש אונ היינט הייבט מען אהן צוריק האל הקדוש גייט מען צוריק צוא גאטס נאמען:

(לה) דער טעם וואס מען טאהר נישט שלאפען אונ ראש השנה בייא טאג ווייל עס ווערט געברענגט אז דער וואס שלאפט אונ ר"ה שלאפט היי זיין מזל:

(לו) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען שטייט בייא אללע תפלות אונ ר"ה יוהכ"פ ווייל אונ ר"ה איז דער גמר דין אונ בייא דעם גמר דין האלט דוא גאנצע וועלט אז דוא בעלי דינים דארפען שטיין:

(לז) דער טעם וואס מען עסט אונ ר"ה עפיל איין געטונקט אונ האניק ווייל דוא ישראל זענען געגלעכינט צוא איין אפיל נאך איין טעם עס ווערט געברענגט אז יצחק אבינו האט געבענטשט יעקב'ן איז געוועזען אין ר"ה אונ ער האט געזאגט אז דער געשמאק פון מיין זוהן איז אזויא וויא איין פעלד מיט עפיל עסט מען עפיל פאר איין זכר:

(לח) דער טעם פון דעם אז דער וואס דא ועגט כערב פאר דעם עמוד דער זאגט סליחות ווייל ער איז דער ערשטער וואס האט אהן געהויבען איין מצוה וואס זיא געהער צוא דעם טאג ווייל דוא נאכט געהער צוא דעם. פארגעדיגען טאג דער דארף אוים צוא לאזען געהער שוין צוא איהם אללע מצות פון דעם טאג:

(לט) דער טעם וואס אונ אללע תפלות פון ר"ה אונ יוהכ"ב וואס דאס קהל זאגט מיט דעם חזן זאגט מען נישט כסדר אזויא וויא עס שטייט אונ דוא מחזורים נאר מען זאגט איבער געהיפערט דהיינו אונ פייט פון אתה הוא אלקינו בשמים ובארץ גבור ונערץ דאס זאגט דער חזן אונ דאס קהל זאגט נאך דגול מרבבה הוא שח ויהי אונ אזויא ווייטער פאר וואס זאל מען נישט זאגען כסדר דהיינו דער חזן זאגט אתה הוא אלקינו בשמים ובארץ גבור ונערץ זאל דאס קהל זאגען דגול מרבבה הוא שח ויהי אונ אזויא כסדר דער חזן זאל זאגען ווייטער דוא אותיות ה' ו' אונ דאס קהל ז' ח' אזויא אויך אונ פייט אדירי איומה יאדירו בקול זאגט דאס קהל ה' מלך ברואי ברק יברכו בקול זאגט דער חזן נאך אמאהל דאס איינענע אויך אזויא אונ פייט לאל עורך דין לבוחן לבבות ביום דין לגולה עמוקות בדין פאר וואס זאגט מען נישט כסדר א"ב דער חזן זאל זאגען אותיות א"ב אונ דאס קהל ג"ד אונ אזויא ווייטער כסדר נאר אונ דוא וואורהיים איז דער גאנצער מנהג עפ"י טעות נאך פון דוא פערצייטעשע ווורות. דאס איז בעווירט ווען דוא פייטנים האבען געמאכט דעם פייט איז נאך קיין דרוק גיוועזען אויף דער וועלט נאר זייא האבען אויף געשריבען זייער פייט אויף

פאפיער

באפיער אדער פארמיט און זייא האבען עס צוא צושיקט צווישען אללע איינזאמלונג פון יודען מען זאל עס זאגען. און פאר צייטענס האט געקאסט דאס איבער שרייבען פיהל געלט האבען זיך דוא פייטנים נישט געצואגען נאר גאנץ וויינוג נאר און יעדער קהלה איז געוועזען א מחזור מיט אללע פיוטים און תפילות פאר דעם חזן פון קהל געלד איבער דעם האט נאר דער חזן געזאגט דיא פיוטים און דאס קהל האט געשוויגען און אויס גיהערט נאר אז דער חזן איז געקומען צוא דעם פזמון וואס עס איז איין שבח פאר השי"ת האט דאס דער חזן געזאגט אויף דעם קול און דאס קהל האט נאך געזאגט דעם חזן דעם אנגהאלט פון דעם לויב אזויא וויא איין צוא שפיהל. אזויא וויא עס ווערט גערעדענט און מדרש רבה בייא דער שירה וואס דוא יודען האבין געזאגט בייא דעם ים משה האט געזאגט אשירה לד׳ כי גאה גאה וגו׳ און דיא ישראל האבען גיענטפערט אשירה לד׳ וגו׳. אזויא אויך בייא דוא פיוטים האבען דאס קהל גיענטפערט נאך דעם חזן דוא ווערטער וואס זייא האבען גיהערט פון חזן וואס ער האט אויס געלאזט דהיינו דער חזן האט געזאגט אתה הוא אלקינו בשמים ובארץ האבען דאס קהל אויך אויס געלאזט בשמים ובארץ. אזויא אויך דער חזן האט געזאגט גבור ונערץ ד״ל מרבבה האבען זייא נאך געזאגט דגול מרבבה אזויא אויך און פיוט אדירי איומה האט דער חזן געזאגט אדירי איומה יאדירו בקול ד׳ מלך האט דאס קהל נאך געזאגט ה׳ מלך און אזויא בייא אללע פיוטים. נאר דער נאך און עפ שפעטער יאהרען אז עס איז נתרבה געווארען דרוקען און יעדער איינציגער האט גיהאט און מחזור און דוא פרומע האבען נישט געוואלט אז דער חזן זאל זייא מוציא זיין מיט דוא פיוטים נאר יעדער האט פאר זיך געזאגט דייא פזמונים שפעטערהייט האבען זייא געזאגט אויך דעם פזמון וואס דער חזן דארף זאגען. שפעטערהייט אין אזויא איינגעוואויים האבען זייא זיך געוויינט צוא זאגען דאס אויף דעם קול דאס איינציגע וואס דער חזן האט שוין געזאגט איבער דעם איז פאר קערט געווארען דער גאנצער סדר פון אללע פיוטים ביז היינט:

דוא מטעמים פון דוא מנהגים וואס זענען נוהג בייא האער:

(א) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען שערט נישט אב קיין קינד דיא האער ביז דאס קינד הייבט אהן צוא ריידען. וייל עס ווערט גערעדענט און דער גמרא אז דאס קינד הייבט אהן צוא ריידען לערינט דער פאטער דאס קינד תורה צוה לנו מ״ה און דעמאלס ווייסט דער פאטער דאס קינד היילינג פאר השי"ת ווייזען און פסוק שטייט דאס ערשטע וואס ערהערט פון דיינע ערף זאלסט געבען פאר מיינעם וועגען און דוא ישראל ווערען איהן גערופען ערף. איבער דעם אז דאס קינד הייבט אהן צוא ריידען דעמאלט ברענגט דער פאטער דאס קינד צוא איין קדושה וואס ער לערינט מיט איהם תורה. נעמט ער אראפ דוא האער אין דאס געלט פיר דיא האער שענקט מען צוא השי"ת אויף צדקה. אויך הייבט ער איהם שוין אהן מחנך צוא זיין מיט מצות ער לאזט איהם איבער פאות און מאכט איהם פאר איין יוד עס זאל יעדער ערקענען אז דאס איז א יודיש יונגעל:

(ב) דער טעם פון דעם וואס דוא האער וואס איין באנסביל אדער א נקבה געמען זיך צראב רעהאריס מען זייא. נישט מען פאר ברענט זייא וייל אז מען פאר ברענט האער שאט דאס צום גוף אויך צוא קאפף ווייטוג אין אז

מען וועט זייא אַוועק וואַרפען, כדי זייא זאָלען ניט געפונען ווערען, קען מען מיט דוא האָער ב״ב״ו טוהן ח״ו:

דער טַעם פון נאָמען געבען:

(א) דער טעם פון דעם דער וואס הייסט אפרים ריפט מען איהם פישל. ווייל יעקב אבינו האט געבענטשט אפרים׳ן אונ האט איהם געגלעכינט צוא יך פישל אונ וואַסער אונ ווייל אין דער ברכה שטייט אפרים פאר מנשה איבער דעם ריפט מען נאָר אפרים פישל נישט מנשה:

(ב) דער טעם פון דעם וואס דיא בני תורה ריפען נישט זייערע ווייבער מיט דוא נעהמען נאָר ער זאגט מיין בעל׳הבית׳טע. ווייל עס ווערט געברענגט אין דער גמרא אז א תנא האט געזאגט איך האב קיין מאהל נישט אהן גערופען מיין ווייב איין אנדערען נאָהמען נאָר מיין הויז:

(ג) דער טעם וואס מען ריפט דוא מסכת ביצה ביעה. ווייל דאס וואָרט ביצה איז זיין כוון צווישען מענטשען צוא דאַכטען איבער דעם גוט מען איין נאָמען ביעה:

(ד) דער טעם פון דעם אז בשנת ווען מען שטייט אויס שמ״ע פאר יהיו לרצון זאָגט יעדער דעם פסוק וואס ער הייבט זיך אָהן אונ לאָזט זיך אויס מיט זיין נאָמען. ווייל דאס איז איין סגולה ער זאל נישט פאר געסען אונ ביז פון יום הדין זיין נאָהמען:

דוא טַעמים פון שָׁלום:

(א) דער טעם פון דעם אַז איינער טרעפט זיין חבר זאגט ער צוא איהם שלום עליכם אונ דער חבר ענטפערט איהם עליכם שלום. ווייל דאס וואס מען מעג מזכיר זיין דעם שם דען שלום איז א שם קערנען מיר אפ פון בועז. אַזויא וויא עס ווערט געברענגט אין מסכת ברכות אין דארט שטייט אז בועז האט זייא געזאגט גאט איז מיט אייך האבען זייא איהם געענטפערט זאלסט ווערען געבענטשט פון גאט ע״כ טוהן מיר אויך אַזויא ווייל שלום איז דער נאהמען פון הקב״ה איבער דעם דער ערשטער וואס גוט זיין חבר שלום מעג מזכיר זיין פריר דעם שם ער זאל זאגען שלום עליכם אָבער זיין חבר וואס ענטפערט איהם טאהר נישט באַ״ד מזכיר זיין דעם שם אזוא וויא מיר געפונען בייא דיא מענטשען פון בועז ע״כ ז גט ער עליכם שלום:

(ב) דער טעם פון דעם מנהג אז ער גוט שלום זיין חבר זאגט ער שלום עליכם אין דער חבר ענטפערט איהם עליכם שלום אלץ בלשון רבים פאר וואס זאגט מען נישט בלשון יחיד שלום עליך. ווייל עס ווערט געברענגט אונ אלשיך הקדוש אז וואס הקב״ה האט געזאגט צוא פנחס׳ן הנני נותן לו את בריתי שלום. אז הקב״ה האט איהם צוא געזאגט עס וועט איהם זיין שלום אונ גוף אין נפש אין ער וועט אייביג לעבען. אַזויא וויא עס שטייט אז פנחס איז אליהו איבער דעם בענטשט יעדער זיין חבר שלום עליכם א לשון רבים ער זאל האבען שלום דער גוף מיט דעם נפש:

(ג) נאך איין טעם קען מען זאגען פאר וואס איינער זאגט דעם צווייטען

שלום

שלום עליכם אין ער ענטפערט איהם עליכם שלום ער זאגט „שלום עליכם" מיט א לשון שאלה. איינער פרעגט דעם צווייטען אויב דער גוף האט ביא איהם שלום מיט דעם נפש ווייל שטענדיג צום דעם וואס דער גוף גלוסט גליסט נישט דאס נפש אונ צוא דעם וואס דאס נפש האט חשק האט דער גוף נישט קיין חשק אין דורך דעם איז נישט קיין שלום צווישען זייא איבער דעם האבען אונזערע חכמים מתקן געוועזען אז איינער זאל מזכיר זיין דעם חבר ער זאל זעהן עס זאל זיין שלום צווישען דעם גוף מיט דער נשמה אין דער חבר ענטפערט איהם „עליכם שלום" אויך בלשון שאלה ער פרעגט איהם אויב ער איז ביא איהם שלום קען ער איהם שטראפען אונ אויב נישט וויא קען ער שטראפען זיין חבר:

(ד) דער טעם פון דעם וואס דיא וועלט זאגט אז א נאר גוט אונ א קליינער נעמט מיינט מען אזויא אז א נאר גוט צדקה מיינט ער אז ער גוט זיך ער דער חכם ווייסט אז ער גוט צדקה נעמט ער ווייל וויא פיהל דער עושר גוט צדקה מיט דעם ארימאן נאך מעהר גוט דער ארימאן מיט דעם עושר:

דיא מנהגים פון שבת שירה. שבת הגדול. שבת חזון. שבת נחמו. שבת שובה:

(א) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען זאגט צו שבת שירה שיט מען פיר דיא פייגעל קאשע. ווייל עס ווערט געבראנגט אין ילקוט אויף דעם פסוק ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו דאס איז דער פשט אין זיבעטען טאג דאס מיינט שבת זענען ארויס געגאנגען מיהיל פון פאלק קלויבען מן אין זייא האבען נישט געפונען. איז שווער דער פסוק עס האט געדארפט צוא שטיין עס איז נישט געוועזען וואס שטייט זייא האבען נישט געפונען. נאר ווייל דתן ואבירם זענען ארויס געגאנגען פריימאג צונאכטס אין זייא האבען פאר שבת פון איהרע ציינונג פון דער מחנה פון דער מן וואס זייא האבען צוא זאמען גענומען פריימיג כדי זייא זאלען קענען מכחיש זיין משה רבינו וואס ער האט זייא געזאגט אז אין שבת וועט נישט געפונען ווערען קיין מן אונ זייא האבען געזאגט צום פאלק גייט ארויס וועט איהר זעהן אז עס געפונט זיך מן אויף דעם פעלד איבער דעם זענען א טהייל ארויס געגאנגען אויף קלויבען אונ זייא האבען געזוכט אבער זייא האבען נישט געפונען ווייל דיא פייגעל האבען אויף געגעסען דעם מן איבער דעם גוט מען דוא פייגעל זייער שכר דורך דעם זכר. אונ שבת שירה ליינט מען דיא פרשה פון מן גוט רייו זייא ביידער לוין אין דעם זכר:

(ב) דער טעם וואס מען רופט דעם שבת וואס איז פאר פסח שבת הגדול ווייל אין דעם שבת איז דיא יודען געשעהן אין מצרים איין גרוים נס וואס דיא בכורים פון מצרים האבען געהרגעט זייערע פעהטערם:

(ג) נאך איין טעם ווייל אונ דעם שבת זאגט מען איין דרשה אונ מען איז מאריך אונ דער דרשה כדי מען זאל דעם עולם מודיע זיין דיא דינים פון פסח רופט מען איהם שבת הגדול. אויך ווערט געבראנגט אונ מהריל אז

דיא היינטיגע צייטען דארף מען נישט מאכען קיין הסיבה פסח ביא נאכט ווייל איין גאנץ יאהר איז מען זיך נישט נוהג צוא עסען אהן גילעהנטערהייט אז מען וועט מאכען אצונד א הסיבה וועט אויס זעהן גלייך וויא ער וואלט געוועזען נישט געזונד איז דאס נישט קיין דרך חירות:

(ד) נאך איין טעם וואס דער שבת הייסט שבת הגדול ווייל אונ דעם שבת זענען זייא געוואהר געווארען אונ מצרים איין זאך וואס דאס איז געוועזען ביא זייא איין ספק אז זייא האבען מקיים געוועזען דיא תורה איידער זיא איז געגעבען געווארען. צוא האבען זייא איין דין פון א בן נח צוא וויא א ישראל. דעם שבת זענען זייא געוואהר געווארען אז זייא האבען איין דין וויא א ישראל איבער דעם האבען זייא געקענט אב היטען דעם שבת נישט צוא טוהן קיין מלאכה ווייל ביז אהער אז זייא איז געוועזען איין ספק האבען זייא נישט געטארט אב היטען דעם שבת ווייל דער דין איז א בן נח רוהט אונ שבת איז ער חייב מיתה אבער אצונד אז השי"ת האט זייא געזאגט משכו וקחו לכם אז זייא כוזען טוהן איין משיכה זייא זאללען קויפה זיין דאס שעפאלע אויף א קרבן פסח אונ זייא דארפען צוא בעצאהלען דערפאר געלד ווייל דאס איז איין דבר מצוה ממילא האבען זייא שוין געמוזט ריהען דעם שבת איז ביא זייא געוועזען דער טאג גרויס איבער דעם הייסט ער שבת הגדול:

(ה) דער טעם וואס דער שבת פאר ט' באב רופט מען שבת חזון איבער דער הפטורה. אויף שבת נחמו איז ריכטיג וואס כען רופט דעם שבת אויף דעם נאמען פון דער הפטורה ווייל איבער דעם טרייסטונג וואס עס שטייט אין דער הפטורה. אבער שבת חזון וואס איז דער טעם. נאר נ"ל עס ווערט געברענגט אונ מדרש עס איז נישט געוועזען נאך אזעלכע יו"ט ביא יודען וויא ט' באב וכו' ווייל אללע טעג וואס עס איז געוועזען אונ זייא איין צרה ר"ל איז געווארען איין יו"ט אזויא שטייט אויך אין פסוק עוד חזון למועד איז דער פשט אז שבת חזון וועט נאך ווערען איין יו"ט ווערט דער שבת אויך אהן גערופען איבער דעם טרייסטען וואס עס וועט שפעטער זיין אונ דעם שבת:

(ו) דער טעם וואס מען רופט דעם שבת צווישען ר"ה יוהכ"פ שבת שובה ווייל דורך דעם שבת וועללען מיר תשובה טוהן צוא השי"ת. ווייל שבת איז א סגולה צוא תשובה. אזויא וויא מיר געפונען ביא אדה"ר מיט קין. אין דיא ר"ת פון שבי"ת איז שבת בו תשוב אונ דער וואס היט אב דעם שבת איז מען איהם מוחל דיא זונד איבער דעם רופט מען דעם שבת. שבת תשובה:

(ז) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען עסט נישט קיין קעז אונ ערב שבת ווייל ביא נאכט וועט ער געוויס עסען פלייש לכבוד שבת האט מען גוזר געוועזען איבער דיא קליינע טעג אונ ווינטער וואס טאמער וועט ער עסען דארען קעז דארף מען צוא ווארטען נאך דעם אז מען וויל עסען פלייש זעקס שעה קען מען דורך דעם מונע זיין זיך פון צוא עסען דוא סעודה לכבוד שבת אדער ער קען פאר געסען אין עסען פאר זעקס שעה איבער דעם האט מען געמאכט א תקנה אז מען זאל פרייטאג נישט עסען קעז אפילו זומער וואס דוא טעג זענען געוועזען גרויס:

(ח) דער טעם וואס מען זאגט שיר השירים אום ערב שבת. ווייל אין שיר השירים געפונט זיך הונדערט און זיבעצען פסוקים אזוי פיהל וויא פיהל שעה יעדע וואך האט ווייל אללע טאג האבען זייא מנוחה פיהר שעה און פרייטיג פון זייגער צוועלף האבען זייא אויך מנוחה און מוצ״ש האבען זייא אויך איין שעה מנוחה איבער תוספות שבת בלייבט איבער הונדערט און זיבעצען שעה) איבער דעם זאגט מען שה״ש אז מען זאל ניצול ווערען פון דעם דין פון גיהנם:

(ט) דער טעם וואס מען לייגט חלות אויף דעם טיש פרייטיג פאר נאכט כדי מען זאל מעגין דעם טיש מטלטל זיין אום שבת ווארום אז מען וועט נישט לייגען קיין חלות וועט דער טיש ווערען איין בסוס לדבר אסור און דער טיש וועט ווערען מוקצה אבער אז מען לייגט דוא חלות פאר שבת ווערט דער טיש נישט בטל צוא דוא לעכט נאר צוא דיא חלות מעג מען שוין דעם טיש מטלטל זיין:

(י) נאך איין טעם וואס מען גרייט צום טיש פאר שבת. ווייל און פסוק שטייט והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו איז דער פשט און זעכסטען טאג דאס מיינט מען פרייטיג דארף מען אהן גרייטען אויף שבת אין מען זאל זיין גרייט און מען זאל ווארטען אויף דעם שבת. אזויא וויא דער שבת קומט אהן זאל מען איהם מקבל זיין מיט גרוים כבוד אזויא וויא מען איז מקבל איין מלך:

(יא) דער טעם פון דעם וואס מען איז זיך נוהג צוא פאר זיכען און ערב שבת אללע מאכלים וואס מען גרייט אהו לכבוד שבת ווייל עם שטייט טועמיה חיים זכו:

(יב) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט דאס קאפיטעל הודו פון תהלים ק״ז פרייטיג פאר מנחה. ווייל אין דעם קאפיטעל שטייט אוים גערעכינט דיא פיהר מענטשען וואס דארפען לויבען השי״ת אין עם איז נישט דא איין מענטש וואס דוא וואך זאל עם דורך גיין אהן נסים נאר דער בעל הבית ערקענט גישט זיין נס איבער דעם זאגט מען הודו:

(יג) דער טעם פון דעם מנהג וואס ווייבער איבער דעקען זיך דאס פנים בשעת זייא בענטשען ליכט פרייטיג פאר נאכט ווייל אמאהרסטען צונד קען ליכט ווען עם איז נאך גרויסער טאג און זייא מאכען דוא ברכה פאר ביהמ״ש און יעדע ברכה דארף מען מאכען איידער מען טוט דוא מצוה איבער דעם דעקט זייא זיך צוא דאס פנים זייא זאל נישט קענען זעהן דוא שיין און דיא ברכה איידער זיא טוט דיא מצוה:

(יד) נאך איין טעם וואס זיא בעדעקט זיך דאס פנים ווייל זיא האט פאר לאשן דאס ליכט פון דער וועלט איבער דעם דעקט זיא זיך צוא דאס פנים איהער בושה:

(טו) דער טעם וואס מען דעקט צוא דיא חלות און שבת פאר קידוש כדי מען זאל נישט מבייש זיין דיא חלות וואס מען מאכט נישט איבער זייא קידוש נאר איבער וויין:

(טז) נאך איין טעם וואס מען לייגט איין טישטיך אונטער דיא חלות און פון אויבען. אין דיא חלות און דער מיט דאס איז איין זכר אויף דעם מן וואס פון אונטען איז געוועזען טל אין פון אויבען טל און דער מן אין מיט. אין דער טעם וואס מען מאכט און שבת א זכר אויף דעם מן דער מן איז

דאך נישט געוועזען אום שבת. נאר עס ווערט געברענגט אין זוהר הקדוש צו דיא השפעה וואס עס איז דיא גאנצע וואך איז נאר דורך דעם שבת:

(יז) דער טעם פון דעם וואס אום שוהל איז דער חזן מקבל שבת אויף דער בימה וואס זיא שטייט און מיט שוהל נישט בייא דעם עמוד. ווייל פאר צייטענס איז געוועזען איין מנהג מען איז געגאנגען מקבל שבת זיין אויסער דער שטאט. אזויא וויא מיר געפונען און דער גמרא איין תנא האט געזאגט צוא זיין חבר קום וועללען מיר אקעגען גיין דער שבת מלכתא. איבער דעם גייט דער חזן אויך אויף דער בימה וואס זיא איז נים ווייט פון דער טוהר. איבער דעם זעלבען טעם קעהרען זיך איהם דאס גאנצע ציבור מיט דעם פנים צוא דער טוהר בשעת מען זאגט בואו בשלום מען זאל ווייזען אז מען גייט אקעגען מקבל צוא זיין דוא שבת מלכתא:

(יח) דער טעם וואס מען זאגט נישט ויהי רחום אום שבת בייא מערב ווייל ... דער וואכען זאגט מען עס פאר מערב דען פאר צייטענס ווער עס איז מחויב געוועזען מלקות האט מען איהם געשלאגען פאר מערב אבער פרייטאג פאר נאכט שלאגט מען נישט קיין מלקות קומט נישט צוא זאגען ויהי רחום:

(יט) דער טעם וואס מען זאגט במה מדליקין שבת בייא נאכט נאך שמ"ע. ווייל מען האט געזאגט ויכולו דאס איז תורה זאגט מען במה מדליקין מחבר צוא זיין תורה שבע"פ מיט תורה שבכתב. נאך איין טעם וואס מען זאגט במה מדליקין כדי מען זאל מקיים זיין דוא מצוה פון הדלקת הנר מיט מעשה. און. דיבור. מחשבה:

(כ) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט נישט ברוך ד' לעולם אמן און שבת בייא נאכט ווייל מען האט דאס מתקן געוועזען צוא זאגען בשעת עס איז געוועזען דוא גזירה אז מען זאל נישט זאגען דוא תפילת שמ"ע איבער דעם האט מען דאס מתקן געוועזען ווייל עס געפונט זיך און דעם אכצעהן אזכרות הייגט חאטש דיא גזירה איז בטל געווארען איז ווייטער געבליבען דוא תקנה מען זאל עס זאגען האט מען געמאכט איין היכר און שבת נישט צוא זאגען דאס כדי מען זאל נישט מפסיק זיין צווישען גאולה און תפלה:

(כא) נאך איין טעם וואס מען זאגט נישט ברוך ד' לעולם און שבת ווייל מען האט דאס מתקן געוועזען צוא זאגען דען זייערע שיהלען זענען געוועזען אונטער דער שטאט און אפשר פאר שפעהטיגט זיך ווער איבער דער צייט וואס דאס קהל זאגט ברוך ד' לעולם קען ער דאווינען ער זאל זאגען שמ"ע גלייך מיט דעם קהל אבער און שבת פאר שפעטיגט נישט קיינער:

(כב) דער טעם פון דעם וואס אז דער חזן מאכט קידוש און שוהל פאר זיכט נישט דער חזן פון קידוש נאר מען גוט עס קינדער אוים צוא טרינקען ווייל דער קידוש און שוהל איז נאר אויף דעם אז אורחים זאללען יוצא זיין מיט דעם קידוש:

(כג) דער טעם פון דעם וואס אין שבת זאגט מען אין קידוש אשר קדשנו אהן יו"ט זאגט מען אשר בחר בנו ווייל יו"ט דאס קענגט און דעם וואס

האם דאס ב״ד איז קובע דעם זמן זאגט מען א״ר בחר בנו אבע׳ שבת איז דוא קדושה קבועה פון צייט דיא וועלט איז בעשאפען געווארען׃

(כד) דער טעם פין דעם וואס אז דער חזן מאכט קידוש אונ שוהל דהיינט ער נישט אהן יום הששי ויכולו. ווייל מען האט שוין געזאגט צווייא מאהל ויכולו אויך מאהר מען נישט מפסיק זיין אונ מיט פסוק יום הששי פאר דעם קהל אונ אז ער וועט אהן הייבען ויכולו וועט ער מאכען איין הפסק אין שם הויה וואס נעפונט זיך אונ פסוק ביום הששי ויכולו השמים׃

(כה) דער טעם וואס פרייטוג צוא נאכטס זאגט מען גוט שבת. נישט גוט נאכט אזויא וויא אללע נאכט. ווייל אונ שבת איז גאהר קיין נאכט נישט דען עס איז גאנצען ליכט׃

(כו) דער טעם וואס אונ שבת נאך דעם דאווינען זאגט איינער דעם אנדערען גוט שבת. איין רמז מיר זאללען זוכה זיין צום שבת שכולו טוב ומנוחה לחיי עולמים׃

(כז) דער טעם פון דעם וואס אין שבת בייא מנחה זאגט מען נישט גוט שבת. ווייל אונ שבת צוא מנחה זענען נסתלק געווארען דרייא צדיקים יוסף משה דוד. אונ מיר זאגען דרייא פסוקים פון צידוק הדין אין מיר וויינען אזויא וויא אבילות אונ א אבל זאגט מען נישט גוט שבת׃

(כח) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען מאכט לכבוד שבת איין מאכל מעהר וויא אללע טאג אונ מען ריפט עס צומעס. ווייל צומעס איז טייטש בעהעפטען דאס איז איין רמז אז אונ שבת ווערען צוא זאמען געקניפט הקב״ה אונ שבת אונ דיא ישראל׃

(כט) דער טעם פון דער וואס מען איז זיך נוהג אז פרייטוג צוא נאכטס אז עס טריפט פון איין לעכט שטעלט מען אונטער איין חלה אדער איין ספר דאס מאכט מען איין סימן ער זאל זיך דערמאנען אז היינט איז שבת אונ ער זאל נישט גלייך מאכען דאס לעכט. אויך איז דאס איין סגולה בדוקה ומנוסה אז מען האלט א חלה אדער איין ספר אז דוא לעכט זאללען נישט טריפען ווייל דער זכות פון שבת איז מגין. אויך איז איין סגולה אונטער צוא שטעלען איין כלי אונטער דיא לעכט׃

(ל) דער טעם פון דעם וואס מען איז זיך נוהג צוא שטעלען טשאלינט אונ שבת אונ ווער עס עסט נישט אונ שבת קיין טשאלינט דארף מען איהם בודק זיין צוא ער איז נישט קיין מין. ווייל עס ווערט געברענגט אונ מדרש ויברך את יום השביעי מיט וואס האט ער געבענטשט דעם שבת ר״א בשם ר׳ יוסי זאגט אז דער שבת איז געבענטשט איבער דוא איידעלע געכטשען אז דוא מאכלים וואס מען גרייט אהן לכבוד שבת זאללען האבען איין טעם פון פרישע. פייזען ווייל מענכעס מאהל זענען דוא מאכלים אונ אויוען אבצען שעה וואס אונ א וואכעדיגען טאג וואלט עס געשאט צום גוף. ווייל דוא מאכלים זענען לכבוד שבת ריהט אויף זייא דוא ברכה אונ מען פיהלט כל מיני מטעמים אונ דעם עסען אונ זייא זענען גוט צום גוף אין נפש אונ ווער עס עסט זייא וועט זוכה זיין צוא תחיית המתים. ווער עס גלויבט אונ דעם דער פיהלט דאס בחוש׃

(לא) נאך איין טעם פון דעם מנהג וואס מען עסט אונ שבת טשאלינט

מען

מען שאכט איין זכר אויף דעם מן דער מן אז מען האט איהם געלאזט פון איין טאג אויף דעם צווייטען איז ער צוגאנגען אונ עס איז געוועזען פוהל מיט ווערים אבער שבת וואס מען האט אייער געלאזט פון פרייטאג איז נישט קאליע געווארען אונ עס איז נישט געוועזען קיין ווערים אדרבא מען האט געשפירט אונ דעם מן איין גוטען געשמאק מעהר וויא א גאנצע וואך איבער דעם מאכט מען א זכר אונ מען שטעלט טשאלינט פערשידענע פעטע מאכלים אונ א פארמאכטען אויוועז וואס עפ"י דרך הטבע וואלט דאס מאכל געהארפט נישט צוא האבען קיין גוטען טעם אונ זאל זיין געפעהרליך צום גוף. אבער מיר זעהן דוך אז טויזענטער יאהרען עסען מיר דוא מאכלים אלע שבת אונ עס האט נאך ח"ו נישט געשאט אדרבא דאס איז נאך איין רפואה פאר דעם גוף אונ עס גיט א חיות אויף א גאנצע וואך. נאר ווערה עס געבליבט נישט אונ דעם קען איהם דאס טשאלינט געווים שאטען:

(לב) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען זאגט שלום עליכם דרייא מאהל פרייטאג צוא נאכטס ווען מען קומט פון שוהל. ווייל עס בעלייטען איהם צווייא מלאכים פון שוהל אהיים זייא זאלען זעהן אויב ער האט געגרייט צום שבת אין אהן געצונדען לעכט וועלען זייא איהם בענטשען איבער דעם זאגט ער צוא דיא מלאכים איהר זענט געשיקט געווארען פון הקב"ה צוא זעהן אויב איך האב מיך מכין געוועזען לכבוד שבת זעהט אז איך האב גאהר נישט פערפעהלט. איבער דעם זאלט איהר מיך בענטשען אזוי וויא עס איז אויף אייך כתוב. אונ אייער ארויס גיין זאל אויך זיין מיט שלום אהן איין קטרוג ח"ו אז איהר וועט קומען פאר הקב"ה אונ השי"ת זאל מיך אויך בענטשען:

(לג) דער טעם וואס מען זאגט זמירות. שבת בייא דעם עסען. ווייל עס ווערט געבראכט אונ מדרש שה"ש אז דער שטיינער פון דוא ישראל אז זייא עסען אפ אין עת דיא סעודה זענען זייא עוסק אין שירות ותשבחות:

(לד) דער טעם וואס רען טרינקט ניש אפילו קיין וואסער פרייטאג צוא נאכטס פאר קידוש ווייל דיא נשמות שעלטען דעם וואס טרינקט פאר קידוש:

(לה) דער טעם פון דעם וואס מען איז זיך נוהג צוא שלאפען אין שבת לענגער וויא א גאנצע וואך ווייל דיא ר"ת פון שב"ת איז. שינה בשבת תענוג. אין אלע טאג שח"ט בייא דעם קרבן תמיד וואס מען האט מקריב געוועזען אין דער פריה בבוקר אין שבת שטייט נישט בבוקר נאר וביום השבת:

(לו) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט אין שבת פאר פתיחת הארון. אתה הראית לדעת. ווייל אין שבת איז געגעבען געווארען דיא תורה אין בשעת מתן תורה האט השי"ת געעפינט אלע הימלען אונ האט געוויזען אז עס איז נישט דא קיין אנדערער באשעפער חוץ השי"ת:

(לז) דער טעם פאר וואס מען זאגט נישט ובא לציון אין שבת שחרית נאר בייא מנחה ווייל דיא קדושא דסדרא האט מען מתקן געוועזען איבער דיא מענטשען וואס זייא פאר שפעהטיגען זיך אין קומען אונ שוהל אריין

נאך

נאך שמ"ע האָבען זייא נישט געהערט קיין קדושה ווענין זייא מיט דעם יוצא אָבער אונ שבת אין יו"ט קומט יעדער דאווינען פאר שמ"ע דארף מען נישט צוא זאָגען די"א קדישא דסדרא:

(לח) דער טעם וואס מען זאָגט אונ דער קדושה פון מוסף שמע ישראל אני ה' אלהיכם. נאָר ווייל עס איז געוועזען איין גזירה אויף די"א ישראל אז מען זאָל נישט זאָגען קריאת שמע האָט מען מתקן געוועזען מען זאָל עס זאָגען צוא זאמען מיט דער קדושה כדי זייא זאָלען נישט מרגיש זיין איבער דעם זאָגט מען אויך אני ה' אלקיכם כדי עס זאָל זיין דער אָהן הייב פון ק"ש אונ דער סוף. איז פאר ציישאַנס איז געוועזען די"א תקנה מען זאָל עס זאָגען ביי"א יעדער שמ"ע הן אין דער וואָכען הן אין שבת נאָר אז עס איז בטל געוואָרען די"א גזירה האָט מען אויך מבטל געוועזען מען זאָל עס מעהר נישט זאָגען נאָר בלויז אין שבת ביי"א מוסף איבער צווייא טעמים איינס ווייל אין שבת מוסף איז נישט דא קיין ק"ש צווייטענס כדי דאָס גם זאָל נתפרסם ווערען אויף דורות מען זאָל געדענקען איין שבח צוא השי"ת פאר דעם נס וואָס עס איז געשעהען:

(לט) דער טעם פון דעם מנהג וואָס מען עסט אונ שבת ציבעלים מיט אייער אין ארבים. מען מאכט איין זכר אויף דעם אבילות פון דער פטירה פון מרע"ה דען ער איז געשטאָרבען אין שבת איבער דעם עסט מען דרייא זאכען פאר איין זכר אויף דרייא צדיקים וואָס זענען געשטאָרבען אין שבת משה דוד יוסף:

(מ) נאך איין טעם וואָס מען עסט ציבעלים אין שבת ווארום א מענטש איז מחויב מענג צוא זיין דעם שבת מיט אַלע מיני תענוגים אין מען זאָל מאכען איין שינוי וויא א גאנצע וואָך אז די"א ישראל האָבען געגעסען אין דער מדבר דעם מן האָבען זייא געשמעקט אונ דעם מן איין טעם פון פערשידענע מאכלים מיט וואָס זייא האָבען געקענט מוסיף זיין לכבוד שבת פאר א מטעמים מוזען מיר זאָגען אז אין שבת האָבען זייא מוסיף געוועזען וואָס זייא האָבען געגעסען ציבעלים לכבוד שבת. ווייל אין דעם מן האָט מען געפיהלט אַלע טעמים הוץ פון ציבעלים אונ קנאָבעל וואָס דער מן האָט נישט געהאַט דעם טעם האָבען זייא דאָס מוסיף געוועזען לכבוד שבת איבער דעם מאכען מיר איין זכר וואָס מען עסט אונ שבת ציבעלים:

(מא) דער טעם פון דעם וואָס אונ דער ספירה זאָגט מען אב הרחמים אפילו ווען מען בענטשט ר"ח אונ די"א בין המצרים אז מען בענטשט ר"ח זאָגט מען נישט אב הרחמים. ווייל פאר השי"ת איז גרעסער דאָס שטאַרבען פון דוא צדיקים וויא דאָס חרבן ביהמ"ק אונ דער ספירה זענען אוים געשטאָרבען פיר אונ צוואנציג טויזענט תלמידים:

(מב) דער טעם פון דעם וואָס דוא דריטע סעודה וואָס מען עסט שבת רופט מען שלוש סעודות פאר וואָס ווערט זיא נישט אָהן גערופען סעודה שלישית. ווייל דער עיקר וואָס מען איז מקיים דוא סעודה לכבוד שבת ערקענט מען נאָר ביי"א דער סעודה ווייל דוא ערשטע סעודה אויך דוא צווייטע האָט ער גלייכט צוא עסען אונ ער האָט הנאה ווערט נישט ערקענט אז ער עסט לכבוד שבת אָבער ביי"א דער דריטער סעודה האָט

ער

ער נישט קיין הנאה פון דעם עסען נאר ער עסט בלויז לשם שמים. אונ דאס מצוה האט נאר אהן גערופען ווען מען איז זיא גומר איבער דעם מערען אלע סעודות אהן גערופען אויף דער סעודה:

(מג) דער טעם וואס דער קידוש וואס מען מאכט שבת אונ דער פריא רופט מען קדושא רבא ווייל דוא מצוה פון דעם קידוש איז קלענער פון דער מצוה פון קידוש פון בייא נאכט. ווייל דער קידוש איז נישט מן התורה איבער דעם רופט מען דעם קידוש קידושא רבא בלשון סגי נהור:

(מד) נאך איין טעם וואס דער קידוש ווערט גערופען קידושא רבא. ווייל דער קידוש מעג זיין פון אנדערע משקאות חוץ וויין אבער דער קידוש פון בייא נאכט מוז קומען נאר איבער וויין הייסט עס קידושא רבא:

(מה) דער טעם פון דעם וואס אין שבת בייא מנחה זאגט מען ואני תפלתי אבער אין יו"ט זאגט מען נישט בייא מנחה ואני תפלתי ווייל אין יו"ט איז שכיח שכרות אין א שיכור טאהר נישט מתפלל זיין אבער אין שבת בייא מנחה טאהר מען נישט קובע זיין קיין סעודה איז נישט שכיח קיין שכרות קען מען זאגען ואני תפלתי אויך אונ יו"ט ליינט מען ניקט אונ אונ ספר בייא מנחה:

(מו) נאך איין טעם וואס מען זאגט ואני תפלתי ווייל דוא או"ה אז זייא עסען אב טרינקען זייא זיך אהן אונ שפרינגען זיך אהן אבער מיר טוהן נישט אזויא חאטש אונז האבען געגעסען אין געטרונקען פון דעסט וועגען טוהן מיר מתפלל זיין איבער דעם זאגט מען ואני תפלתי:

(מז) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט ובא לציון גואל שבת בייא מנחה ווייל דיא יודען וועלען אויס געלייזט ווערען שבת בייא מנחה:

(מח) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט בייא מנחה צדקתך צדק דיא דרייא פסוקים פון צידוק הדין אויף דיא דרייא צדיקים וואס זענען געשטארבען שבת בייא מנחה אונ אז עס שטארבט איין חכם ווערט בטל זיין ביהמ"ד אונ ער דעם האט מען נישט קובע געוועזען צוא לערנען איין שיעור קבוע שבת בייא מנחה. איבער דעם אבילות פון דיא דרייא צדיקים. אויך איבער דעם זאגט מען נישט קדיש פאר ויהי נועם אין מוצאי שבת אזויא וויא אין דער וואכען. ווייל דער קדיש איז נאר ווייל מען טאהר זיך נישט שטעלען דאווינען נאר אז מען האט פריר געלערענט תורה עטליכע פסוקים זאגט מען נאך דעם קדיש אבער שבת בייא מנחה ווייל מען איז נישט קובע צוא תורה איבער דעם זאגט מען נישט קיין קדיש:

(מט) דער טעם פון דעם וואס אונ ווינטער זאגט מען שבת ברכי נפשי אונ זומער זאגט מען אין שבת פ"ק. ווייל ווען דיא וועלט איז באשאפען געווארען אין ר"ח תשרי וואס דער חודש איז דער ערשטער פון דיא ווינטערדיגע חדשים אונ ברכי נפשי שטייט אויס געשריבען כסדר דיא מעשה בראשית זאגט מען דאס אין ווינטער אבער אונ פרק שטייט קבלת התורה עס הייבט זיך אהן דער ערשטער פרק משה קיבל תורה מסיני אין דיא תורה איז געגעבען ר"ח סיון אין זומער איבער דעם זאגט מען פרק אין זומער:

(נ) נאך איין טעם וואס מען זאגט ברכי נפשי אין ווינטער ווייל עס ווערט געברענגט אז דוד המלך ע"ה האט געבעטען אויף דעם שנייא ער זאל אראפ נידערען אויף דער וועלט אין ווינטער גיים שנייא אונ ברכי נפשי

שטייט

שטייט דאס אי"ס אוים געדעקענט איבער דעם זאגט מען עס אין ווינטער און פסח הערט מען אויף צוא בעטען אויף רעגען איבער דעם הערט מען אויף צוא זאגען ברכי נפשי :

(נא) נאך איין טעם וואס מען זאגט ברכי נפשי אין ווינטער ווייל יעקב אבינו האט דאס געזאגט בשעת ער איז געוועזען ביי לבן אין שטוב און דיא קעלטען ביי נאכט האט ער געזאגט דעם מזמור :

(נב) נאך איין טעם וואס מען זאגט און זומער פרק ווייל עס איז דורך געגאנגען דיא יודען א גאנצער זומער מיט קבלת התורה דען מרע"ה איז געוועזען און הימעל נאך דיא לוחות פון שבועות ביז מוציוה"כ :

(נג) דער טעם וואס מען טרינקט נישט קיין וואסער אין מוצאי שבת פאר הבדלה ווייל עס איז איין סכנה צוא טרינקען פאר הבדלה :

(נד) נאך איין טעם וואס מען טרינקט נישט קיין וואסער פאר הבדלה כדי מען זאל טרינקען נאך הבדלה וואסער מיט דארשט פון א ברינע. ווייל און מוצ"ש איז און אלע טייכען דא וואסער פון דער ברינע פון מרים דאס איז איין גרויסע רפואה :

(נה) דער טעם פון דעם מנהג וואס ביי דיא ספרדים איז מען זיך נוהג מען איז מאריך מיט זמירות מוצאי ש"ק לאנג אין דער נאכט כדי מען זאל בעלייטען דוא שבת מלכתא מיט געזאנג :

(נו) דער טעם פון דעם וואס מען איז מאריך מיט א ניגון בשעת מען זאגט ויהי רחום מוצאי שבת אויך בשעת מען זאגט ברכי. ווייל און מוצאי שבת גייען דיא נשמות צוריק אין גיהנם און כל זמן מען איז מאריך ביי ויהי רחום גייען זייא נאך נישט צוריק :

(נז) דער טעם פון דעם וואס אין מוצאי שבת הייבט מען אהן ואתה קדוש און מען זאגט נישט ובא לציון גואל. ווייל דיא גאנצע גאולה ווערט נישט זיין ביי נאכט. כדי דיא אר"ה זאלין נישט זאגין זייא זענין גנבים זייא אנטלויפין ביי נאכט :

(נח) נאך איין טעם וואס מען איז מאריך בשעת מען זאגט ברכי אין מוצ"ש. עס ווערט גיברענגט אין הלכות גדולות מען דארף מאריך זיין בשעת מען זאגט נאך ברוך ה' המבורך אין מוצ"ש כדי ער זאל גיצול ווערין דיא וואך פון היזק. און עס איז דא א קבלה פון רב האי גאון וואס דאס איז ברוך ומנוסה אז מיט דעם וואס מען איז מאריך אין מוצ"ש ביי ברוך ה' המבורך איז דאס מסוגל צו הצלחה :

(נט) דער טעם וואס מען זאגט אין מוצ"ש ויהי נועם ווייל אין שבת האט מען מבטל גיוועזין פון מלאכה איז מען מתפלל אז עס זאל שורה זיין א ברכה אין אונזערע ארבייט. עס ווערט גיברענגט אין מדרש תנחומא אז אין מוצ"ש גייט ארויס א בת קול און זאגט איהר רשעים גייט שוין צוריק אין גיהנם ארייו דען דיא ישראל האבין שוין גומר גיוועזין זייער סדר. איבער דעם דארף מען יעדער זאך צו זאגין מלה במלה בנעימות כדי דער שבת זאל זיך נאך ממשך זיין :

(ס) נאך א טעם וואס מען זאגט ויהי נועם אין מוצ"ש. ווייל מרע"ה האט דאס גיזאגט בשעת מען האט גומר גיוועזין דאס משכן איין סימן אז עס זאל שורה זיין דיא ברכה. און זינטאג האט מען אויף גישטעלט דאס משכן. איז
געוועזין

גיוועזין דער גמר פון ברענגין צום מלאכת המשכן אין מוצ"ש. אונ דעמאלט האט מען גיזאגט ויהי נועם אזו וויא עס ווערט גיברענגט אין מדרש. איבער דעם איז מען זיך נוהג מען זאל דאס זאגין אין מוצ"ש אויף א סימן ברכה אונ מהפלל זיין אויף זייער מעשה ידיהם פון א גאנצע וואך זייא זאלין ווערין גיבענטשט אונ זייא זאלין מצליח זיין:

(סא) דער טעם פון דעם וואס מען שמעקט בשמים מוצאי שבת בייא דער הבדלה. ווייל אין שבת קומט צו יעדין יוד א נשמה יתירה פון עולם העליון אונ דיא נשמה איז נישט גוואנט מיט דעם ריח פון דעם עולם. ווייל איהר ארט איז אין ג"ע האט זיא שטארק צער פון דעם איז מען מיט דעם מפיים דיא נשמה אונ מען מאכט פאר איהר דעם נחת רוח מיט דיא בשמים אזוי וויא עס איז בעוהיכם אז פון א גוטען גישמאק האט דיא נשמה הנאה גלייך מיט דעם גוף:

(סב) דער טעם פון דעם וואס מען מאכט קידוש אין שוהל פאר עלינו אונ הבדלה מאכט מען נאך עלינו. ווייל מען איילט זיך מקבל שבת צו זיין תיכף מיט דעם קידוש וואס מען מאכט. אבער מיט הבדלה איילט מען זיך נישט כדי עס זאל נאך ווערין צו גירעכינט צום שבת איבער דעם מאכט מען הבדלה נאך עלינו:

(סג) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען קוקט אהן דיא נעגיל אין מוצ"ש בשעת מען מאכט הבדלה אונ מען מאכט דיא ברכה בורא מאורי האש. ווייל עס ווערט גיברענגט אין ירושלמי אז מען מאכט נישט דיא ברכה בורא מאורי האש ביז מען ערקענט צווישען דעם נאגיל אין דעם פלייש:

(סד) נאך איין טעם וואס מען קוקט אויף דיא נעגיל בשעת מען מאכט דיא ברכה. ווייל עס שטייט אז הקב"ה האט גיגעבין פערשטאנד צום אדם הראשון אונ ער האט גענומען צווייא שטיינער אונ האט גיקלאפט איינעם אונ דעם אנדערען איז ארויס גיקומען פון דעם פייער אין מוצ"ש. האט אדה"ר גיגעבין איין שבח צו השי"ת פאר דעם וואס ער האט איהם באשאפין דיא פינגער דען דורך דיא שפיץ פינגער האט ער גיקענט מאכין פייער אויך טאהן אלע מלאכות. איבער דעם קוקען מיר אויף דיא שפיץ פינגער מען זאל זיך ערמאנין אהן דעם חסד:

(סה) נאך איין טעם קען מען זאגען וואס מען קוקט אויף דיא נעגיל מוצ"ש ווייל אדה"ר איז גיוועזען בעדעקט זיין גאנץ לייב מיט נאגיל איידער ער האט גיזינדיגט מיט דעם עץ הדעת אונ נאך דער זינד איז דאס פון איהם צו גענומען גיווארען אונ עס איז איהם גיבליבען נאר אויף דיא שפיץ פינגער. אויך שטייט אז דורך דעם זכות פון שבת האט אויף איהם מגין גיוועזען אונ ער איז נישט גישטראפט גיווארען מיט קיין שום עונש אונ דיא דעק פון נאגיל איז פון איהם נישט אוועק גענומען גיווארען נאר הערשט מוצ"ש נאך דער הבדלה דורך דעם קוקט מען אויף דיא נעגיל ווייל אצונד איז דאס גיגעבען גיווארען צו אדה"ר:

(סו) נאך איין טעם וואס מען קוקט אויף דיא נעגיל. ווייל עס ווערט גיברענגט אין אגדה אז עס איז ארויס גיגאנגין איין ליכטיגקייט פון אונטער דיא נעגיל פון אדה"ר אונ ער האט גיקוקט אויף דעם גוף האט ער גיזעהן אז ער איז נאקיט אחוץ דיא נעגיל וואס זייא זענין נאך געבליבען

אין

אין דעם וועלכען געשטאלט וואס זענען געוועזען צום ערשטען:

(ס״ז) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען לעשט אויס די לעכט אויך די הבדלה אונ מען וואשט זיך אויס מיט דעם די אויגען. דאס מיט קען איבער דעם מען זאל ווייזען אז די מצוה איז געליבט:

(סח) דער טעם פון דעם מנהג וואס תיכף נאך דער הבדלה לייגט מען צוא דעם טלית כדי מען זאל תיכף עוסק זיין אין א דבר מצוה אונ עס זאל זיך ניט אהן חאפען די חיצונים אין דעם טלית. איבער דעם אז ער האט עהם נישט צוא געלייגט תיכף אז ער לייגט עהם צ״א אויף מארגען דארף מען דעם טלית צום ערשטען אפ שאקלין אונ דער נאך צוא לייגען:

(סט) דער טעם פון דעם מנהג וואס ווייבער טרינקען נישט פון הבדלה ווייל עס איז דא א דעה אז דער בוים וואס אדה״ר האט געגעסען פון עהם איז געוועזען ווייגטרויבען אונ מיר מאכין הבדלה כדי מתקן צוא זיין דעם חטא פון אדה״ר. אונ חוה האט גורם געוועזען דעם חטא פון עץ הדעת איז נישט גלייך אז איין אשה זאל פון דעם הנאה האבין:

(ע) נאך איין טעם וואס ווייבער טרינקען נישט פון כוס הבדלה. ווייל עס איז איין פלוגתא אין ש״ע מהייל זאגען אז ווייבער זענין מחויב צוא מאכען הבדלה מן התורה אונ טהייל האלטען אז ווייבער זענין פטור פון הבדלה אונ גאנצע. אונ טהייל האלטין אז זייא זענין מחויב מדרבנן איבער דעם טאהר דיא אשה ממה נפשך נישט טועם זיין פון דער הבדלה. נאך דער דעה וואס האלט אז זייא זענין מחויב מן התורה אין דער עיקר הבדלה איז שמ״ע נישט איבער דעם כוס אז דער מאן האט געמאכט הבדלה אין דער שמ״ע כוס האט ער שוין יוצא געוועזען דער עיקר הבדלה אונ אמעהרסטען טהייל דאווינין ווייבער נישט קיין מעריב מאכען זייא נייט קיין הבדלה אין דער שמ״ע איז זיא דוך מחויב צו מאכען הבדלה בייא דעם כוס מה״ת. איבער דעם קען זיא דער מאן נישט מוציא זיין מיט זיין הבדלה ווייל זיין הבדלה וואס ער מאכט איבער דעם כוס איז נאר מדרבנן ווייל ער האט שוין יוצא געוועזען מיט דער הבדלה אין שמ״ע אונ זיא איז מחויב מה״ת קען דרבנן נישט מוציא זיין מה״ת. איבער דעם טאהר זיא נישט טועם זיין פון כוס כדי זיא זאל וויסען אז זיא איז מחויב מה״ת. אונ נאך דער דעה וואס האלט אז ווייבער זענין פטור פון הבדלה דארף ז״א נישט טועם זיין פון דער הבדלה כדי דער מאן זאל זיך נישט טועה זיין ער וועט מיינען אז זיא קען איהם אויך מוציא זיין אונ באמת איז זיא פטור. אונ נאך דיא דעה וואס האלט אז ווייבער זענען מחויב בהבדלה מדרבנן טאהר זיא אויך נישט טועם זיין איבער דעם וועלכען טעם דער מאן זאל נישט מיינען אז זיא איז מחויב מה״ת אונ זיא קען עהם מוציא זיין איז נאך אלע דיעות נישט גלייך אז ווייבער זאלען טועם זיין פון כוס הבדלה:

(עא) דער טעם פון דעם וואס מען פאר דרייט דיא פסוקים פון ויתן לך אונ מען זאגט נישט כסדר אזוי וויא זייא שטייען אין דער תורה אונ פוהל פסוק ב פון דיא ברכות פאר פעהלט מען. איז דער טעם פון דעם אזוי. ווייל דער שטייגער פון דער וועלט איז מען פריער עוסק אין משא ומתן אונ נאך דעם אז מען האט שוין א מצב פרנסה נעמט מען איין פרויא אונ דער נאך האט מען קינדער. אזוי איז דא געשטעלט געווארען דיא פסוקים פון ויתן לך לויט דעם סדר פריער זאגט מען ויתן לך וגו׳ מטל השמים דיא ברכות פון יצחק אבינו:

אבינו אויף פרנסה אונ דער נאך שטייט דיא ברכה פון קינדער:

(עב) דער טעם פון דעם אין ספר בראשית מאכט דער תרגום אויף עברי עבראה אין ספר שמות מאכט דער תרגום אויף עברי יהודאה. ווייל עס שטייט אין מדרש ויחי אויף דעם פסוק יהודה אתה יודוך אחיך. אז מען וועט רופען אלע שבטים אויף דיין נאמען יהודי. איבער דעם מאכט דער תרגום פון דער ברכה אהן וואס יעקב אבינו האט זייא געבענטשט אונ ווייטער יהודי אונ ביז דער ברכה רופט מען זייא עבראה:

דיא מנהגים פון תענית.

(א) דער טעם פון דעם וואס דיא גאנצע וועלט רופט אהן דעם חודש אב מנחם אב. מנחם מיינט מען איין טרייסט וואס טרייסט מען א״ב מיר געפינען געשט אין גאנץ תנ״ך עס זאל שטיין. אויף דעם סדר פון א״ב גאר דיא קינות זענען געשטעלט אויף א״ב אונ מיר האפין אויף דער ג ולה א״ע טאג זיא זאל זיין במהרה בימינו וועט דאס א״ב געטרייסט ווערען איבער דעם רופט מען דעם חודש מנחם אב:

(ב) דער טעם פון דעם תענית שני וחמישי שני נאך פסח אונ סוכות. ווייל אין דיא צייטען איז דיא לופט נישט גוט בפרט פאר קליינע קינדער זייא איז שווערער צו פאר נעמין דיא לופט. האט מען איבער דעם מתקן געווענען א תענית:

(ג) דער טעם פון דעם וואס דיא מגילת איכה שרייבט מען נישט אויף קיין פארמיט אזוי וויא מען שרייבט דיא מגילת אסתר אדער איין ספר תורה. ווייל אלע טאג קוקען מיר אוים אונ מען הופט אויף דער גאולה מען זאל אוים געלייזט ווערין אז מען וועט שרייבין דיא מגילת איכה אויף פארמיט וועט אוים זעהן וויא ח״ו מען איז זיך מייאש פון דער גאולה:

(ד) דער טעם וואס מען זאגט נישט אין תשעה באב תתקבל צלותהון ביים קדיש ווייל עס שטייט שתם תפלתי:

(ה) דער טעם וואס מען לייגט נישט קיין תפילין אין ט׳ באב. ווייל אין פסוק שטייט השליך משמים ארץ תפארת ישראל. דער פשט פון דעם הקב״ה האט אראפ גע ווארפין פון הימעל ביז צו דער ערד דאס שיינהייט פון דיא ישראל אונ תפלין ווערין אהן גערופען פאר: אויך צונד מען נישט אהן קיין לעכט אין שוהל ווייל עס איז פאר לאשין געווארין דאס לעכט פון דיא ישראל. דאס מיינט מען דאס ביהמ״ק איז חרוב געווארען אזוי וויא עס שטייט והלכו כל הגוים לאורך:

(ו) נאך איין טעם וואס מען פאסט בה״ב נאך פסח אין סוכות ווייל עס שטייט ביים איוב׳ן אז נאך יו״ט האט ער מקריב געווענען קרבנות טאמער איבער דער שמחה פון דער סעודה האבען זייא געזינדיגט אזויא נאך יו״ט טאמער האט מען עטוואס פוגם געוועזען דורך דער שמחה פון יו״ט איבער דעם פאסט מען אויף זייא:

(ז) דער טעם פון תענית שובבי״ם ת״ת. ווייל אונ דער צייט האט זיך אהן געהויבען דאס גלות אונ מצרים:

(ח) דער טעם פון דעם אז מען לייגט ויחל אונ תענית טאפילט מען מהייל

פסוקים

פסוקים וויאס מען לייגט פאר דעם כהן אויך פאר דעם ישראל אבער וואס מען לייגט פאר דעם לוי טאפעלט מען גישט ווייל דיא כהנים אין ישראלים האבען געזונדיגט ביא דעם עגל אבער דיא לוים האבען נישט געזונדיגט ביא דעם עגל דארף מען ביא דעם לוי נישט צוא טאפלען דיא פסוקים:

(ט) דער טעם פון דעם וואס אין תענית זאגט מען נישט דיא הפטורה דרשו ד' בהמצאו אין דער פריה נאר ביא מנחה ווייל עס שטייט אין דער הפטורה שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות אונ דער שכר פון תענית איז וואס מען גיט צדקה אונ דער עיקר תענית איז ביא מנחה אז מען האט שוין אפ געפאסט קומט צוא זאגען דוא הפטורה:

(י) דער טעם פון דעם מנהג וואס אונ ט' באב גייט מען אויף דיא קברים אונ מען ווארפט קנאבעל. ווייל עס איז נישט גלייך צוא גיין אויף דיא קברים ווייל עס איז זיך מדבק דוא חיצונים ר"ל אונ זייא בעלייטען איהם אהיים. נאר א גאנץ יאהר קען מען ניצול ווערען פון זייא דורך דער תורה וואס מען לערינט אבער אונ ט' באב טאהר מען נישט לערנען. ווארפט מען קנאבעל דען דאס איז בעוויסט אז קנאבעל פאר טרייבט דוא חיצונים אונ מען גייט אויף דוא קברים אז דוא מתים זאלען האבען א סימן אז מען איז געוועזען ביא זייא כדי זייא זאלען מתפלל זיין פאר אונז:

דיא טעמים אונ דיא מנהגים ביא תפילין.

(א) דער טעם וואס דוא תפילין של יד דעקט מען צוא אונ דיא תפילין של ראש זענען אויף געדעקט. ווייל דיא תפילין של יד זענען א קעגען דיא זאכען פון הארץ אונ איין מענטש ווייסט נישט וואס ביא דעם אנדערען איז אין הארץ איבער דעם זענען דוא תפילין של יד אויך פאר דעקט אבער דיא תפילין של ראש זייא זענען א קעגען דוא אויגען אונ דוא אויגען זעהן וואס עס איז אנטפלעקט איבער דעם זענען דיא תפילין של ראש אויך אויף געדעקט אויך שטייט אונ ש"ע והיו לך לאות. נאר פאר דיר זאלען זייא זיין איין צייכען אבער נישט פאר קיין פרעמדען איבער דעם דעקט מען צוא דוא תפילין:

(ב) דער טעם וואס מען מאכט אונ דוא תפלין של ראש אויף איין זייט א שין פון דרייא קעפליך אונ אויף דער צווייטער זייט פון פיהר קעפליך. ווייל צווייא שינין בעטרעפט זעכם הונדערט אונ דיא אותיות שש איז זעכם אין זיבען קעפליך פון דוא צווייא שינין איז זעכם הונדערט אין דרייצען וואס דאס איז אזויא חשוב וויא דיא תרי"ג מצות:

(ג) דער טעם וואס עס קומט אויף דיא תפילין איין שין ווייל דאס איז מרמז אז דרייא הונדערט טעג אונ יאהר לייגט מען תפילין ווייל בס"ה איז דא שס"ה טעג אונ יאהר גייט אראפ צווייא אונ פינפציג שבתים אונ דרייצען טאג פון יו"ט וואס מען לייגט נישט קיין תפילין בלייבט איבער פון שס"ה דרייא הונדערט טעג וואס מען לייגט תפילין אזויא וויא שין בעטרעפט:

(ד) נאך איין טעם פון דעם וואס מען מאכט אונ דוא תפילין של ראש א שין פון דרייא קעפליך אויף איין זייט אונ אויף דער צווייטער פון פיהר קעפליך דיא דרייא קעפליך זענען מרמז א קעגען דיא דרייא אבות

אונ

און דיא פיהר קעפּלין זענען מרמז א קעגען דיא ארבע חיות וואס טראגען דוא מרכבה :

(ח) דער טעם פון דעם וואס אז מען לייגט אריין דוא תפילין און כים אריין לייגט מען של ראש און דער רעכטער זייט און של יד און דער לינקער ווייל דוא קדושה פון תפילין של ראש איז גרעסער קומט איהר דעם כבוד צוא ליינען און דער רעכטער זייט :

(ו) דער טעם וואס מען מאכט זיבען ברכות אויף דער האנד א קיגען דוא זיבען ברכות אירוסין ונשואין . און דיא דרייא ברכות אויף דעם פינגער א קייגען דעם טבעת פון קדושין :

דיא טעמים און מנהגים פון תפלה .

(א) דער טעם פון דעם וואס אין דער פריה ריפט דער שמש און שוהל אריין אבער בייא מנחה און מעריב ריפט גיט דער שמש און שוהל אריין . איז דער טעם אזוי ווייל דוא תפלת שחרית האט איין זמן ביז ווען עס איז דער זמן התפלה און עס איז ניטשט דא קיין היכר מען זאל דערקענען ווען דער זמן לאזט זיך אוים איבער דעם ריפט דער שמש און שוהל אריין כדי מען זאל ניטשט עובר זיין דעם זמן תפלה אבער בייא מנחה איז דא א היכר וויא לאנג דער זמן איז זיך ממשיך דהיינו ביז דיא זון גייט אונטער האט מען ניטשט קיין מורא טאמער וועט מען עובר זיין דעם זמן ווייל יעדער בעזונדער ווייסט אז דיא זמן איז נאר ביז דיא זון גייט אונטער . דעם גלייכען מעריב איז דער דין איין גאנצע נאכט האט מען ניטשט מורא צוא האבען טאמער וועט מען עובר זיין דעם זמן איבער דעם דארף מען ניטשט צוא ריפען און שוהל אריין נור און דער פריה :

(ב) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען שאקילט זיך בשעת מען דאוונט און בשעת מען לערינט . בייא דעם דאוינען איז דער טעם ווייל עס שטייט כל עצמותי תאמרנה ה' און לערנען תורה איז דער טעם ווייל עס שטייט הלא כה דברי כאש נאום ד' און דיא טבע פון פייער איז בשעת עס ברענט שאקילט עס זיך :

(ג) נאך איין טעם וואס מען שאקילט זיך בשעת מען לערינט ווייל און דיא פאהריגע יאהרען איז ניטשט געוועזען בנמצא אזויא פוהל ספרים וויא היינט און א ספר איז געוועזען א דבר יקר איבער דעם האבען זייא געמאכט זייערע אלע ספרים גרוים כדי עס זאלען קענען עטליכע מענטשען לערנען און איין ספר און פאר צייטענס זענען אלע גיזעסען אויף דער ערד איבער דעם אז עס זענען גיזעסען עטליכע מענטשען בעזאמען אויף דער ערד און האבען אריין געקוקט און איין ספר האט זיך געדארפט יעדער איינציגער צוא צוא בייגען יעדע מאהל ער זאל אכטיג געבען וואס עס שטייט און דער נאך האט ער זיך אוועק גיבויגען און אזויא קטענדיג ביז מען האט זיך געוויינט צוא שאקלען . צווייטענס עס איז מיט דעם שכל אז מען שאקעלט זיך ווערט דערוועקט אלע כוחות און מען קען צוא זאמען נעמען דוא געדאנקען און מען זאל און זון האבען וואס מען איז עוסק איבער דעם איז א מנהג בייא ידען זיך צוא שאקלען :

דער

(ד) דער טעם פון דעם וואס אונ דוא ברכות פון דער פריה ווערט געדענקט צווייא מאהל ישראל אוזר ישראל בגבורה עוטר ישראל בתפארה ווייל מיט דוא צווייא זאכען דעקקענט מען איין יוד מיט זייער מלבושים אונ זייערע בארטלעך וואס זייא גייען:

(ה) דער טעם פון דעם וואס מען טאפעלט כל הנשמה תהלל יה ווייל אונ דעם מזמור געפונט זיך צוועלף מאהל הלויה אקיגען דיא צוועלף חדשים וואס איז דא אונ יאהר:

(ו) דער טעם פון דעם וואס אין הלל טאפילט מען דוא פסוקים אודך ווייל דער אהן הייב פון דעם כזמור איז געטאפעלט איבער דעם טאפילט מען שוין דעם גאנצען קאפיטעל פון מן המיצר אקעגען דיא עוה"ז ועוה"ב:

(ז) דער טעם פון דעם וואס מען הייבט אהן וכרות עמו הברית איין אהן הייב חאמש דאס איז איין פסוק מיט דעם פירדיגען אתה הוא האלהים אשר בחרת וגו׳. נאר ווייל דיא וועלט איז זיך נוהג אין טאג פון מילה מען זאל אהן הייבען פון וכרות אין דער מוהל מיט דעם קהל זינגען פסוק בפסוק איז פון דעם געווארען דער מנהג אז מען הייבט אהן וכרות אפילו ווען עס איז נישט דא קיין ברית מילה:

(ח) דער טעם פון דעם וואס דיא אנשי כנה"ג האבען פאר פעהלט דעם פ וק החוי אין וכרות עמו הברית. ווייל חוי האט זיך אוים געמישט מיט דוא ישראל אין זייא זעניז אויך פון דער כתה פון ערב רב אונ זייא האבען זיך משרך געוועזען מיט דיא פלקיר אונ גלות בבל אונ דורך זייא זענען דיא ישראל נלכד געווארען איבער דעם האבען דוא אנשי כנה"ג נישט געוואלט געדענקען זייער נאמען בשעת תפלה אז עס זאל זיך נישט ח"ו דער וועקין קיין קטרוג דורך דעם ערב רב וואס בעוה"ר האבען זייא זיך געמעהרט צווישען דוא ישראל אין ביז דעם היינטיגען טאג זענען זייא אזוי וויא איין דארען אין דיא אויגען ביז השי"ת וועט זיך מרחם זיין אונ עס וועט ווערען אב געטאהן דאס פסלת וואס עס געפונט זיך צווישען אונז:

(ט) דער טעם פון דעם וואס בשעת מען שטייט אוים שמ"ע נעמט מען צוריק דרייא טריט ווייל מיר געפונען בייא נבוכדנאצר ער האט געגעבען דרייא טריט פאר השי"ת כבוד אונ דורך דעם האט ער זוכה געווען צוא דער מלוכה ער מיט זיינע קינדער אונ נאכדעם האט ער חרוב געמאכט דאס ביהמ"ק איבער דעם טוהן מיר דרייא טריט אז אונזערע דרייא טריט זאלען אומקערען דוא טריט פון דעם רשע אין מיר זאלען זוכה זיין אז דאס ביהמ"ק זאל געבויעט ווערען אונ אונזערע צייטען:

(י) דער טעם פון דעם וואס מיר גידענקען פינף מאהל ישראל אונ דעם פסוק צור ישראל וואס מען זאגט פאר שמ"ע דאס איז אקיגען פינף מאהל ישראל וואס עס שטייט אונ איין פסוק אונ פרשת בהעלותך:

(יא) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט פינפצעהן ווין אונ אמת ויציב. ווייל מען האט חושד געוועזען מרע"ה אז ער האט הנאה געהאט פון דיא ווין וואס מען האט געמאכט צוא דוא עמודים אונ משכי ווענען דיא ווין געקומען פאר הקב"ה זייא זאלען איהם ארויס געמען פון דעם חשד איבער דע; האט מען מתקן געוועזען זייא צוא זאגען בייא אמת ויציב אונ ווער עס איז נישט מתפלל מיט דעם ציבור אונ האט נישט געזאגט אל

מלך

מלך נאמן וואס דיא ר"ת זענען אמן זאל ער מדקדק זיין אונ דוא ווין ווייל פינפ ען ווין באַטרעפט ניינצינ מיט דער א' פון אמת איז איין אונ ניינציג אזוי פוהל ווי א אמן בעטרעפט:

(יב) דער טעם פון דעם וואס בשעת מען שטייט שמ"ע האלט מען די פיס גלייך ווייל מיר גלייכען זיך צוא דוא מלאכים וואס בייא זייא שטייט ורגליהם רגל ישרה:

(יג) דער טעם פו דעם וואס דוא ברכו"ת פון שמ"ע זענען געשטעלט געווארען אויף דעם סדר עס ווערט געברענגט אונ אגדה אז דיא אנשי כנסה"ג זענען געקומען האבען זייא מתקן געוועזען דיא ברכות אויף דעם סדר. בשעת אאע"ה איז ניצול געווארען פון אור כשדים האבע דיא מלאכי השרת געזאגט ברוך אתה ד' מגן אברהם בשעת יצחק אבינו איז געבינדען געווא ען אויף דער עקידה אונ דאס איש איז געוועזע צוא שרייט אויף דעם בארג המוריה באַלד האט הקב"ה געברענגט איין טל פון תחיה אונ ער האט איהם לעבידיג געמאכט האבען דוא מלאכים געזאגט מחיה מתים אז יעקב אבינו איז געקומען אונ ער האט געטראָפען דיא שערי שמים האט ער געהייליגט דעם נאמען פון הקב"ה האבען דיא מלאכים געזאגט האל הקדוש. בשעת פרעה האט געמאכט יוסף הצדיק פאר איין מלך אונ מצרים איז געקומען דער מלאך גבריאל אונ האט איהם אוים געלערינט דיא זיבעציג לשונות האבען דיא מלאכי השרת געזאגט בא"י חונן הדעת. בשעת ראובן האט געטאהן דיא מעשה פון בלהה איז אויף איהם נגזר געווארען ער זאל שטארבען האט ער תשובה געטאהן האבען דיא מלאכים געזאגט דיא ברכה הרוצה בתשובה. בשעת יהודה האט געטאהן דיא מעשה פון תמר אונ ער האט זיא געהייסען פאר ברענגען האט זיא איהם געשיקט זאגן ער זאל ערקענען צוא וועמען דאס געהער האט ער תיכף מודה געוועזען אין ער האט געזאגט אז זיא האט רעכט איז איהם פאר געבען געווארען זיין זונד האבען דיא מלאכים געזאגט דיא ברכה המרבה לסלוח. בשעת דוא מצרים האבען פאר ביטערט דאס לעבען פון אונזערע עלטערען אונ הקב"ה האט געזאגט צוא דיא ישראל איך וועל איך אוים לייזען האבען דוא מלאכי השרת געזאגט דוא ברכה גאל ישראל בשעת אאע"ה האט זיך מצער געוועזען דורך דעם צער פון דער מילה איז געקומען דער מלאך רפאל אונ ער האט איהם געהיילט האבען דיא מלאכים געזאגט דיא ברכה רופא חולים בשעת יצחק אבינו האט געזייעט דיא פעלדער אונ עס האט געוואקסען הונדערט מאהל אזויא פוהל ווי מען האט געשאצט האבען דוא מלאכים געזאגט דיא ברכה מברך השנים. בשעת יעקב אבינו איז געקומען קיין מצרים אונ ער האט גיזעהן יוסף אונ שמעון זענען דא אונ אלע זוהן האבען זיך צוא זאמען גענומען האבען דיא מלאכים געזאגט דיא ברכה מקבץ נדחי עמו ישראל. בשעת דיא תורה איז געגעבען געווארען צוא דיא ישראל אין הקב"ה האט זייא געזאגט דיא דינים האבען דיא מלאכים געזאגט דיא ברכה אוהב צדקה ומשפט בשעת דיא מצרים זענען ערטרינקען געווארען בייא דעם ים האבען דיא מלאכי השרת געזאגט דיא ברכה שובר אויבים ומכניע זדים בשעת הקב"ה האט געזאגט צוא יעקב אבינו דיין זוהן יוסף וועט דיר צוא מאכען דיא אויגען האט ער זיך געפרייט אונ ער האט זיך פאר זיכערט אויף השי"ת ביטחון אונ בשעת יעקב אבינו

אבינו איז נפטר געוואָרען פון דעם עולם אונ יוסף איז געקומען אונ ער האט איהם צו געמאכט די אויגען אונ האט איהם געקישט אונ האט געוויינט איבער איהם האבען די מלאכים געזאָגט די ברכה משען ומבטח לצדיקים. בשעת שלמה המלך האט געבויעט דאס בהמ״ק האבען די מלאכים געזאָגט די ברכה בונה ירושלים בשעת די יש״אל זענען געהאָלפען געוואָרען אונ זענען דורך געגאַנגען דעם ים סוף אונ זייא האבען געזאָגט די שירה ויושע האבען די מלאכים געזאָגט מצמיח קרן ישועה בשעת די ישראל איז געוועזען שלעכט אונ זייא האבען תפלה געטאָהן פאר השי״ת אין השי״ת האט צוא געהערט זייער גיבעט האבען דוא מלאכים געזאָגט די ברכה שומע תפלה בשעת די ישראל האבען געמאכט דאס משכן אונ דוא שכינה האט אַראָפּ געניטערט אין זיא האט גערוהט אויף די צווייא כרובים האבען די מלאכים געזאָגט המחזיר שכינתו לציון. בשעת שלמה המלך האט אַריין געבּרענגט דעם אָרון אין ק״ק אַריין אונ ער האט געגעבען איין שבח צוא הקב״ה האבען די מלאכים געזאָגט די ברכה הטוב שמך ולך נאה להודות בשעת די ישראל זענען אַריין געקומען קיין ארץ ישראל אונ עס איז אין זייא מקוים געוואָרען דער פסוק ונתתי שלום בארץ האבען די מלאכי השרת געזאָגט באַ״י המברך את עמו ישראל בשלום:

(יד) דער טעם פון דעם וואס דעם פסוק אורך ימים אשביעהו טאָפּעלט מען צווייא מאל עס ווערט געבּראַנגט אונ ילקוט ראובני אז איוב האט געהייסען מיט דעם נאָמען יואל נאר וואס דען האט מען איהם גערופען איוב דאס איז ווייל ער איז געוועזען אונ מענשענס טיילער פון יעדען דור גלייך וויא השי״ת וואלט מיט איהם אהן געריצט איין מלחמה. אונ מרע״ה האט דאס אָהן געוויזען אונ דער תורה אף ד׳ וקנאתו באיש ההיא איז די ר״ת איוב. אונ נאכדעם אז השי״ת האט צוריק איהם געקערט צוא איוב אַלעס וואס ער האט צום ערשטען געהאט אויף טאָפּיל האט אים מרע״ה אויך אהן געוויזען אין תהלים אין פסוק אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי איז די ר״ת איוב איבער דעם טאָפּילט מען דעם פסוק ווייל השי״ת האט געבענטש איוב׳ן אונ אַלעס וואס ער האט געהאט פריר האט ער באַקומען טאָפּיל:

דער טַעם פון דוא פיהר מינים אונ לולב.

(א) דער טעם פון דעם וואס די פיהר מינים פון לולב ווערין אָהן גערופען. אתרוג לולב ערבה הדס. פאר וואס ווערען זייא נישט אָהן גערופען אזויא וויא זייא שטייען אונ דער תורה פרי עץ הדר וענף עץ עבות וערבי נחל וכפות תמרים. ווייל אונזערע הייליגע חכמים האבען געזאָגט בני חיי ומזונא דאס איז נישט געווענט אָהן זכות נאר אָהן מזל אָבער דער זכות פון תורה דאס איז אַנדערש דער זכות פון דער תורה איז מגין אין היינט אפ קייא בשעת מען לערינט מייא בשעת מען לערינט נישט אונ אויב דער מענטש איז איין בעל תורה אונ ער איז עוסק אין איהר ווערט ער העכער פון מזל, איבער דעם האבין אונזערע חכמים פאר ענדערט די נעהמען פון די פיהר מינים ווייל עס ווערט געבּראַנגט אין ספרים אז די פיהר מינים זענען נישט אונטער דעם מזל איבער דעם ווייזען די פיהר מינים

דער

אויף דיא זאכען אתרוג איז מרומז אויף תורה. לולב איז מרומז אויף חיים. ערבה איז בגמטריא זרע. הדס. מזוני איז דאס מרמז אז דער מענטש וואס לערינט תורה זאל זוכה זיין לבני חיי ומזוני חאטש ער איז נישט געבוירען געוואָרען אונ דעם מזל פון פרנסה דורך דעם זכות פון תורה קען ער זוכה זיין צוא דוא דרייא זאכען:

(ב) דער טעם וואס מען וויקעלט דעם לולב מיט דרייא פלעכטליך דאס איז מרמז וואס צווישען דוא יש אל איז פאראן דיא אגודות צדיקים אונ בינונים רשעים אזוי וויא עס ווערט געברענגט אונ מדרש אין דיא אלע דארפען זיך האלטען בעאמע, איינער מיט דעם צווייטען:

(ג) דער טעם וואס מען רינגעלט ארום מיט דעם לולב דיא בימה וואס אויף דער בימה איז דאס ספר. ווייל עס ווערט געברענגט אונ מדרש אז לעתיד לבוא ווערט הקב"ה מאכען איין הופ; פאר דיא צדיקים אונ הקב"ה ווערט שטיין אונ דער מיט אונ דיא צדיקים ארום אין; אלע וועלען ווייזען מיט דעם פינגער אונ זייא וועלען זאגען דאס איז אונזער גאט וואס מיר האפען צוא איהם אונ דאס איז בעוויסט אז דער יו"ט פון סוכות דאס ווייזט אויף עוה"ב איבער דעם מאכט מען פונה' רמז זייא זאלען ווייזען אויף עוה"ב אין מען רינגעלט ארום דיא בימה וואס דוא כ"ת איז דארט אונ דוא תורה אין קב"ה איז איינס אונ לולב הדס איז מרמז אויף דיא ישראל אונ דיא צדיקים אזויא וויא עס ווערט געברענגט אונ מדרש:

(ד) דער טעם פון דעם וואס אונ שמיני עצרת עסט מען א האלבע סעודה אין סוכה אין א האלבע אונ שטוב אונ מענכע עסען גאר נישט שמ"ע ביי נאכט אונ סוכה ווערט געברענגט אונ ספר מקראי קודש ווייל שמ"ע איז מרמז אויף לעתיד וואס דאס איז איין בעזונדער צייט פאר השי"ת ער זאל זיך פרייען מיט דיא ישראל אונ אלע פעלקער וועלען דיפען אונ גאט'ס נאמע, אונ עס ווערט נישט זיין קיין שנה, אונ קיין קנאה ווייל אונ דעם טאג ווערט זיין גאט'ס נאמען געאיינציגט אויף דער גאנצער וועלט איבער דעם דארף א מענגש ארום צוא גיין. אונ שמע"צ פון דער סוכה אונ נישט צוא מאכען קידוש אונ דער סוכה אונ דער וואס גייט ארום אונ שמע"צ פון סוכה איז איהם געעכיגט גלייך וויא ער וואלט געהייליגט השי"ת נאמען:

(ה) דער טעם פון דעם מנהג אז עס איז דא צווייא קינדער מ' צוא זיין זאגט מען המלאך הגואל. דער מנהג איז געוואָרען עפ"י מעות ווייל מען האט דאס מתקן געוועזען צו זאגען ווען עס איז דא מל צו זיין צווייא קינדער איינס נאך דעם אנדערען איז דער דין אין ש"ע אז מען מאכט איין ברכה פאר ביידע קינדער איבער דעם האט מען זיך נוהג געוועזען צו זאגען נאך דעם ערשטען המלאך הגואל כדי מען זאל מסיח דעת זיין מען זאל קענען מאכען א ברכה ביי דעם אנדערען קינד דאס מען זיך שוין געוויינט לעבעדיג צוא זאגען אפילו ווען מען איז נישט מל דיא קינדער בעזאמען:

(ו) דער טעם פון דעם וואס ביי איין ברית מילה מאכט מען איין פרעמדען פאר א שליח צוא ברענגען דאס קינד מל צוא זיין נישט דער פאטער אליין ווייל דער פאטער קען נישט נעמען דאס קינד פון זיין ווייב ווייל זיא איז איין נדה אונ פון קיין פרעמדע אשה איז נישט גלייך ער זאל נעמען דאס קינד:

ספר מטעמים

די טעמים פון פיהל תקנות.

(א) דער טעם וואס אין מוצאי יוה"כ מאכט מען נישט קיין ברכה איבער בשמים. וויל די בשמים האט מען מריחן געוועזן איבער דער נשמה יתירה וואס זיא גייט אוועק פון מענטשן אין מוצ"ש אבער אין מוצאי יוהכ"פ איז נישט דא קיין נשמה יתירה דארף מען נייט שמעקן קיין בשמים:

(ב) דער טעם פון דעם וואס אין חנוכה צינד מען אין שוהל פריר חנוכה ליכט אונ דער נאך מאכט מען הבדל"ה. אין דער היים מאכט מען פריר הבדלה אונ דער נאך צינד מען די חנוכה ליכט. וויל אין דער היים קען ער פאר געסין צו זאגין אתה חונן אין שמ"ע אונ אז ער וועט צינדין חנוכה ליכט פאר הבדלה וועט ער טוהן איין איסור איבער דעם מאכט מען פריר הבדלה. אבער אין שוהל האט דער חזן געוויס נישט פאר געסין צו זאגין אתה חונן איז גלייבער ער זאל פריר צינדין חנוכה ליכט וויל די מצוה איז תיכף אזוי וויא עס ווערט נאכט באלד צו צינדען חנוכה ליכט:

(ג) דער טעם פון דער הפטורה וואס מען זאגט אין שבת בראשית. וויל אין דער הפטורה שטייט אויך אז השי"ת האט בעשאפין דעם הימעל וכו' אונ דער אוים לאז איז פון דער הפטורה אז פאר מיר איז נישט בעשאפין געווארין קיין גאט אונ נאך מיר וועט נישט בעשאפין ווערען קיין אנדערער. האט דאס איין שייכות צו דער פרשה בראשית.

(ד) דער טעם פון דער הפטורה וואס מען זאגט אין פרשת נח. וויל אין דער הפטורה שטייט אויך וואס עס געהער צו דער פרשה. עס שטייט דארט אז דאס וואסער פון מבול וואס איך האב צו געשווארין נח'ן וכו'.

(ה) וואס מען זאגט די הפטורה פון פרשת לך לך וויל עס שטייט דארט מי העיר ממזרח צדק. דאס מיינט מען אברהם אבינו וואס ער קומט ארוים פון מזרח אונ השי"ת האט איהם ערוועקט ער זאל אויף שטיין אונ נאך יאגין די פיהר מלכים אין דער פרשה לך אין דער תורה שטייט אויך גאר פון אברהם אבינו.

(ו) דער טעם פון דער הפטורה פון פרשת וירא. וויל עס שטייט דארט וויא אלישע האט צו געזאגט דער שנמית אז צייט א יאהר וועסט די האבין איין זוהן דאס זעלבע וואס די מלאכים האבין געזאגט צו שרה געהער דאס צו פרשת וירא.

(ז) דער טעם פון דער הפטורה אין פרשת חיי שרה. וויל אין דער הפטורה שטייט אז דוד המלך ע"ה איז געווארין אלט אזוי וויא עס שטייט ביי אברהם אבינו ואברהם זקן געהער דאס צו דער פרשת חיי.

(ח) דער טעם פון דער הפטירה פון תולדות. וויל עס שטייט אז יעקב אונ עשו זענין געוועזין ברידער. אונ איין זוהן דארף ערהרליך האלטין זיינע עלטערין אויך עשו האט מקיים געוועזין די מצוה פון כיבוד אב ואם. איבער דעם זאגט מען דאס אין פרשת תולדות.

(ט) דער טעם פון דער הפטורה פון פרשת ויצא. ווייל עס שטייט אין דער הפטורה וויא יעקב אבינו איז אנטלאפין קיין ארם אונ ער האט גערינט איבער איין אשה. דאס זעלבע וואס אין דער סדרה.

(י) דער טעם פון דער הפטורה פרשת וישלח. ווייל אין דער הפטורה שטייט וויא השי"ת האט גיזאגט צו עשו'ן איך האב דיך גימאכט דעם נידעריגסטען פון אלע פעלקער. איבער דעם צארין פון דיין ברודער יעקב וואס דיא גאנצע הפטורה שמיסט פון עשו'ן וויא ער האט גיוואלט רויבין יעקב'ן.

(יא) וואס מען זאגט דיא הפטורה פון פרשת וישב ווייל עס שטייט דארט. וואס דיא שבטים האבין פאר קויפט יוסף הצדיק פאר געלט אונ איין פאר מאן איבער שוך. אונ עס ווערט גיברענגט אין ספרים אז עס איז גישטט פאר האנדין איין גלות פאר יודין וואס זייא זאלין נישט גישטראפט ווערין איבער דיא זינד וואס דיא שבטים האבין פאר קויפט יוסף הצדיק איבער דעם גיהער דיא הפטורה אין וישב.

(יב) דער טעם פון דער הפטורה פרשת מקץ. ווייל עס שטייט וויא שלמה המלך האט זיך איבער גיוועקט האט ער ערוויסט אז דאס איז גיוועזין איין חלום אין מקץ שטייט אויך פון פרעה'ס חלום.

(יג) דער טעם פון הפטורה ויגש. ווייל עס שטייט אין דער דפטורה אוים גירעכינט וויא השי"ת האט גיזאגט צו יחזקאל נעם דיר איין שטיק האלץ אונ שרייב אויף איהם יהודה אונ אללע ישראל זיינע חבירים אונ איין האלץ שרייב אויף יוסף אונ אפרים אונ אללע ישראל אונ זאלסט זייא באהעפטין עס זאל פון זייא ווערין איין האלץ. אין דער פרשה שטייט אויך וויא דיא שבטים זענין זיך צו זאמען גיקוממען אונ זענין גיווארין געליבט איינער מיט דעם צווייטין. אזוי אויך וועט זיין אז משיח וועט קוממען בב"א.

(יד) דער טעם פון דער הפטורה אין פרשת ויחי. ווייל עס שטייט ויקרבו ימי דוד למות. אין פרשת ויחי שטייט דיא פטורה פון יעקב אבינו.

(טו) דער טעם פון דהפטורה אין שמות. ווייל עס שטייט אז דיא ישראל וועלין בליהען אונ זייא וועלין זיך מעהרין. אויך שטייט דארט. האט ער דען גישלאגין אזוי וויא דיא שלעגער דאס מיינט מען דיא מצרים. אויך שטייט דארט פון דער גאולה וואס וועט זיין לעתיד בב"א.

(טז) דער טעם פון דער דפטורה פרשת וארא. ווייל דיא גאנצע נבואה וואס עס שטייט אין דער הפטורה דאס גייט ארויף אויף פרעה מלך מצרים אונ דיא מצרים. דאס זעלבע וואס עס שטייט אין דער פרשה וואס משה רבינו האט נביאות גיזאגט אויף דיא מצרים.

(יז) אין דער הפטורה אין פרשת בא שטייט פון דער מפלה פון פרעה אונ דיא מצרים אין סוף שטייט איין הבטחה פאר דיא ישראל אז השי"ת וועט נישט ח"ו פאר לענדין דיא ישראל אזוי וויא עס שטייט אל תירא עבדי יעקב.

(יח) דער טעם פון דער הפטורה אין בשלח. עס שטייט דארט דיא שירה פון דבורה אין ברק וכו'

דער

(יט) דער טעם פון הפטורה פרשת יתרו. ווייל עס שטייט דארט וויא דיא ישראל האבין גיזעהן וויא עס איז אנגעפעקט גיווארין השי"ת כבוד. אזוי וויא הקב"ה האט בעוויזין זייא דעם כבוד פון דער שכינה אויף דעם בארג סיני.

(כ) דער טעם פון דער הפטורה אין משפטים. עס שטייט דארט אז מען זאל אהיים שיקען זיין קנעכט אונ דיא דינסט אונ מען זאל פרייא מאכין זיין ברודער וכו' אזוי וויא אין דער פרשת משפטים.

(כא) דיא הפטורה פון תרומה שטייט אויס גירעכינט דיא מלאכת המשכן אזוי וויא אין דער פרשה.

(כב) דער טעם פון דער הפטורה אין תצוה. ווייל עס שטייט אויך דאס מלאכת המשכן אויך שטייט דארט דעם חנוכת המזבח אונ זיבען טעג פון מילואים אזוי וויא עס שטייט אין דער פרשה שבעת ימים תכפר על המזבח.

(כג) דער טעם פון דער הפטורה כי תשא. עס שטייט אין דער הפטורה וויא אליהו הנביא איז פאר הויליג גיווארין איין צייט וואס מען האט נישט געוויסט וויא ער געפינט זיך. אזוי וויא עס שטייט אין פרשת תשא אז מרע"ה איז גיוועזין אין הימעל אונ זייא האבין נישט געוויסט וויא ער איז. אונ אזוי וויא מרע"ה האט גיהארגעט דיא וואס האבין גידינט צו דעם עגל אזוי אויך האט אליהו אויס גיהארגיט דיא פאלשע נביאים.

(כד) דער טעם פון הפטורת ויקהל. ווייל עס שטייט דיא מלאכת הבית דורך חירם מ'ך צור וואס ער איז גיוועזין פיל מיט חכמה אונ ווסענשאפט.

(כה) דיא הפטורה אין פקודי. ווייל עס שטייט וויא עס איז פארטיג גיווארין דיא גאנצע מלאכת הבית איז גיווארין פיהל דאס בהמ"ק מיט דער שכינה. אזוי וויא עס שטייט בייא דעם משכן.

(כו) דיא הפטורה פרשת ויקרא עס שטייט דארט דיא האסט מיר נישט גיברענגט איין שעפעלע פאר א עולה אונ דיא האסט נישט גיקויפט פאר געלט וכו' דאס גאנצע ענין פון קרבנות.

(כז) דיא הפטורה אין פרשת צו שטייט אז דער גאנצער רצון פון השי"ת איז מען זאל צו הערין זיין קול אונ צו טאהן דעם רצון פון השי"ת איז בעסער פון אללע קרבנות.

(כח) דעם טעם פון דער הפטורה פרשת שמיני. ווייל עס שטייט דער טויט פון עוזא. ווייל ער האט ניטשטרעקט זיין האנד צום ארון אזוי וויא עס שטייט אין דער פרשה וויא נדב ואביהוא זענין פאר ברענט גיווארין.

(כט) דער טעם פון דער הפטורה פון תזריע ווייל עס שטייט דארט דאס צרעת פון נעמן אונ וויא ער איז גיהיילט גיווארין.

(ל) דער טעם פון הפטורת מצורע עס שטייט אין דער הפטורה וויא דיא פיהר מצ'רעים זענין גיוועזין אין דער מחנה וכו'.

(לא) דער טעם פון הפטורת אחרי. ווייל עס שטייט אין דער הפטורה איין טרייסט פיר דיא ישראל אין דער פרשה שטייט אז השי"ת איז אויף זייא מכפר אין יוהכ"פ.

(לב) דיא הפטורה פון קדושים. ווייל עס שטייט אין דער הפטורה אז זייא האבין פאר שוועכט דעם היילינן שבת און זייא האבין מבזה געוועזין זייער פאטער און מוטער און נאך פיהל זאכין וואס עס שטייט אין דער פרשה שטייט אין דער הפטורה.

(לג) דער טעם פון הפטורה פון פרשת אמור. ווייל עס שטייט אין דער הפטורה דיא דינים פון כהנים אז זייא זאללין זיך ניכט מטמא זיין. וואס דאס געהער צו דער פרשה פון אמור.

(לד) דער טעם פון הפטורת פון פרשת בהר. ווייל עס שטייט דיא דינים פון נחלות דאס זעלביגע וואס אין דער פרשה.

(לה) דער טעם פון הפטורה בחקותי. ווייל עס שטייט דיא קללות אין דיא ברכות. און דער אויס לאז פון דער הפטורה איז פון רפואה. איז דאס מרמז אז השי"ת וועט אונז היילען אויף דעם אללעס וואס עס שטייט אין דער תוכחה.

(לו) דער טעם פון דער הפטורה במדבר. ווייל עס שטייט אין דער הפטורה עס וועט זיין דיא צאהל פון דיא יודען וכו' אין פרשת במדבר זענין דיא ישראל געצייהלט געווארין.

(לז) דיא הפטורה פון נשא. ווייל עס שטייט דאס נזירות פון שמשון הגבור אין פרשת נשא שטייט אויך פון נזירות.

(לח) דיא הפטורה פון בהעלותך. ווייל עס שטייט דארט פון דיא לעכט פון זכריה הנביא.

(לט) דער טעם פון דער הפטורה שלח. עס שטייט דארט וויא יהושע האט געשיקט מרגלים אזוי וויא משה"ה האט געשיקט מרגלים.

(מ) דיא הפטורה פון פרשת קרח. עס שטייט וויא שמואל הנביא האט געזאגט פון קיינעם האב איך גענומען איין אקס אדער איין איזיל. אזוי וויא משה"ה האט געזאגט אין דער תורה איך האב ביי קיינעם נאהר ניכט גענומען.

(מא) דער טעם פון דער הפטורה חקת. ווייל עס שטייט וויא יפתח האט געשיקט שלוחים צום מלך פון בני עמון אויך האט ער זייא געזאגט אז דיא יודען האבען פון דיין לאנד נאהר ניכט צו גענומען.

(מב) דיא הפטורה פרשת בלק. עס שטייט דארט גידענק מיין פאלק וואס בלק דער מלך פון מואב האט אויף דיר געהאלטין איין עצה און וואס בלעם דער זוהן פון בעור האט איהם געענטפערט.

(מג) דער טעם פון דער הפטורה פנחס ווייל דארט שטייט פון אליהו און פנחס איז אליהו.

(מד) דער טעם פון דיא זיבען הפטורות פון פרייסטונג. ווייל עס ווערט גיברענגט אין מדרש. הקב"ה האט געזאגט צו דיא נביאים נחמו נחמו עמי. ענטפערט דיא כנסי' און זאגט ציון. הקב"ה האט מיך פאר לאזט איך וועל ניכט געפרייסט ווערין מיט דער פרייס. וואס דיא נביאים פרייסטען מיך. זאגין ווייטער דיא נביאים פאר הקב"ה עניה סוערה וואס וויל ניכט גיפרייסט ווערין פון אונזער פרייסט. אויף דעם זאגט הקב"ה איך אליין וועל איך פרייסטען. און ער זאגט זייא ווייטער פרייא

דיך

זיך די עקרה וואס האט ניט געבוירן. אויך זאגט ער דער מיט אויף וועקט דוא לייכטען דען עס איז געקומען דיין ליכט. אויף דעם ענטפערט די כנסת ישראל שוש אשיש בה' איבער דעם האט די הפטורות אין סמיכות זיינען נאך דעם אנדערין.

(מה) דער טעם ווארים מען איז מזכיר אליהו הנביא אין מוצאי שבת קודש ווייל אין ערב שבת און שבת קודש קען אליהו הנביא ניט קומען. אבער אין מוצ"ש קען ער קומען בעט מען ער זאל קומען אין מוצש"ק.

(מו) נאך קען מען זאגן איין טעם. ווייל די רשעים וואס דארפען נאך צו זיין אין גיהנם עטליכע טעג פון דער וואך ניט מעהר זיין גאנצע וואך דעראלים איז אליהו אויף זיך מקבל די טעג אז מען שיקט שוין ניט דעם רשע מעהר אין גיהנם אריין איבער די עטליכע טעג.

(מז) דער טעם וואס מיר זאגין אליהו הנביא יבוא אלינו עם משיח בן דוד. אליהו הנביא דארף דאך צו קומען, אז דער משיח בן דוד וועט קומען ער זאל אונז מבשר זיין אז משיח קומט. נאר דאס איז בקיצור אז די גאולה וועט זיין אין דער צייט פון אחישנה וועלין קומען אליהו הנביא מיט משיח בן דוד בצוזאמען ווייל עס קען ניט שנעליך זיין אז אליהו זאל קומען פריער מבשר זיין עס שטייט דאך אין פסוק היום אם בקולו תשמעו. ווי אלע טאג ווען די יידין תשובה טוהן קומט משיח אזוי ווי עס ווערט גיברענגט אין דער גמרא אז משיח אליין האט געזאגט טאמער זענען זיי נעכטין ניט ד"ו ניהערין צו דער גאולה אז היינט האבין זיי תשובה גיטאהן וועט משיח היינט קומען. און אזוי וועט אליהו ניט פריער. קומט נאר אז די גאולה וועט ניט זיין פאר דער צייט נאר אין דער צייט וועט אליהו קומען פריער מבשר זיין אז משיח קומט איבער דעם טוהן מיר מתפלל זיין אז אליהו זאל קומען שנעל אין דער צייט פון אחישנה דעריבער וועט ער קומען צו זאמען מיט משיח בן דוד.

(מח) נאך איין טעם וואס מען ניהיגט אליהו הנביא אין מוצש"ק ווייל מען מאכט איין הבדלה בין קדש לחול וכו' אזוי אויך אז אליהו הנביא וועט קומען וועט ער מאכין איין צווישען שייד פון כשרע מענטשען ביי ניט כשרע.

די טעמים פון ביהכנ"ס.

(א) דער טעם פון דעם וואס מען רופט דאס פאדער הויז פון ביהכ"נ פאליש. ווייל אין די פאר צייטין איז גיוועזין דאס פאדער הויז אופען פון צוויי זייטען רופט מען דאס פאליש. דאס איז טייטש אופען לשון רוסיש.

(ב) דער טעם וואס די בימה אין שול קומט ניטאכט הויך. עס ווערט גיברענגט אין מדרש ש"ט אין פסוק והנה אנכי נצב על ראש הגבעה פון דאנען לערנט מען אפ אז מען שטעלט די בימה אביסל העכער הויך. עס שטייט ווייטער ומשה ואהרן וחור תמכו בידיו פון דאנען לערנען מיר אויס אז עס דארף שטיין ביי איהם איינער פון דער רעכטער האנד און איינער פון דער לינקער.

(ג) דער טעם וואס די בימה ווערט אויך גערופען בלעמער דאס איז א ווארט בל אמור. דער פשט פון דעם איז כיון דאס ספר תורה ליגט אויף דער בימה טאהר מען דארט ניט רעדן אפילו קיין דבר תורה.

אבער

(יד) אָדֶער נָאךְ אַ פְּשַׁט וָואס מֶען רופְט דָאס בְּלֶעמֶער. בא, לאמור. דָאס מֵיינְט מֶען אַז דָאס אִיז נָאר גִימַאכְט גִיוָוארִין אוֹיף דֶעם מֶען זָאל דָארְט לֵיינֶען.

(ה) דֶער טַעַם פוּן דֶעם וָואס עֶס אִיז אַ מִנְהָג מכבד צוּ זַיין צוּ צֵיילִין ספירה אֵיין אדם השוב. וַוייל אַז עֶס וֶועט צֵיילִין כפירה אַזֶעלְכֶער וָואס אִיז נִישְׁט קֵיין בן תורה וֶועט עֶהר מֵיינֶען אַז מִיט זַיין ברכה דַארְף עֶר מוציא זַיין דָאס גַאנְצֶע קָהָל. אונ אז דָאס ציבור וֶועט דֶער נָאךְ מַאכִין אֵיין ברכה וֶועט עֶס זַיין אֵיין ברכה לבטלה אִיבֶּער דֶעם אִיז מֶען מכבד אַ בֶּן תּוֹרָה מִיט דָער ברכה עֶר וַוייסְט אַז עֶר זָאל קֵיינֶעם נִישְׁט מוציא זַיין.

(ו) דֶער טַעַם וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט חתונה פוּן פסח בִּיז שבועות. וַוייל דִיא טֶעג זֶענִין טֶעג פוּן צַער עֶס אִיז גִישְׁטָארְבִּין דִיא תַּלְמִידִים פוּן ר״ע פוּן פסח בִּיז שבועות אָדֶער וַוייל דִיא רשעים וֶוערִין גֶעמִשְׁפָּט אִין גיהנם פוּן פסח בִּיז שבועות.

(ז) דָער טַעַם פוּן דֶעם וָואס מֶען זָאגְט פסח בַּייא נַאכְט נָאךְ דֶעם סדר דֶעם פיוט פוּן אחד מי יודע וַוייל מִיר הָאבִּין גוֹמֵר גִיוֶועזִין צוּ עֶרְצֵיילִין יציאת מצרים הָאט מֶען מוֹרָא גִיהַאט וֶועט מען זָאגִין וָואס הָאבִּין מִיר פַאר אַ רֶיוַח פוּן דֶעם וָואס מֶען עֶרְצֵיילְט דִיא נסים פוּן יציאת מצרים וָואס פַאר אַ תּוֹעֶלֶת הָאבִּין מִיר פוּן דֶעם מִיר זֶענִין דוֹךְ נִיטְּט אַרוֹיס גִיגַאנְגִין אונ גַאנְצֶען פְרַייא אונ מִיר זֶענִין נִישְׁט אִין אוּנְזֶער רְשׁוּת אונ דָאס לַאנְד וָואס אוּנְזֶערֶע עלְטֶערִין הָאבִּין גִיאַרְבִּיט הָאבִּין מִיר גָאהר נִישְׁט קֵיין שוּם טְהַייל אִין דֶעם אונ מִיר זֶענִין נָע וָנַד פוּן אֵיין אָרְט אוֹיף דֶעם צְוַוייטֶען קֶען דֶען אַ הִינְגֶערִיגֶער זַאט זַיין מִיט דֶעם וָואס עֶר הָאט גִיזֶעהִין אִין חלום אונ עֶר וֶועקְט זִיךְ אִיבֶּער זֶעהְט עֶר אַז עֶר הָאט גָאהר נִישְׁט. אִיבֶּער דֶעם שְׁטֶעלְט דֶער מגיד דֶעם מאמר צוּ וַוייזֶען דִיא מעלות אונ דִיא זְכִיוֹת וָואס מִיר הָאבִּין נָאךְ הַיינְט אונ דִיא מאמרים גִיבֶּען אֵיין הָאפְנוּנְג אונ אַ טְרַייסְט צוּ דִיא צִיבְּרָאכֶענֶע הֶערְצֶער מֶען זָאל זִיךְ נִיטְּט ח״ו מייאש זַיין פוּן דֶער גאולה דֶען מִיר הָאבֶּען אֵיין הבטחה אַז מִיר וֶועלִין אוֹיס גִילֵייזְט וֶוערִין אונ מִיר הָאבִּין זִיךְ אוֹיף וָואס סוֹמֵךְ צוּ זַיין דוּרְךְ דֶעם זְכוּת וָואס מִיר גְלֵייבִּין אִין אחדות השם אונ דוּרְךְ דֶעם זְכוּת פוּן דֶער תורה שבכתב ושבע״פ אונ דער זכות פוּן דִיא אָבוֹת אונ דֶער זְכוּת פוּן שבת אונ מילה אונ עשרת הדברות אונ דֶער זכות פוּן דִיא שבטים אונ דִיא י״ג מדות כסדר וָואס עֶס שְׁטֵייט דָארְט.

(ח) דֶער טַעַם פוּן דֶעם וָואס מֶען זָאגְט דֶעם מאמר חד גדיא נָאךְ דֶער הגדה. שְׁרַייבְּט דֶער תּכב״ץ אַז דֶער מחבר הָאט גִישְׁרִיבֶּען דֶעם שיר בדרך משל אונ מליצה כדי דִיא קִינְדֶער זָאלִין זִיךְ וַוואוּנְדֶערִין אוֹיף דֶעם אונ יֶעדֶער בֶּעזוּנְדֶער וֶועט זִיךְ נֶעמִין צוּם הַארְץ מֶען זָאל וִויסִין פַאר וָואס דֶעם מֵיינוּנְג פוּן דָעם מאמר אונ יֶעדֶער אֵיינְצִיגֶער וֶועט זִיךְ משתדל זַיין מֶען זָאל מפרש זַיין דָאס רֶעטֶענִיש פוּן דֶעם מאמר לוֹיט זַיין פֶערְשְׁטַאנְד. אונ דוּרְךְ דֶעם וֶועט מֶען מֶעהְרִין צוּ עֶרְצֵיילִין יציאת מצרים.

(ט) נָאךְ אֵיין טַעַם וָואס מֶען זָאגְט דעם מאמר. וַוייל אִין דֶעם מאמר שְׁטֵייט אוֹיס גִירֶעכֶנְט דָאס גַאנְצֶע פִּיהְרוּנְג פוּן דִיא יודען. פוּן דִיא צַייט וָואס זֵייא זֶענִין גִיוָוארִין אֵיין פָאלְק בִּיז דִיא גְאוּלָה וֶועט קוּמֶען בב״א. דוּרְךְ רמז אִין משל

דא ווערט ערציילט דאס פיהרונג פון דיא אבות אונ דיא אמהות אונ דיא צוועלף שבטים אונ דאס ביהמ"ק דאס ערשטע אונ דיא צווייטע אונ דיא ד' מלכיות. אונ ביאת משיח. תחיית המתים וואס וועט זיין בקרוב בב"א אונ דעמאלס וועט בטל ווערין דער יצה"ר פון דער וועלט.

(י) דער טעם פון דעם וואס מען פלעגט צו ברענגין ביכורים מיט שמחה אונ מיט גיזאנג. ווייל בשעת דיא מרגלים זענין גיקומען אונ זייא האבין געוויזין דיא דיא פירות פון ארץ ישראל האבין אונזערע עלטערין אהין גיהויבין צו וויינען דער נאך אז זייא האבין זוכה גיוועזין צו קומען קיין ארץ ישראל אונ צו עסין פון איהרע פירות האט מען זייא גיגעבין איין תיקון אז זייא וועלין ברענגין ביכורים זאלין זייא זיך משמח זיין וועט דאס זיין איין כפרה פאר דעם וואס זיי האבין גיוויינט.

דיא מנהגים אונ טעמים אונ לערנין.

(א) דער טעם פון דעם מנהג אז מען לערינט אויס איין מסכת גידענקט מען דיא צעהן זוהן פון רב פפא. ווייל מיר געפינען אז אביי האט גיזאגט אין מסכת שבת איך האב אויס גילערינט איין מסכת האב איך גימאכט איין יו"ט פאר דיא רבנן. זאגט רש"י אביי איז גיוועזין איין ראש ישיבה. אונ רב פפא איז גיווארין ראש ישיבה נאך רבא. קען מען זאגין אז ווען רב פפא האט אויס גילערינט ש"ס האבין זיינע קינדער עוסק גיוועזין אין צרכי סעודה אונ רב פפא איז גיוועזין איין עושר אונ ער האט אוף זיין טיש מחזיק גיוועזין פיהל תלמידי חכמים אונ זיינע קינדער זענין גיוועזין דיא ערשטע פון פערזאמלונג איבער דעם האט מען קובע גיוועזין ביי יעדע גמר מסכתא מזכיר צו זיין דיא קינדער פון רב פפא הגם ער האט גיהאט פיהל מעהר וויא צעהן זוהן נאר ווייל דיא זוהן זענין גיוועזין דיא עלצטע איז מען נאר מזכיר דיא צעהן זוהן.

(ב) דער טעם וואס מען רופט מסכת ביצה נישט מסכת יו"ט. מען איז מיט דעם מודיע אז אפי' ו אין דער שמחה זאל מען אויך נישט מסיח דעת זיין פון יום המיתה איז דאס גיזאגט בדרך רמז ווייל ביצה איז איין מאכל פאר אבילים.

(ג' דער טעם פון דעם וואס אלע סדרים פון גאנץ ש"ס ווערין אהן גערופען בלשון רבים נשים. נזיקין. קדשים. טהרות נאר סדר מועד ווערט אהן גערופען בלשון יחיד ווייל אללע סדרים ווערין אהן גערופין בלשון רבים כדי מען זאל כולל זיין אלע מסכתות. אבער אין מועד אז עס וועט שטיין מועדים וועט נאר זיין יו"ט אליין אין כלל אבער נישט שבת ווייל מועדים ווערין נאר אהן גערופין יו"ט. אבער מועד איז שבת אויך אין כלל אזוי וויא מיר געפינען עס שטייט אין פסוק אלה מועדי ד' איז שבת אויך. אויך חוה"מ זאל זיין אין כלל וואס חוה"מ ווערט גערופען מועד קטן.

(ד) נאך איין טעם וואס מועד שטייט אלשון יחיד. ווייל דיא אלע זעקס סדרים לערינט מען אפ פון פסוק והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמת ודעת. אונ דיא אלע סדרים זענין אלשון רבים נאר עתך וואס דאס מיינט מען מועד שטייט

אלשון

אַ לשון יחיד. עס שטייט אויך אָהן אַ יוד איבער דעם קומט מוטר בלשון יחיד:

(ה) דער טעם פון דעם וואָס מען איז זיך נוהג אַז דאָס קינד הייבט אָהן צו לערנען חומש פרשת ויקרא מאַכט מען איין סעודה פאַר די קינדער און מען מהיילט זייא זיסע שפייזען און דאָס קינד זאָגט איין דרשה. און דאָס צווייטע קינד פרעגט עהם און דאָס קינד ענטפערט און יעדער בענטשט דאָס קינד און מען מהיילט דעם גאַנצען עולם זיסע שפייזען און דעם מלמד שיקט מען איין אורדינטליך געשאַנק. ווייל מיר געפינען אַזוי בשעת דאָס ביהמ"ק איז געשטאַנען אַז עס איז פאַרטיג געוואָרען אַ פרי פון די זיבען מינים פון שבח ארץ ישראל האָט מען געבּרענגט די פרי מיט שמחה און געזאַנג אין ביהמ"ק אַריין. איבער דעם אַז עס ווערט בייא עהם פאַרטיג זיין געליבטעסטע פרי דאָס איז ווען זיין זוהן ווערט אַלט פינף יאָהר און ער הייבט אָהן צו לערנען חומש איז דער פאָטער מחויב צו געבען איין שבח והודאה צו הקב"ה וואָס ער האָט זוכה געוועזען צו דעם טאָג ער זאָל מחנך זיין דעם זוהן לעבודת הבורא. איבער דעם מאַכט ער איין סעודת חינוך און ער איז אויך מטעמת די קינדער וואָס זענען זיין גלייכען כדי צו מאַכען געליבט אין זייערע אויגען די תורה און קנאת סופרים מיט מעהרען חכמה און יעדער איינציגער פון זייא וועט זיך דורך דעם מורא זיין באַגעהרען צו לערנען אויך איז מען מחוב משמח צו זיין דעם מלמד ווייל ער האָט אויף דעם:

(ו) דער טעם פון דעם דאָס אַ רב שטעלט זיך זאָגען אַ דרוש זאָגט ער פריהער פלפול און הלכה דער נאָך זאָגט ער הגדה כדי מען זאָל עהם נישט חושד זיין אַז ער איז איין בור נאָר ער האָט זיך אויס געלערנט עטליכע דרשות איז ער נישט ראוי ער זאָל זיך אַנדער שטעלן, זאָגען אַ דרוש פאַר דעם קהל בייא דעם ארון הקודש איבער דעם האָט מען איין געזעצט ער זאָל פריהער זאָגען פלפול און הלכה וועט מען זעהן אַז ער איז איין ת"ח און ער איז ראוי צו דעם כבוד ער זאָל זאָגען אַ דרוש פאַר דעם עולם וועט מען עהם אָהן טהאָן כבוד:

(ז) דער טעם פון דעם וואָס מען לערנט אַ חומש ויקרא אונטער דעם קאָפּ פון אַ קינד וואָס עס ווערט געבאָרען. ווייל עס שטייט אין פסוק זה ספר תולדות אדם איז דער פשט אַז בשעת דער מענטש ווערט געבאָרען דאַרף מען עהם געבען אַ ספר און דער טעם פון ויקרא ווייל איין קליין קינד איז ריין אַזוי ווייא אַ קרבן:

(ח) דער טעם פון דעם וואָס מען זאָגט בייא איין ברית מילה ברמיך חיי צוויא מאָהל. ווייל אידער בעך איז מל דאָס קינד האָט מען נישט גימאָהרט זאָגען דער מיט קיין דברי תורה אַזוי ווייא מיר געפינען אין דער גמרא אַז מען האָט נישט געוואָלט לערנען תורה מיט אונקלוס הגר ביז ער האָט זיך מל געוועזען אויך האָט דאָס קינד נישט גיטאָהרט עסען פון קרבן פסח אַזוי ווייא עס שטייט כל ערל לא יאכל בו. און אַצונד דורך דער מילה ווערט ער ראוי צו לערנען תורה וואָס די תורה איז איין לעבען אַזוי ווייא עס שטייט אין פסוק כי חיים הם למוצאיהם. אויך ווערט ער ראוי צו עסען פון קרבן פסח און דורך דעם קרבן פסח זענען די ישראל געבליבען לעבען בשעת הקב"ה האָט געשלאָגען די בכורים פון מצרים איבער דעם זאָגט מען צווייא מאָל ברמיך חיי. איבער דעם קרבן פסח און איבער דער תורה:

ָריא מִנְהָגִים אוּנ טַעֲמִים פוּן סְפִירָה צֵיילִין.

(א) דֶער טַעַם פוּן דֶעם וָואס מֶען מַאכְט גִיט ־קֵיין שהחיינו בשעת מֶען צֵיילְט סְפִירָה. וַוייל מֶען הָאט נִישְׁט ־קֵיין הֲנָאָה פוּן צֵיילִין אוֹיךְ אִיז דָאס נִישְׁט ־קֵיין שמחה. אוּנ שהחיינו קוּמְט צוּ מַאכִין נָאר וֶוען עֶס אִיז דָא בַּייא דֶער מִצְוָה אַיין הֲנָאָה אָדֶער אַ שִׂמְחָה. נָאךְ אַיין טַעַם. וַוייל דָאס צֵיילִין סְפִירָה אִיז אַיין זַאךְ פוּן עג״נ. וַוייל אִין חוּץ לארץ אִיז גִישְׁט נוהג ־קֵיין עומר. נָאךְ אַיין טַעַם וָואס מֶען מַאכְט נִייְט ־קֵיין שהחיינו וַוייל דִיא ברכה קוּמְט נָאר צוּ מַאכִין וֶוען עֶס אִיז אַ גמר פוּן דֶער מִצְוָה אָבֶּער דִיא מצוה פוּן ספירת העומר אִיז נָאךְ נִישְׁט דֶער גמר בִּיז שבועות.

(ב) דֶער טַעַם פוּן דֶעם וָואס אַיין אשה מַאכְט נִישְׁט ־קֵיין ברכה בשעת זִיא צֵיילְט ז׳ נקיים. וַוייל דִיא מצוה פוּן ספירה צֵיילִין דָאס אִיז אַיין הכרח מֶען אִיז מְחוּיָּב צוּ צֵיילִין ספירה אִידֶער דֶעם דַארְף מֶען צוּ מַאכִין אַיין ברכה אָבֶּער דִיא ז׳ נקיים וָואס דִיא אִשָּׁה צֵיילְט אִיז דָאס נִישְׁט ־קֵיין הכרח אַז זִיא וויל זִיךְ נִישְׁט בַּאהֶעפְטִין צוּ אִיהְר מַאן אוּנ זִיא זָאל שְׁטֶענְדִיג בְּלַייבִּין אַיין נִדָּה מֶעג זִיא אוּנ זִיא אִיז פָּטוּר פוּן טבילה אוּנ צֵיילִין ז׳ נקיים אִיבֶּער דֶעם מַאכְט מֶען נִישְׁט ־קֵיין ברכה בַּייא דִיא ספירת ז׳ נקיים.

(ג) נָאךְ אַיין טַעַם וָואס מֶען מַאכְט גִישְׁט ־קֵיין שהחיינו בַּייא דֶער ספירה. ווייל דֶער ר״ן שְׁרַייבְּט אַז בַּייא ספירת העומר אִיז דֶער דִין אַז מֶען פֶּרְפֶּעלְט אַיין מָאל צוּ צֵיילִין זָאל מֶען שוֹין נִישְׁט מֶעהְר צֵיילִין. אִיז דָאס דוּךְ נִישְׁט ־קֵיין מצוה זמנית גֶעשִׁיקְט זִיךְ נִישְׁט צוּ מַאכִין בַּייא דֶעם אַ בְּרָכָה שהחיינו וקימנו לזמן הזה.

(ד) נָאךְ אַיין טַעַם וָואס מֶען מַאכְט נִישְׁט ־קֵיין שהחיינו בַּייא דֶער ספירה. וַוייל דָאס וָואס מֶען צֵיילְט ספירה אִיז נָאר אִיבֶּער אַיין זכר אַזוֹי וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אִין דֶער גמרא מנחות אַז אמימר הָאט נָאר גִיצֵיילְט בְּלוֹיז דִיא טֶעג נִישְׁט ־קֵיין וָואכִין עֶר הָאט גִיזָאגְט אַז דָאס מַאכְט מֶען נָאר אַיין זכר למקדש אוּנ אַזוֹי אַיין מצוה וָואס אִיז נָאר אוֹיף אַיין זכר קוּמְט נִישְׁט צוּ מַאכִין אַיין שהחיינו.

דִיא טַעֲמִים אוּנ דִיא מִנְהָגִים פוּן פּוּרִים.

(א) דֶער טַעַם פוּן דֶעם וָואס מֶען זָאגְט ואתה קדוש נָאךְ דֶער מגילה. וַוייל אסתר הָאט מתקן גִיוֶועזִין דִיא תפלה פוּן אלהי אקרא יומם וגו׳ אוּנ נָאךְ דֶעם שְׁטֵייט ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אִיבֶּער דֶעם זָאגְט מֶען שוֹין אוּנ גַאנְצִין בִּיז דֶעם סוף:

(ב) דֶער טַעַם פוּן דֶעם וָואס מֶען גִיט צדקה אִין פּוּרִים וַוייל פּוּרִים אִיז גְלַייךְ צוּ יוהכ״פ אִין יוהכ״פ שְׁטֵייט אתה נותן יד לפושעים וכו׳ אוּנ מֶען זָאגְט הפותח שער לדופקי בתשובה אוּנ דָאס נֵס פוּן פּוּרִים אִיז גִיוֶועזִין דוּרְךְ תשובה אוּנ כדי מֶען זָאל מקיים זַיין אַלֶע דְרַייא זַאכִין פוּן תשובה. תפלה. תענית. צדקה. אִין תענית הָאט מֶען מקיים גִיוֶועזִין אִין י״ג אדר אִין קול אִיז דָאס לֵייגִין דִיא מגילה. אוּנ צדקה גִיט מֶען מתנות לאביונים. אִיבֶּער דֶעם וֶוער עֶס שְׁטְרֶעקְט אַרוֹיס דִיא הַאנְד גִיט מֶען צדקה.

דער

(ג) דֶער טַעם פון דֶעם וָואס דיא סעודה פון פורים עֶסְט מֶען בַּייא נַאכְט. אויך אין ש"ע שְׁטֵייט אַז דיא סעודה זָאל מֶען עכ"פ אָהְן הֵייבִּין צו עֶסֶען בַּייא טָאג. נָאר דֶער גמר פון דֶער סעודה איז בַּייא נַאכְט פַאר וָואס גֶעפִינֶען מיר גִיטְשׁ אַזוֹי בַּייא קֵיין שום יו"ט נָאר אַלֶע יו"ט איז דֶער עיקר סעודה דיא נַאכְט צו פָאהר. אויך אין שבת איז דיא עֶרְשְׁטֶע סעודה בַּאלְד' פְרַייטָאג צוּנַאכְטְס פון דֶעם קֶענֶין מיר פַאר שְׁטֵיין אַז פורים וֶוערְט דיא נַאכְט פון נָאךְ פורים גירֶעכִינְט צו פורים. אַזוֹי וִויא בַּייא אַיין קרבן וָואס דיא נַאכְט גִיהֶער נָאךְ דעם טָאג וָואס איז פַאר בַּייא גִיגַאנְגֶען. דֶער טַעם פון דֶעם וַוייל דָאס וָואס מֶען מֶעקְט אָפּ דֶעם זכר פון אגג איז גְלַייךְ וִויא מֶען איז מקריב אַיין קרבן וָואס דיא נַאכְט גִיהֶער אויך נָאךְ דֶעם טָאג:

(ד) נָאךְ אַיין טַעם וַוייל עֶס וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אין מדרש אסתר אויף דעם פסוק והקרוב אליו אַז דיא מלאכים הָאבִּין מְמַלִּיץ גִיוֶועזִין אויף דיא ישראל פַאר הקב"ה דורךְ דֶעם זְכוּת פון דיא קרבנות אונ דיא מנחות אונ נסכים. אִיבֶּער דֶעם מַאכְט מֶען אויף דֶעם אַיין רמז אונ מֶען עֶסְט דיא סעודה בַּייא נַאכְט מזכיר צו זַיין דֶעם זְכוּת פון דיא קרבנות:

(ה) דֶער טַעַם פון דֶעם וָואס מֶען גְרַייט אָהְן אויף פורים פֶערְשִׁידִינֶע זִיסֶע שְׁפַּייזֶען צו שִׁיקֶען משלוח מנות. וַוייל אוּנְזֶערֶע הכמים הָאבִּין גִידַארְשִׁינְט אויף דעם פסוק הדודאים נתנו ריח. אַז דָאס מַיינְט מֶען מרדכי אונ אסתר אונ וַוייטער אין פסוק שְׁטֵייט על פתחינו כל מגדים. אַז מֶען גְרַייט אָהְן בַּייא דיא יוּדֶען פֶערְשִׁידֶענֶע זִיסֶע שְׁפֵּייזִין איז פון דֶעם פָּסוּק גִידְרִינְגֶען אַז וֶוען מֶען גִידֶענְקְט מרדכי אונ אסתר הַיְינוּ פורים דַארְף צו זַיין אָהְן גִיגְרַייט זִיסֶע שְׁפַּייזִין:

(ו) דֶער טַעם פון דֶעם וָואס מען הָאט מתקן גִיוֶועזִין אין דֶעם נוסח פון דער ברכה נָאךְ דֶער מגילה זֶעקְס עֶרְלַייא לשונות. הרב את ריבנו. והדן. והנוקם. והנפרע והמשלם. והנפרע. אַ קֵיגִין דיא זֶעקְס מֶענְטְשִׁין פון דיא ישראל וָואס הָאבִּין מלחמה גִיהַאלְטִין מִיט עמלק. יהושע. גדעון. אהוד. שאול. דוד. מרדכי. האל המושיע דָאס וֶועט זַיין וֶוען משיח וועט קוּמֶען בב"א:

(ז) דֶער טַעַם פון דֶעם אַז מֶען לֵיינְט דיא מְגִילָה וֶוען מֶען הַאלְט בייא בלילה ההיא נדדה שנת המלך הֵייבְּט מֶען אָהְן אויף אַיין הֶעכֶער קול. וַוייל אוּנְזֶערֶע חכמים הָאבִּין גִידַארְשִׁינְט אַז המלך גֵייט אַרויף אויף הקב"ה:

(ח) דֶער טַעַם פון דֶעם וָואס בַּייא אַלֶע ברכות פון שמ"ע זָאגְט מֶען קרובץ אין פורים נָאר בַּייא דֶער ברכה פון את צמח זָאגְט מֶען נִישְׁט קֵיין קרובץ. וַוייל דָאס נֵס פון פורים איז גֶעקוּמֶען דורךְ מרדכי ואסתר וָואס זַייא קוּמֶען אַרוֹיס פון שבט בנימין. הָאט דָאס מלכות פון בית דוד קֵיין שום חלק נִישְׁט אין דֶעם אִיבֶּער דֶעם קוּמְט נִישְׁט צו זָאגִין קֵיין קרובץ בַּייא דֶער ברכה פון את צמח וָואס דָאס גֵייט אַרויף אויף מלכות בית דוד:

(ט) דֶער טַעם וָואס דֶער פַּיְיט פון פורים וֶוערְט אָהְן גֶערוּפִין קרובץ. וַוייל קרובץ איז ר"ת פון קול רנה וישועה באהלי צדיקים:

דער

דיא מנהגים פון קדיש אונ קדושה.

(א) דער טעם פון דעם וואס אין קדיש לאזט מען אויס ואמרו אמן אבער בענטשין אונ יקום פורקן אונ שבת אויך אונ יחדשהו לאזט מען אויס ונאמר אמן איז דער טעם אזוי. ווייל דער אמן נאך קדיש איז איין חיוב. אזוי וויא מיר געפינען אין אונזערע היילינע ספרים ווערט גיברענגט אז מיט דעם אמן נאך קדיש איז מען כעד די. דער שבח פון השי"ת איז אמת איבער דעם זאגט מען ואמרו אמן מיט א לשון חיוב אבער אין בענטשין אדער אין יקום פורקן וואס דאס איז איין בקשה פאר א יחיד וי"ם ער איז מתפלל אויף זיך אדער אויף דעם כלל ישראל איבער דעם זאגט מען מיט א לשון בקשה ונאמר אמן:

(ב) דער טע"ם פון דעם וואס מ'טנכם מאהל זאגט מען קדיש נאך דעם לייגען אויף דער דיכה אונ מענכעס מאהל זאגט מען נישט קיין קדיש וועל דיר געבין איין כלל אויף דעם. מען לייגערט גיוויס קיין מאהל וויינינגער וויא זיבען קדישים אלע טאג. אזוי וויא דער פסוק זאגט שבע ביום הללתיך. דער ערשטער קדיש איז נאך ישתבח. דער צווייטער נאך שמ"ע. דער דריטער נאך ובא לציון דער פערטער נאך עלינו. דער פינפטער נאך אשרי ביא מנחה. דער זעקסטער נאך שמ"ע ביא מנחה. דער זיבעטער נאך ק"ש פון ערבית אונ דיא זיבען קדישים זענין איין חיוב אונ דער קדיש מיט תתקבל וואס מען זאגט נאך שמ"ע ביא מעריב איז איין רשות מי ל' איז דיא איבעריגע קדישים וואס מען זאגט איין רשות איבער דעם איז נישט שטענדיג גלייך אז מען וויל זאגט מען קדיש נאך דעם לייגען אבער אז מען וויל נישט זאגין איז עס נישט קיין חוב:

דיא מנהגים פון שבת.

(א) דער טעם וואס מען זאגט מי שעשה נסים בשעת מען בענטשט ר"ח. ווייל דיא מצוה פון קידוש ההודש איז גיוועזען דיא ערשטע מצוה וואס זייא זענין גיבאטען גיווארען ביא דער ערשטער גאולה ווען זייא זענין ארויס געגאנגען פון מצרים איבער דעם זענין מיר כת"ל בשעת מען בענטשט ר"ח אז הקב"ה זאל אונז נאך אמאהל בעווייזען נסים אין דעם חודש מיר זאלען אויס געלייזט ווערין:

(ב) דער טעם פון דעם וואס אין שבת תשובה זאגט דער רב איין דרשה. ווייל עס ווערט גיברענגט בשעת דער חכם זאגט איין דרשה איז הקב"ה מכפר דיא זינד פון דיא יודען:

(ג) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט צדקתך צדק אין שבת ביא מנחה ווייל איז ערב שבת קומט דער מ"לאך וואס איז גיזעצט איבער דיא רוחות אונ ער רופט אוים איהר רשעים גייט ארויס פון גיהנם אונ רוהט אזוי וויא דיא ישראל רוהען אין שבת אונ מוצאי שבת רופט ער ווייטער אוים איהר פושעים גייט צירוק אין גיהנם דיא ישראל האבין שוין גומר גיוועז דעם שבת אונ כל זמן דיא ישראל האבין נאך נישט גיזאגט דיא דרייא פסוקים זארגין זייא נאך נישט אונ זייא זאגען

מיר

סיר ווייבען נאך צייט דיא זין איז נאך נישט אונטער גיגאנגען. אבער אז דיא ישראל האבין שוין אפ גידאווינט מנחה אונ עס הייבט אהן צו ווערין נאכט הייבין זייא זיך שוין אהן מצער צוא זיין וואס זייא וועלין דארפין צרוק גיין אין גיהנם איבער דעם זענין זייא אויף זיך מצדיק דעם דין:

(ד) נאך איין טעם וואס מען זאגט בייא מנחה דיא דרייא פסוקים ווייל נאך מנחה עסט מען דיא סעודה שלישית. אונ מען זאגט אין מסכת שבת אז ווער עס עסט אין שבת דרייא סעודות ווערט ער ניצול פון דרייא ערלייא פורעניות. פון חבלי משיח אונ מלחמות גוג ומגוג אונ פון דין פון גיהנם איבער דעם איז מען זיך נוהג צוא זאגען דיא פסוקים איבער דיא דרייא חסדים וואס השי"ת וועט מיט אינז טוהן. צדקתך צדק איז קיגען דעם דין פון גיהנם. צדקתך אלהים איז אקיגען מלחמות גוג ומגוג. צדקתך כהררי אל איז אקעגין חבלי משיח.

(ה) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט אין מוצאי שבת דיא פרשה וישלח יעקב מלאכים. ווייל עס שטייט דארט עד אשר אבוא אל אדוני שעירה דער פיטש פין דעם יעקב האט גיזאגט צו עשו'ן ביז איך וועל קומען צום האר קיין שעיר דאס וועט זיין אז משיח וועט קומען אונ מיר האפען מוצאי שבת אז אליהו הנביא אונ משיח בן דוד זאלין אצוי'ד קומען איבער דעם זאגט מען עס אין מוצ"ש:

(ו) דער טעם פון דעם וואס אז מען האט נישט קיין וויין אויף קידוש מעג מען מאכין קידוש איבער דיא חלות אבער הבדלה מוז מען מאכען נאר איבער וויין ווייל הבדלה איז ניטט גלייך צוא קידוש דען נאך קידוש מוז מען באלד עסען איין סעודה וואדין קידוש איז נאר במקום סעודה איבער דעם קען מען יוצא זיין קידוש אויך מיט פת פון דער סעודה. אבער הבדלה דאס גיהער גאהר נישט צו קיין סעודה אונ דער עיקר תקנה וואס מען האט מתקן גיוועזען הבדלה איז נאר גיוועזין איבער וויין:

דיא מנהגים פון תענית.

(א) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט נישט אין ט' באב אין דער פריה נחם אין דער שמ"ע נאר בייא מנחה. ווייל מען טרייסט נישט קיין אבל בשעת דער בן מינן ליגט נאך פאר עהם אין ט' באב אין דער פריא איז גיוועזין דער חרבן פון ביהמ"ק האט מען נישט מתקן גיוועזין צו זאגין אין דער פריא נחם ווייל דאס איז איין טרייסט נאר הערשט בייא מנחה:

(ב) דער טעם פון דעם וואס אין ט' באב זאגט מען דיא הפטורה אסוף אסיפם אין ירמיה. ווייל אין דער הפטורה שטייט על מה אבדה הארץ אונ עס ווערט גיברענגט אין מדרש החפץ פון ר' יחייא. בר סלימאן אז אהז איז גישטאנין אין ירושלים האט ער גיזעהן שלעכטס אין גאטס אויגין אז דער כהן האט גיברענגט דאס קרבן אויף דעם מזבח האט ער א שפייא גיטאהן דעם כהן אין פנים אריין אונ אז דער כהן האט אראפ גינידערט פון מזבח האט ער גינומן דאס בלוט פון כהן אונ ער האט איהם דאס פנים אהן גישמירט אזוי ווייט האט

ער

ער מבזה געוועזען אין דער עבודה פון ביהמ"ק אונ ער האט בעהאלטען דיא ספרים דיא יודען זאלען ניכט האבין אין וואס צוא לערנין אונ ער האט געמאכט זיך הימלען פון אזוי מין מתכות אויך האט ער געמאכט דיא שטערין אונ מזלות אונ ער האט זיך געבוקט פאר זייא אליך צוא דער צערנין השי"ת איז צוא איהם אריין געקומען איינער פון דיא נביאים אונ ער האט איהם געפרעגט פאר וואס ער איז מבזה השי"ת האט ער געענטפערט קום צוא מיר אהיים וועסט האבין תשובה איז דער נביא צו איהם געקומען האט מען איהם געברענגט איין שער אונ ער האט דעם נביא אפ געשוירין דיא בארד אויך האט ער גענומען איין טומען לב אונ האט איהם אהן געהאנגען אין האלדז אונ ער האט אויף איהם גוזר געוועזין ער זאל אזוי דורך גיין דיא גאסין ביז א כלאך פון הימעל איז אראפ געקומען. אויף דעם פרוצות האט ירמיה הנביא געקלאגט אונ ער האט געזאגט פאר וואס איז פאר לארין געווארין דאס לאנד דאס מיינט מען דאס ביהמ"ק איז חרוב געווארין אונ דיא יודען זענין פאר טריבען געווארין פון זייער לאנד דאס איז געשעהן אין ט' באב איבער דעם טעם זאגט מען דיא הפטורה פון אסוף אסיפם אין ט' באב:

דיא מנהג"ם פון תפילין לייגין.

(א) דער טעם פון דעם וואס מען איז זיך נוהג אז א קינד פון דרייצין יאהר וואס עס הייבט אהן תפלין הייבט עס אהן א חודש פריר איידער עס ווערט אלט גאנצע דרייצין יאהר. ווייל מען דארף איהם מחנך זיין אונ מען זאל איהם אויס לערנין דעם סדר פון תפילין לייגין אין אלע דינים ער זאל זיין בקי אין דיא איבער דעם מוז מען איהם פריר אויס לערנין איידער ער ווערט אלט דרייצין יאהר וואס דעמאלט איז ער שוין מחויב מה"ת צו לייגין תפילין כדי ער זאל מקיים זיין דיא מצוה פון תפילין אזוי וויא דער דין איז אין דער צייט ווען ער איז מחויב. אונ דער שיעור פון דרייסיג טאג פריר ווייל מיר געפונען אז דרייסיג טאג פאר יו"ט הייבט מען שוין אהן צוא דרשינען דיא דינים פון הלכות יו"ט אזוי דא איז אויך דער שיעור אויס צו לערנין זיך דיא דינים פון תפילין לייגין דרייסיג טאג פריר:

(ב) דער טעם פון דעם וואס א יתום הייבט אהן צו לייגין תפילין איין יאהר פריר אזוי איז א מנהג ביא דיא ספרדים אין ירושלים ווייל ער איז איין יתום האט איהם נישט ווער עס זאל איהם מחנך זיין מ"מ מצות אונ מען דארף מזכה זיין דעם פאטער מיט איין מצוה וואס דער זוהן טוט איבער דעם הייבט ער אהן צו לייגין תפילין איין יאהר פריר:

ג) דער טעם פון דעם וואס מען וויקילט דיא צוא תפילין אזוי וויא פליגעל דאס מאכט מען איין זכר אויף דעם נס וואס עס איז געשעהן אלישע בעל כנפים מען האט גוזר געוועזין אז מען זאל ניכט לייגין קיין תפלין אמאהל האט איהם געטראפען איין שר אז דער אלישע האט בייא זיך געטראגין תפילין האט

איהם

איהם דער שר נפרענט וואס האסט דוא ביא דיר דאס אלישע גיענטפירט אז ער האט פלינעל פון איין טויב האט דער שר אויף גידעקט איז איהם גישעהן אנגם אז עס איז גיווארען פליגעל פון טויבין:

דיא טעמים אונ מנהגים פון דער תקופה.

(א) דאס וואס מען איז זיך נוהג אז מען טרינקט נישט קיין וואסער בשעת דיא תקופה גיפאלט סיידין עס איז גיוועזין באדעקט מיט איין אייזען. ווייל דיא צייט פון דער תקופה איז א סכנה צוא טרינקען וואסער עס קען שאטין ווייל דיא תקופה פון ניסן איז דעמאלס ווען אללע וואסערין זענין באקעהרט גיווארין אויף בלוט. דיא תקופה פון תמוז גיפאלט דעמאלס ווען מרע"ה האט גישלאגין דעם שטיין אונ עס איז ארויס גיגאנגען בלוט זענען דעמאלס אלע וואסערין פון דער וועלט איבער גיקערט גיווארין אויף בלוט. אונ דיא תקופה פון תשרי איז געוועזין אין דער צייט ווען אאע"ה האט גיוואלט שעכטין זיין זוהן יצחק אויף דער עקידה האט דאס מעסער גישפריצט מיט בלוט איז דאס טראפין פון מעסער פאר שפרייט גיווארין אין אלע וואסערין אונ זייא זענין גיווארען פול מיט בלוט. אונ דיא תקופה פון טבת ווייל אין דער רגע ווען דיא תקופה גיפאלט איז גישאחטין געווארען יפתח'ס טאכטער איז געווארען פון אלע וואסערין בלוט איבער דעם קען נישט זיין אין דער צייט קיין וואסער אז עס זאל זיך נישט געפינען קיין בלוט אונ דאס בלוט שאט צום גוף איבער דעם טוט מען אין דיא צייטין פאר היטען עס זאל נישט קענין צוא קומען קיין בלוט:

(ב) נאך איין טעם וואס מען פאר היט פאר דער תקופה דאס וואסער. ווייל אין דיא פיהר תקופות היטען אפ דיא וואסערין פיהר מלאכים יעדער אין זיין תקופה אז עס קומט דיא צייט ווען דיא תקופה גיפאלט בייטען זיך דיא מלאכים בלייבט איבער דאס וואסער אין דער רגע פון דער תקופה אהן שמירה איז דאס וואסער איין סכנה צו טרינקען:

דיא טעמים אונ מנהגים פון דאווינען.

(א) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט אין אהן הייב דאווינען מה טובו אוהליך יעקב וכו' וואס בלעם האט דאס גיזאגט. ווייל עס ווערט גיברענגט אין מדרש אז אלע ברכות וואס בלעם הרשע האט גיבענטשט דיא ישראל זענין פון אלע ברכות גיווארען קללות. חוץ פון דער איינער ברכה וואס זיא איז גיבליבין איין ברכה. אויך שטייט אין פסוק ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שמה דער פשט פון דעם אז איך וועל זייא רעכינען פאר איין הייליג ארט אין דיא לענדער וואס זייא וועלין אהין קומען איבער דעם זאגט מען מה טובו עס זאל זיין גירעכינט גלייך וויא ער וואלט גיקומען אין ביהמ"ק אריין אונ עס זאל זיין איהם דיא פארכט גלייך וויא אין ביהמ"ק מען זאל נישט ריידען דארט קיין

שיחה בטילה נאר בלויז עוסק צו זיין אין תורה אין תפלה דעמאלט ווערט עס גערעכינט גלייך וויא דאס ביהמ"ק:

(ב) דער טעם וואס מען זאגט אדון עולם. ווייל עס ווערט גיבּרענגט פון ר' יהודה החסיד ווער עס איז מכוון אין אדון עולם בין איך ערב אין דער זאך אז זיין תפלה וועט דער הערט ווערין אונ קיין שטן וועט נישט מקטרג זיין אין זיין תפלה. אונ זיינע פיינד וועלין פאלען אונטער איהם אויך דער יצה"ר וועט מיט איהם שליסען פריד:

(ג) דער טעם וואס מען זאגט יגדל. ווייל אז ער שטעלט זיך מתפלל זיין דארף ער צו גלויבין אונ פאר זיכערין זיך אהן השי"ת. איבער דעם זאגט מען פריר יגדל וואס אין איהם ווערט אויס גירעכינט אלע דרייצין עקרים וואס יעדער איינציגער יוד דארף אין. דעם צוא גלויבין אין דיא י"ג עקרים זענין דער יסוד פון דער גאנצער תורה:

(ד) דער טעם פון דעם וואס מען האלט דיא ציצית אין דער האנט בשעת מען זאגט ברוך שאמר. ווייל עס שטייט אין פסוק גדילים תעשה לך. אין דער תורה שטייט גדילים אהן א יוד באטרעפט גדילים זיבען אונ אכציג איז דאס מרמז ער זאל האלטען דיא ציצית אין דער האנד בשעת ער זאגט ברוך שאמר וואס אין ברוך שאמר געפינט זיך אויך זיבען אונ אכציג ווערטער:

(ה) דער טעם פון דעם וואס מען לאזט אויס אין דעם קאפיטל פון אשרי ואנחנו נברך יה וכו' וואס דאס גיהערט גאהר נישט צו דעם קאפיטל ווייל פון דעם קאפיטל אהן ביז צום סוף ספר תהלים הייבט זיך אהן אונ עס לאזט זיך אויס הללויה ביא יעדער קאפיטל חוץ דאס קאפיטל תהלה לדוד איבער דעם האט מען מתקן גיוועזין מען זאל זאגין ואנחנו נברך יה עס זאל אויך זיין אין אהן הייב קאפיטל אונ דער סוף מיט הללויה. נאך אין טעם ווייל עס שטייט ווער עס זאגט דרייא מאהל אין טאג תהלה לדוד איז ער פאר זיכערט אז ער איז איין בן עוה"ב איבער דעם זאגט ער נאך דעם ואנחנו נברך יה אז מיר זאלין זוכה זיין צו זאגען דאס לעוה"ב:

(ו) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר וכו'. דער מאמר ווערט גיברענגט אין תנא דבי אליהו מען איז זיך נוהג דאס צו זאגען איידער מען הייבט אהן דיא זמירות פון תפלה ווייל אליהו האט דאס מתקן גיוועזען אין דורו של שמד וואס מען האט גוזר גיוועזין אז מען זאל נישט לייגין קר"ש האבען זייא נישט גיקענט זיין קיין יר"ש בגלוי האט ער זייא מורז גיוועזין אז זייא זאלין אויף זיך מקבל זיין דעם עול מ"ש אין פארבארגעניש אזוי וויא בגלוי איבער דעם זאגט מען נאך ואומרים פעמים בכל יום שמע ישראל וכו' אונ מען זאגט ברוך המקדש שמו ברבים ווייל בשעת השמד איז נישט מקודש גיווארען דער ש"ש ברבים:

(ז) דער טעם פון דעם וואס מען זאגט דרייא מאהל אשרי אקיגין דעם בת קול וואס עס גייט ארויס דרייא מאהל אין טאג אונ עס בעדאערט. ווייז וואס איך האב חרוב גימאכט דאס ביהמ"ק אונ אצונד האבין מיר נישט קיין

בידמ"ק נאר דאס ארט וואס מיר זענין מתפלל. זאגין מיר א קעגין דעם בת קול וואס עס גייט ארוים דרייא מאהל אין טאג. דרייא מאהל אשרי יושבי ביתך עס זאל זיין אהין גענומען גלייך וויא דאס בידמ"ק וואלט געוועזין געבאעט:

(ח) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען ווארט אויף דעם רב בשעת ער איז מאריך בתפלה אין ק"ש. ווייל עס ווערט געברענגט אין דיא היילגע ספרים אז שמענדיג זאל אוים זעהן דעם דין גלייך וויא איין שארפע שווערד ליגט עהם צווישען זיין דוך אונ דאס גיהנם איז אויפן אונטער איהם. אויך שטייט ווער עס ליינט ק"ש אונ מען איז מדקדק אונ דיא אותיות. קיהלט מען איהם אפ דאס גיהנם. אויך שטייט אז תפלה איז מאריך דיא יאהרין פון מענטש אונ דיא שווערד איז מקצר דיא יאהרין איבער דעם איז דער רב מאריך אין ק"ש ותפלה ער זאל ניצול פון דעם דין פון גיהנם אונ פון דער שווערד:

(ט) דער טעם פון דעם וואס בש ת דיא כהנים גייען דוכענען טוהן זייא זיך אוים דיא שיך מען האט מורא טאמער וועט זיך איהם איבער רייסין איין שנירול פון דיא שיך. אונ ער וועט גיין אוועק פון דוכן ער זאל זיך עס צו קניפען וועט מען מיינען אז דאס וואס ער גייט אוועק אין דער מיט דאס איז ווייל ער איז א בן גרושה אדער א בן חלוצה איז ער פסול לדוכן האט מען איבער דעם מתקן געוועזין אז מען זאל ארויף גיין דוכענין אהן דיא שיך:

(י) דער טעם פון דעם וואס אין דער שמ"ע פון שחרית זאגט מען שים שלום אונ בייא מנחה זאגט מען שלום רב. ווייל בייא שחרית זאגט מען ברכת כהנים אין שים שלום שטייט אויך פון ברכת כהנים צייער בייא מנחה זאגט מען גישט ברכת כהנים קומט נישט צו זאגין שים שלום נאר שלום רב אין א תענית ציבור וואס מען זאגט בייא מנחה אויך ברכת כהנים זאגט מען אויך שים שלום:

(יא) דער טעם פון דעם וואס אין סוף פון שמ"ע לאזט מען אוים ואמרו אמן צו וועמין זאגט ער דאס ער זאגט דוך דיא שמ"ע שטיל ערהייט נאר דאס איז גלייך אזוי וויא איינער ניצט אונ עסט זאגט איהם דעם חבר ברוכים היושבים האטש ער איז איינער אליין ווייל דאס גייט ארויף אויף דיא מלאכים וואס זייא בעלייטין דעם מענטש אלע טאג. אזוי אויך וואס מען זאגט ואמרו אמן גייט דאס ארויף אויף דיא מלאכים וואס זענין גיבאטין אז זייא זאלין איהם אהין היטען:

(יב) דער טעם פון דעם וואס בשעת מען שטייט אוים שמ"ע גייט מען צוריק עטליכע טריט. ווייל דיא תפלה האט מען מתקן געוועזין א קיגין דעם קרבן תמיד אונ בשעת דער כהן איז גיגאנגין מיט דעם קרבן איז געוועזין צווישען דעם כבש אין דעם מזבח דרייא רובדין וואס דער כהן איז דארט צוריק גיטרעטין דרייא טריט. טוהן מיר בייא דער שמ"ע וואס זיא איז גלייך צו א קרבן אויך אזוי:

(יג) דער טעם פון דעם וואס נאך דעם וויא מען גייט צירוק דריי"א טריט זאגט מען יהי רצון שיבנה בידמ"ק ב"ב. ווייל מיר געפינען בייא נבוכדנאצר הרשע ווייל ער האט גיגעבין דרייא טריט פאר השי"ת כבוד וועגין פאר דעם האט ער זוכה געוועזין צו מלכות אונ ער האט חרוב גימאכט אונזער בידמ"ק איבער דעם גיבאבין מיר אויך דרייא טרים פאר השי"ת כבוד וועגין אונ מיר זאגין יהי"ר אז

דורך

דורך דיא דרייא טריט וואס איך האב גיגעבין זאל דאס ביהמ"ק צוריק גיבויעט ווערין וואס עס איז חרוב גיוואָרין דורך דיא דרייא טריט פון דעם דאזיגען רשע:

דיא מנהגים פון פאר צייטינס.

(א) פאר צייטינס איז גיוועזין א מנהג אז דיא הוצאה פוי א בר מינן איז געוועזין אזוי פיהל אז דאס איז געוועזין שווערער פאר דיא קרובים נאך מעהר וויא דאס שטארבען ווייל עס האט גיקאסט פיהל געלט דאס אוים קליידונג פון א מת. אזוי ווייט אז עס האט זיך געטראָפען אז דיא קרובים האבין גילאזט ליגען דעם מת אונ זייא זענין זיך אוועק גינאנגין. ביז רבן גמליאל איז גיקומען אונ ער האט נוהג גיוועזין בייא זיך קלות ראש אונ ער איז ארוים גינאנגין א קיינין דעם מת אין לאנגע קליידער האט זיך שוין דאס גאנצע פאלק אויך אזוי נוהג גיוועזין צו גיין אין לאנגע קליידער כדי עס זאל נישט זיין קיין גרויסע הוצאות:

(ב) פאר צייטינס איז גיוועזין איין מנהג אז בייא איין אבל ר"ל האט מען איבער גיקעהרט דיא בעטין. בר קפרא האט גילערונט השי"ת האט גיזאגט איך האב אין אייך אריין גיגעבין דעם פארעם פון מיין גישטאלט אונ דורך אייערע זינד האב איך זיא איבער גיקערט איבער דעם זאלט איהר איבער קערין אייערע בעטין. אין ירושלמי ברענגט א טעם אז ער וועט שלאפען אין בעט וואס עס איז איבער גיקערט וועט ער גידענקין ווען ער וועט שלאפען אז ער איז איין אבל אונ ער וועט זיך פאר מיידין פון תשמיש המטה אבער אצונד איז מען זיך נישט נוהג איבער צוא קערין דיא בעטין כדי מען זאל נישט חושד זיין אז דאס איז א כישוף:

(ג) נאך איז גיוועזין פאר צייטינס איין מנהג מען פלעגט אהין צו טרינקען דעם אבל אין טייערע כלים דיא עשירים האט מען אהין געטרינקען אין ווייסע פארצילייערנע כלים אונ ארימע אין גלעזערנע כלים האבין זיך דיא ארימע לייט געשעהמט האט מען מתקן געוועזין אז אל"ע זאל מען אהין טרינקען אין גלעזערנע כלים איבער דעם כבוד פון דיא ארימע לייט:

(ד) פאר צייטינס אז מען האט גיברענגט פאר דעם אבל דיא סעודת הבראה איז דער אבל גיזעסין אויווען אהין אונ ער האט זיך גיוואשין דיא הענד אונ דאס וואסער האט מען אוועק גיגאסין אונ נאכדעם האבין זיך גיוואשין דיא מנ"מים אונ איינער פון דיא מנחמים האט גינומין א ברויט אונ ער האט אפ גישניטען איין שטיקעל פאר דעם אבל וועגין אונ גאנצין האט ער עס נישט דורך גישניטען אונ ער האט דאס אוועק גיגעבין איינעם פון דיא אבלים אונ דער אבל האט עס דורך גישניטען אונ ער האט ארום גיטיילט דיא רעשט אבלים. נאכדעם האבין דיא מנחמים גינומען דיא אייער וואס זענין גילעגין פאר דיא אבלים אונ זייא האבין אפ גישיילט אונ זייא האבין גיגעבין פאר דיא אבלים אונ דיא אבלים האבען גימאכט א בורא פרי הגפן אונ זייא טרינקען אוים דעם כוס אונ נאך דעם שווענקט מען אוים דעם כוס אונ דיא מנחמים טרינקען אונ מען האט גיטרינקען צעהן

כוס ת

כוסות, דריא פאר דער סעודה כדי עס זאל עפינען דיא בני מעיים אונ דרייא אין מיט סעודה כדי עס זאל דער ווייכין דאס עסען וואס איז אין דיא בני מעיים אונ פיהר נאך דער סעודה אונ אז מען איז גינאנגין בענטשין האט איינער פון דיא מנחמים זיך גיוואשין דיא הענט אונ נעמט א כוס אונ בענטש דיא ברכה פון ברכת אבלים אונ אז ער בענטשט אפ טרינקט ער דעם כוס אונ אזוי איז דער סדר פון בהמ"ז אין הויז פון אבל אין דער וואכין אויב עס איז דא ניין פרשוין נעמט דער וואס בענטשט דעם כוס אין דער האנד אריין אונ זאגט ברוך מנחם אבלים שאכלנו משלו אונ זייא ענטפערין ברוך מנחם אבלים שאכלנו משלו ובטובו חיינו אונ אויב זייא זענין צעהן פרשוין זאגט ער נברך לאלהינו וכו' אונ אז ער האלט בייא דער סוף ברכה פון רחם נא זאגט ער ווייטער נחם ד' אלקינו את אבילי ציון ואת אבילי ירושלים ואת האבילים המתאבלים באבל הזה נחמם מאבלם ושמחם מיגונם כאמור כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלים תנוחמו בא"י מנחם אבילי ציון בבנין ירושלים. ברוך אתה ד' אבינו מלכנו וכו' הטוב והמטיב לכל. אל אמת. דיין אמת שופט בצדק ושליט במעשיו לוקח במשפט שהכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו הרחמן הגודר פרצות בישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת מעלינו ומעל כל עמו ישראל לחיים עושה שלום במרומיו אונ ער מאכט א בפה"ג אונ דיא מנחמים גייען אהיים מיט טרייסט ווערטער:

(ה) אז עס איז גיקומען צוא דעם אבל איין פנים חדשות וואס ער איז נאך ניט גיוועזין בייא איהם מאכט מען אויך אזוי אונ דיא איבעריגע טעג אונ מען זאגט איהם טרייסט ווערטער אונ איינער פון זייא הייבט אהן אין דעם שבח פון הקב"ה אונ זאגט האל הגדול ברוב גדלו אדיר וחזק ברוב מוראו מחיה מתים במאמרו עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר ברוך מחיה מתים. אויך זאגט ער אקייגין דיא אבלים אונזערע ברודער וואס זענין צוא בראכין אונ פאר שטויסען מיט דעם טרויערינקייט גוט איהר אייער הארץ איהר זאלט נאכפארשטין אז דאס איז צייט דיא וועלט איז בעשאפען גיווארען! אונזערע ברידער. דער בעל הנחמות זאל אייך טרייסטין ברוך מנחם אבלים. נאך זאגט ער אקייגין דיא מנחמים אונזערע ברידער גומלי חסדים דיא קינדער פון גומלי חסדים וואס זייא האלטען אין דעם ברית פון אברהם אבינו. ברידער. דער בעל הגמול זאל אייך בעצאהלין אייער לוין ברוך משלם גמול. אונ נאכדעם זאגט ער אקייגין כל ישראל רבון כל העולמים לייז אוים אונ באשערים אונ מאך אנטרינען דיין פאלק ישראל פון טארד פון שווערד פון רויב פון הינגער אונ פון פערשידענע פורעניות וואס גישעהין איידער מיר רופען זאלסט אונז ענטפערין ברוך עוצר המגפה. נאר דיא ברכה זאגט מען ניט ווייניגער וויא צעהן פרשוין אונ דיא אבלים זענין ניט אין חשבון פון דיא צעהן אבער צום בענטשין ווערין דיא אבלים צו גירעכינט:

(ו) פאר צייטינס איז גיוועזין איין מנהג אז דער אבל האט זיך איין געהילט דאס גאנצע געזוכט דיא גאנצע זיבען טאג נאר בלויז דיא אויגין וואס זייא זענין ניט גיוועזין פאר דעקט נאר אז מען האט אהן גיהויבין צו שפעטין פון זייא

אויך

אויך דאס ב"ב האט פון זייא גימאכט איז דורך דעם ארויס גיקומען איין גילעכטער אין שטוב פון אבל איבער דעם האט מען עס מבטל גיוועזין:

(ז) פאר צייטינס אז מען האט ארויס גיפירט איין מת האט מען דאס פנים פון דעם עושר אויף גידעקט אונ דאס פנים פון ארימאן איז גיוועזין צוא גידעקט ווייל דאס גיזוכט פון ארימאן איז גיוועזין פאר פינסטערט איבער דעם דחקות וואס ער האט גיליטען האבין זיך דיא ארימע לייט גישעהמט איבער דעם האט מען מתקן גיוועזין אז אלע זאלין זיין צו גידעקט:

(ח) אז מען האט ארויס געפירט איין מת אויף דעם קברות האבין זיך דאס גאנצע פאלק אנידער גיזעצט זיבען מאהל אויף דעם בית הקברות אונ זייא האבין גיזאגט קינות אונ גימאכט איין הספד אקעגין דיא זיבען הבלים וואס עס גיפונט זיך אין קהלת אונ אויף יעדען ארט וויא זייא האבין זיך גישטעלט האט איינער גיזאגט שטעלט אייך טייערע שטעלט אייך. זעצט אייך טייערע זעצט אייך אונ מעו קינערט נישט ווייניגער וויא זיבען מעמדות אונ מושבות אונ בייא יעדען איז נישט ווייניגער וויא צעהן פרשוין אונ דאס ווערט נישט גימאכט נאר בייא קרובים אין דעם ערשטען טאג. אונ אז זייא זענין צוריק גיגאנגין פון בית הקברות איז דאס גאנצע פאלק אוים גישטעלט שורות שורות איין שורה אונטער דער צווייטער אונ א שורה איז נישט ווייניגער פון צעהן מיינטין אונ דער אבל איז פאר זייא פאר בייא ניגאנגין זעדער זייא זענין דורך גיגאנגין אין דער לינקער זייט פון דעם אבל אונ יעדער בעזונדער האט גיזאגט דעם אבל זאלסט ווערין גיטרייסט פון השי"ת:

(ט) עס איז גיוועזין אוים גיקליבענע צום בעגראבין א מת אונ מען פלעגט זייא צוא דינגען צו בעקלאגין. מהייל ווייבער האבין בעקלאגט וואס איינע האט פויר גיזאגט אונ אלע ווייבער דאהין נאך גיזאגט אונ מענכעס מאהל פלעגין אלע בעזאמען ראפיין אויך האבין זייא גיפאטשט מיט דיא הענד. אויך פלעגט מען צו בעגלייטין מיט ליכט אונ מיט פייפליך. אונ אז עס איז גישטארבין איין מלך אדער איין נשיא פלעגט מען צוא פייר ברענין אלע כלים וואס ער האט גענוצט אין זייא:

(י) אויך פלעגט מען צו בעהאלטען דיא מתים אין קעהלערס איז היילין אונ יעדער משפחה פלעגט זיך צו דאהיין זייער הייל איינגיטיילט אין דער הייל האט מען גימאכט פיהר ציילין אויף זעקס אין דער הייל האט מען גיעפינט אכט קעהלערין:

(יא) דרייא טאג נאך דער קבורה איז מען ארויס גיגאנגין אויף דעם בית הקברות אונ מען האט בעזוכט דעם מת צוא איז ער נישט צוריק לעבעדיג גיווארען:

(יב) אויך איז גיוועזין א מנהג אז מען דאס גילייגט אין דער תורה האט נישט גימאכט קיין ברכה בייא דעם ספר נאר דער ערשטער אונ דער לעצטער דער ערשטער האט גימאכט דיא ברכה וואס מען מאכט פאר דעם לייגען אונ דער לעצטער האט גימאכט דיא ברכה וואס מען מאכט נאך דעם לייגען נאר אויף דער תוכחה פון ויקרא אונ דברים אונ אויף דיא שירות. אונ דיא עשרת

הדברות

הדברות וואס געפינט זיך אין דער תורה וואס מען מאכט איבער זייא איין ברכה פאר דעם לייענען אונ א ברכה נאך דעם לייענען:

(יג) דעם שבת וואס מען האט געבענטשט ר"ח האט מען גיזאגט פאר ר"ח בענטשין יהי רצון מלפניך אבינו שבשמים. וואס מיר זאגין איהם אלע מאנטיג אונ דאנערשטיג. אויך דער וואס האט גיזאגט שמע ישראל בשעת מען נעמט ארויס דאס ספר פין ארון הקודש דער האט גילייגט דעם מפטיר. אויך פלעגט זיין זייער מנהג צו דאווינען אין דער וואכין ביחידות ביז ישתבח אין שבת הייבט דער חזן אהן שוכן עד. אין פ"ח האל בתעצומות. אין שבועות הגדול בכבוד שמך אין כוכבות הגבור לנצח. ר"ה יוה"כ המלך היושב:

(יד) אין תענית ציבור האט מען גיזאגט סליחות ווען דער חזן האט גיהאלטין אין שמ"ע בייא סלח לנו אונ אז מען האט גיענדיגט דיא סליחות האט דער חזן גיזאגט דיא שמ"ע פון דארט אהן אונ ווייטער. אויך פלעגט דער חזן אויס רופען דעם שבת פאר תענית ציבור אונ ער האט מודיע גיוועזין אז אין דיא וואך וועט זיין אין דעם טאג א תענית ציבור אונ ער האט אזוי גיזאגט הערט אויך איהר לעבע קינדער דער דאזיגער תענית וועט זיין אין דעם טאג וועט הש"ית אונז איבער קערין דיא טעג אויף פרייד אזוי וויא ער האט אונז פאר שפראכין אין דיא טרייסטונג ונאמר אמן. אחוץ אין דרייא תעניתים וואס מען האט ניט אויס גערופען. ט' באב אונ יוה"כ. אונ תענית אסתר:

(טו) אין פורים איז גיוועזין פאר צייטינס א מנהג אז קינדער האבען גינומין גלאטיגע שטיינער אונ האבין גישריבין אויף זייא המן אונ אז דער וואס לייענט דיא מגילה האט גירעדט דאס ווארט המן האבין זייא גיקלאפט איין שטיין אין דעם צווייטין כדי זיין נאמין זאל ווערין אפ גימעקט. ווייטער איז דא ערטער וואס דיא בחורים מאכין איין צורה אין דעם גישטאלט פון המן פאר פורים אונ זייא הענגין דאס אויף זייערע דעכער עטליכע טעג פאר פורים אין פורים מאכען זייא איין פייער אונ דיא צורה שטעלין זייא אריין אינווייניג אונ בשעת דיא צורה ברענט זינגען זייא פארשידענע נגונים. אויך איז גיוועזין ארום גישטעלט פון אויסענווייניג אין טיש בייא דער טיהר אין פורים אונ צו גידעקט מיט איין דעק כ"ז עס איז גיוועזין דער טיש צוא גידעקט זענין אורחים אריין גיקומען זייא האבין געוויסט אז אצונד איז דיא צייט פון עסין אבער אז דיא דעק פון טיש איז גיוועזין אראפ גענומען האבין שוין קיין אורחים גיט אריין גיקומען זייא האבין גיוויסט אז מען דאט שוין אפ גיגעסין:

(טז) בשעת מען האט גיבענטשט נאך דעם עסען האט דער אורח גיבענטשט דעם בעה"ב מיט דעם נוסח יהי"ר שלא יבוש בעה"ז ולא יכלם בעוה"ב ויצליח מאוד בנכסיו ויהיו נכסיו מוצלחים וקרובים לעיר ואל ישלוט שטן במעשה ידיו ואל יזדקק לפניו שום חטא ודבר הרהור עבירה מעתה ועד עולם אונ נאך דעם זאגט ער הרחמן הוא יזכנו וכו':

(יז) אז מען האט תחנונה גימאכט זימטער האט מען זיך נוהג גיוועזין. דאנערשטאג האט מען גיבאוינט דרייא שעה נאך מיטאג אונ מען האט גיזאגט

תחנה און מען האט גינעסן דיא סעודת נשואין און נאכדעם האט מען גידאווינט מעריב. און ווינטער האט מען גינעסין דיא סעודה בייא נאכט. אזוי וויא עס איז גיווארין טאג פרייטיג האט דער שמש גערופין אין שוהל האט דער רב געפיהרט דעם חתן נעבין זיך און דער גאנצער עולם איז נאך גינאנגין מיט פלאקערס און כלי זמר און זענין אזוי גינאנגין ביז אויף דעם שוהל הויף און נאכדעם זענין דיא כלי זמרים צוריק גינאנגין ברענגין דיא כלה אז מען איז גיקומען מיט דער כלה אויף דעם שוהל הויף איז דער רב מיט דיא חשובים מיט דעם חתן אקעגין גינאנגין דער כלה און דער חתן האט אהן גענומין דיא כלה בייא דער האנד און דער עולם האט זייא באווארפין מיט ווייץ און זייא האבין גיזאגט זייא זאלין זיך מעהרין אזוי וויא דיא תבואה און זייא זענין אזוי בעזאמין גינאנגין ביז דער טיהר פון שוהל און האבין זיך דארט אבישל אנידער גיזעצט. און מען האט דיא כלה אהיים געפיהרט און זיא איז גיוועזין אהן גיקלייד איין מלבוש אויף איהרע קליידער און איין שלייער איבער איהר פנים און דעם חתן האט מען גיפיהרט אין שוהל אריין ער איז גיוועזין אהן גיקלייד אין שבת מלבושים און מען האט איהם גיזעצט לעבין דעם עמוד און מען האט אהן גיהויבין אדון עולם און פסוקי דזמרה און אלע קרובים פון חתן כלה זענין גיוועזין אהן גיקלייד אין שבת מלבושים און מען האט גיברענגט דיא כלה ביז דיא טיהר פון שוהל און זיא האט דארט גיווארט ביז דער רב האט גיפיהרט דעם חתן אויף דעם בלעמער. און דער רב האט איהם ארויף גילייגט אש אויף דעם קאפ אויף דעם ארט וויא מען לייגט תפלין א זכר לחורבן און דער נאך איז גינאנגין דער רב מיט דיא חשובים און זייא האבין גיברענגט דיא כלה און דער רב האט זיא גיהאלטין בייא איהרע קליידער און ער האט זיא גיפיהרט און ער האט זיא אנידער גישטעלט בייא דיא רעכטער האנט פון דעם חתן מיט דעם פנים צו דרום און דיא פאטער און מוטער פון חתן כלה זענין גישטאנין לעבין דער כלה אויף דעם בלעמער בשעת דער ברכה און מען האט צו גיגרייט צווייא כוסות אויף ברכת אירוסין ונשואין צו איין בתולה האט מען גינומין א גלעזיל וואס עס איז עמאהל און מען האט גיזאגט דיא ברכה ואסר לנו הארוסות נאך דער ברכת אירוסין האט מען גערופען צווייא עדות און מען האט זייא געוויזין דאס קידושין פינגעריל אויב עס איז ווערט אין פרוטה און דיא עדות זאגין יוא. און אויב דיא כלה איז נאך קיין פרעוט מין וויא פוהל יאהר זיא איז אלט מען זאל וויסען אויב זיא איז ראוי זיא זאל צוא נעמין דיא קידושין און דער חתן האט גיזאגט הרי את מקודשת און דער רתן האט איהר אהן גיטאהן דאס פינגעריל און אויב דיא כלה איז גיצט ריין האט ער גיצט אהן גיריהרט נאר ער האט עס גילאזט ארויף פאלין אליין אויף דעם פינגער און נאכדעם האט מען גערופין צווייא אנדערע עדות זייא זאלין מקיל קנין זיין און זייא זאגין זיין עדות אויף דער כתובה. און בשעת מען האט גיזאגט שמח תשמח רעים אהובים האט זיך דער רב איבער גיקערט מיט דעם פנים צום חתן כלה און אז מען האט אויס גילאזט דיא ברכה האט מען גיגעבין דעם חתן צוא טרינקען און נאכדעם דער כלה און דער רב האט גיהאלטין אין זיין האנד דעם כוס און ער

האט

האָט גיגעבין דעם כוס דעם חתן אין האַנד אַריין אונ דער חתן האָט גיוואָרפין דעם כוס אויף דער וואנט ער זאָל צו בראָכין ווערען נאָכדעם האָט מען גיאַיילט מען זאָל שנעל אַריין ברענגין דעם חתן אין דעם חדר וויא עס איז גיוועזן דיא חתונה. אונ דיא חתן כלה האָבין גיגעסין אַהין מיט אַאייה צו זאַמען אונ מען האָט זייא מייחד גיוועזן אין אַבעזונדער חדר בשעת זייא האָבין גיגעסין דיא סעודה אונ יעדער איז אַרויס גיגאַנגען כדי ער זאָל זיין צו גילאָזט צו דער כלה. אונ נאָכדעם זענין אַריין גיקומען דיא קרובים אונ ווער עס האָט גיוואָלט האָט מיט זייא מיט גיגעסין כדי מען זאָל זייא משמח זיין:

(יח) שבת אין דער פריא אַז מען האָט אויס גילאָזט פסוקי דזמרה זענין גיגאַנגין דיא חשובים פון דער שטאָט אונ מען האָט גיבּרענגט דעם חתן אין שול אריין אונ מען האָט איהם גיזעצט אויבען אָהן לעבין ארה"ק אונ דיא עלטערין פון דיא חתן כלה האָבין זיך אויס גיקליבין אונטער פיהרערס אונ זייא האָבען זייא אַנדער גיזעצט לעבין דעם חתן אונ מען האָט גיזאָגט שירים פאַר דעם כבוד פון חתן אונ מען האָט גערופין דעם חתן ער זאָל עולה תורה זיין אונ מען האָט געזאָגט מרשות אונ אויך אַלע אונטער פיהרערס האָט מען אויף גערופין צו דער תורה אונ מען מאכט דעם חתן דרייא מאָהל מי שברך. ווייל ער האָט מנדר געווען וואקס אויף לעכט אויך ווייל ער האָט מנדר גיוועזן איין מפה צום ס"ת. אויך ווייל ער האָט מנדר גיוועזן צדקה אויף ת"ת אָדער חתונה צו מאַכין אָרימע יתומים. אונ נאָכדעם וויא מען האָט אָפּ גילייגט אין ספר דעם סדר פון דער וואָך האָט מען גיליינט פאַר דעם חתן אין ס"ת דיא פרשה ואברהם זקן בא בימים וכו' ביז ולקחת אשה לבני משם אונ נאָך דער הפטורה וואָס מען האָט גיזאָגט וואָס האָט גיקערט צו דער וואָך האָט מען גיזאָגט דיא הפטורה פון שוש אשיש בד' וכו' ביז ישיש עליך אלהיך:

(יט) אין אַ ברית מילה נאָכדעם וויא דאָס קהל האָט גיזאָגט הודו לד' כי טוב כל"ח האָט דער וואָס האָט גימאַכט דיא ברכה גיזאָגט פלוני זה הקטן גדול יהי' יחי הילד לאביו ולאמו יהא אח לשבעה ואב לשמונה כשם שנכנס לברית וכו'. אויך אַז מען האָט גימאַכט איין סעודת מילה אונ דאָס קינד האָט מען מל גיוועזן אין שוהל איז גיוועזן איין טיש גידעקט אויף דעם שוהל הויף עס איז גיוועזן איין סימן אַז מען מאַכט איין סעודת מצוה. דער וואָס ברענגט זיין זוהן מען זאָל איהם מל זיין זאָגט ברוכים היושבים אונ דאָס ציבור ענטפערט ברוך הבא:

(כ) אַז מען האָט מל גיוועזן אַ ממזר האָט מען איהם מל גיוועזן אויף דעם שוהל הויף בייא דער טיהר פון שוהל אונ מען האָט גיזאָגט דיא ברכה אשר קידש ידיד מבטן ביז כורת הברית נישט מעהר אונ דאָס פאָלק האָט נישט גענטפערט כשם שנכנס לברית אונ מען האָט איהם גערופען כידוע אונ דער שמש האָט אויס גערופען נאָך דער מילה אויף איין קול איהר זאָלט וויסען אַז דאָס קינד וואָס מען האָט היינט מל גיוועזן איז אַ ממזר כדי ער זאָל זיך נישט אויס מישען צווישען כשרע קינדער:

(כא) דער מנהג איז גיוועזן בשעת מען האָט מקדש גיוועזן דעם חודש

אין

אין דעם זיין אונ צוואנציגסטען טאג האבין זיך גיזעצט חברות פון אלע לייט פון השיבע מענטשין פון לומדים פון דיא צייט פון מנחה ביז דיא זין האט זיך גיזעצט זייא זאלין קענין זעהן דיא לבנה אונ מען האט גימאכט איין סעודה. אין בענטשין האט מען גיזאגט יעלה ויבוא אונ מען האט גיבענטשט ברכת המזון ביי איין כוס אונ נאכדעם בענטשין האט ער גיגעבין פון דעם כוס זיין ווייב כדי ער זאל מקיים זיין אזוי וויא עס שטייט להניח ברכה אל תוך ביתך אונ מען האט גיברענגט נאך איין כוס אונ מען מאכט א בפה"ג אונ נאכדעם מאכט מען א ברכה אשר גילה עוד חידוש ירח. הורם ולמדם זמנים חדשים וימים טובים ברוך אתה ד' מקדש ישראל וראשי חדשים:

(כב) דער טעם פון דעם וואס מען פאר ארבעט דיא טלתים איבער דער לענג פון טלית אויך טלתים קטנים אזוי איין בלאהעלעך גישטאלט. פאר וואס מאכט מען נישט ווייס! דיא מצוה פון תכלת איז דאך נאר אין דיא ציצית. קענין מיר זאגין א טעם ווייל דיא מצוה פון תכלת איז דער עיקר טעם איבער דעם פסוק וואס עס שטייט וראיתם אותו וזכרתם דורך דעם זעהן ועט מען גידענקין אונ צייט דער תכלת איז בעהאלטין גיווארין איז גיוועזין אזעלכע פרומע לייט האבין זייא זיך גימאכט א סימן אין דיא טלתים אונ זייא האבין גילאזט פארבין זייא מיט אזוי פארב וואס זיא זעהט אויס וויא תכלת כדי זייא זאלין גידענקין אהן השי"ת מצות פון דעם איז שוין נתפשט גיווארין דער מנהג: וואס מען לאזט פארבין אלע טלתים בלאה עס זאל זיין איין זכר פון תכלת:

(כג) נאך איין טעם קען מען זאגין אין דיא פארצייטישע יאהרין אז דער תכלת איז גיוועזין בנמצא איז גיוועזין בעזונדערע בעלי מלאכות צום פארבין תכלת אונ דיא בעלי מלאכת זענין גיוועזין פון דיא מומחים אויך ערליכע לייט אונ צדיקים ווייל מען טאהר ניכט קויפען קיין תכלת נאר פון א מומחה איבער דעם האט מען נישט גינגלייבט קיין אנדערין נאר זייא אליין וואס זייא זענין שוין גיוועזין בעוויסט אז זייא זענען צדיקים אונ זייא האט מען ערקענט אין זייערע טלתים ווייל זייא האבין גיהאט דעם גישטאלט פון תכלת פון צווייא זייטין מען זאל וויסען אז זייא פארבין תכלת איבער דעם מאכט מען איין זכר צו פארבין דיא טלתים איבער דער גאנצער לענג:

דיא מנהגים פון שבועות.

(א) דער טעם פון דעם מנהג וואס מיר זענין זיך נוהג וואס דעם ערשטען טאג שבועות רופט מען אויף א כהן אונ איידער דער כהן מאכט א ברכה זאגט דער חזן אקדמות מלין וכו'. ווייל אין דיא פארצייטישע יאהרין האט מען זיך נוהג גיוועזין מען האט אנידער גישטעלט א מתורגמן לעבין דעם בעל קורא בפ"ש אין דיא צווייא טעג דעם ערשטען טאג שבועות אין דעם אנדערין טאג פסח אין דיא צווייא טאג איז גיוועזין בייא זייא גישריבען

אין

אין דעם ככר דער פסוק מיט דעם תרגום אויף אזויא איין אופן צום ערשטען איז גישטאנען בחודש השלישי אונ נאכדעם אקדמות מלין דאס איז איין פאהרידע צו דעם מתורגמין אין ביא דיא ענדע פון אקדמות איז גישטאנין וכירחא תליתאי וואס דאס איז דער תרגום פון פסוק ובחודש השלישי דער נאך איז גישטאנען דער צווייטער פסוק ויסעו מרפידים וכו' אונ דער נאך דער תרגום אזוי איז גישטאנען דיא גאנצע פרשה ביז דיא עשרת הדברות אין דארט האט דער מתורגמן אהן גיהויבין צו זאגען דעם פיוט ארכין ד' שמיא נאכדעם הייבט ער אהן דעם פסוק וידבר אלהים אונ דער נאך דעם תרגום אונ היינט האט דער מנהג איז בטל גיווארין מען זאל אין מיט לייענען זאגין דעם תרגום האט מען דאס איבער גילאזט אויף איין זכר אויף דעם פערצייטשען היילינען מנהג אונ מען זאגט פאר דעם לייני̇ן דעם פיוט אקדמות. איבער דעם זאגט נישט דעם פיוט דעם בעל קורא נאר איין אנדערער מען זאל נישט זאגין אז אין דער תורה שטייט אויך תרגום:

(ב) דער טעם פון דעם וואס דער מסדר פון תיקון שבועות האט פאר ענדערט דעם סדר פון דיא מסכתות לויט וויא זייא זענין מסודר אין משניות דארט שטייען זייא. פסחים שק"ים. יומא. סוכה ביצה ר"ה. תענית. מגילה. מוע"ק. חגיגה. אין תיקון שבועות שטייט דער סדר. חגיגה ביצה מוע"ק ר"ה יומא סוכה תענית שקלים מגילה. אין סדר נש"ם שטייט אונ משניות. כתובות נדרים נזיר סוטה גיטין קדושין. אין תק"ש איז דער סדר כתובות קידושין גיטין סוטה נדרים נזיר. אין סדר טהרות שטייט אונ משניות. כלים אהלות נגעים פרה טהרות מקוואות נדה מכשירין זבים טבול יום ידים עוקצין. אין תקון שבועות איז דער סדר מקואות פרה ידים אהלות נגעים זבים נדה טהרות כלים טבול יום מכשירין עוקצים. ווייל רבינו הקדוש וואס ער האט מסדר גיוועזין דיא משניות דאט ער גישטעלט אזוי וויא עס שטייט אין דער תורה דהיינו אין פ' בא שטייט דינים פון פסחים קומט נאך דעם שקלים וואס עס שטייט אין פ' תשא אין יוהכ"פ אין אחרי מות. אונ דער נאך סוכה ווייל אין סוכה איז דא פוהל מצות אויך אלע מסכתות ווערט גיברענגט אין פ' המשניות פון הרמב"ם א טעם וואס דיא מסכתות זענען מסודר איינע נאך דער אנדערער. אבער דער וואס האט מסדר גיוועזין דעם תקון שבועות דער האט גישטעלט דיא מסכתות לויט דער צייט וואס ער גיהער איינער נאך דער צווייטער למשל דאס ערשטע איז פסחים אונ נאך פסחים גיהער חגיגה ווייל צום קרבן פסח האט מען מיט גיברענגט א קרבן חגיגה אונ נאכדעם ביצה ווייל דארט שטייט דיא דינים פון יו"ט אונ נאכדעם מוע"ק דיא דינים פון חוה"מ אונ נאכדעם ר"ה יומא סוכה אזוי וויא דיא יו"ט זענין איינס נאך דעם אנדערין אונ נאכדעם תענית ווייל דאס איז תכף נאכדעם שקלים וואס דאס איז א' אדר אונ נאכדעם מגילה. אזוי אויך אין סדר נשים איז אויך לויט דער צייט פריר קידושין דער נאך כתובות אונ נאכדעם גיטין אונ דער נאך סוטה דער נאך נדרים נזיר ווייל דאס גיהער איינס נאך דעם אנדערין אונ אויך אזוי אין סדר טהרות איז פריר מקוואות ווייל דער עיקר טהרה איז נאר דורך מקווה דער נאך גיהער פרה. ווייל

דער

ספר מטעמים

דער כהן וואס האט פאר ברענט דיא פרה ארומה האט מען איהם מטמא געוועזין אונ דער נאך האט מען איהם טובל געוועזין. אַזוי איז אַלְלֶע מס תוֹת:

(ג) דער טַעַם פון דעם וואס מען זאגט אַז אליהו הנביא איז דא אויף יעדין יריד דאס איז איבער דעם טַעַם ווייל אין זיינע צייטין זענין מענטשין געקומען צו דער אמונה אַז וואט איז איין יאט איבער דער גאנצער וועלט אין יעדער מינוט אין יעדע רגע טוט ער מיט דער טבע אַזוי וויא זיין ווילען איבער דעם זענין זייא גיפאלין אויף דעם פנים אונ זייא האבין גישריגען ד׳ הוא האלקים. איבער דעם איז אליהו זוכה צו קומען אויף יעדין יריד וואס דעמאלט זענין דיא מענטשין טרוד אין דאגת פרנסה איז זייא שווער דעמאלט צו גלייבין אָהן דער השגחת הבורא גיים אליהו איבער דעם אין דיא גאסין ער זאל זייא מעורר זיין ווענין דעם:

(ד) דער טַעַם פון דעם וואס מען איז מסדר דיא הושענות אויף דעם סדר וואס עס שטייט אין דיא סידורים אויב עס גיפאלט דער ערשטער טאג סוכות אין מאנטיג זאגט מען אויף דעם סדר. אויב דינסטיג איז אויף דעם סדר דעם כלל זאלסט האבין ביי דיר אַז שטענדיג זאגט מען דעם ערשטין טאג למען אמיתך אין צווייטין טאג אבן שתיה אויב עס גיפאלט אין דער וואכין אונ אויב עס גיפאלט אין שבת זאגט מען אום נצורה אונ דיא הושענה פון אערוך שועי זאגט מען שטענדיג אין דעם טאג וואס עס גיפאלט יוהכ״פ בוייל מען זאגט גליתי בצום פשעי וואס דאס איז מרמז אויף יוהכ״פ נאר אַז עס גיפאלט אין שבת ווערט דאס נדחה אויף דעם אנדערין טאג. אדון המושיע זאגט מען שטענדיג אין זעקסטין טאג פון יו״ט נישט פריר ווייל שטענדיג זאגט מען דאס אַ טאג פאר הוש״ר אונ מען איז מהפלל אויף דעם וואסער אונ רעגין אין סוכות איז אַ שלעכטער סימן קען מען פריר נישט מתפלל זיין אויף רעגין נאר דער זעקסטער טאג ווייל ער איז שוין נאהנט פון שמע״צ וואס מען בענטשט אויף רעגין שאט שוין נישט. נאך איין טַעַם ווייל אין דעם זעקסטען טאג יו״ט שטייט גידענקט אין דער תורה ניסוך המים דען עס שטייט ונסכיה צווייא נסכין ניסוך פון וויין אונ ניסוך פון וואסער איבער דעם אַז עס גיפאלט דער זעקסטער טאג אין שבת זאגט מען אונ גאנצין נישט דיא הושענה. אונ דיא הושענה אל למושעות זאגט מען שטענדיג דעם דריטען טאג ע״כ זאלסט שטענדיג האלטין דיך אין דעם כלל וועסט דיך קיין מאהל נישט טועה זיין אין דעם סדר פון דיא הושענות אויב דער ערשטער טאג יו״ט גיפאלט אין מאנטיג זאגט מען דעם סדר. למען אמיתך אבן שתיה אערוך שועי אונ אל למושעות זאגט מען דעם צווייטען טאג חוה״מ ווייל דעם דריטען טאג חוה״מ וועט גיפאלין אין שבת זאגט מען אום נצורה אונ אויב עס גיפאלט דער ערשטער טאג יו״ט אין דאנערשטיג איז דער סדר למען אמיתך אבן שתיה אום נצורה אונ אערוך שועי ווערט נדחה אויף דעם צווייטין טאג חוה״מ אונ אַז דער ערשטער טאג גיפאלט אין שבת איז דער סדר אום נצורה למען אמיתך אבן שתיה ווערט נדחה ווענין אערוך שועי אויף דעם צווייטין טאג חוה״מ אַז דוא וועסט שטענדיג האלטין דעם כלל וועסט דוא דיך קיין מאהל נישט טועה זיין:

(ה) דער טַעַם פון דעם וואס מען איז זיך נוהג צו שאקלען מיט דעם לולב

בּייא אנא ד׳ הושיעה נא אָבֶער בּייא אנא ד׳ הצליחה נא שָׁאקִילְט מֶען נִישְׁט. וַוייל דָאס שָׁאקְלֶען אִיז אויף דֶעם עֶס זָאל פַאר הַאלְטִין דִיא קְלֶעכְטֶע ווינְטֶען מִיט דִיא שְׁלֶעכְטֶע טְלָלִים אוּנ אָהִין צוּ שְׁרַייֶען דֶעם שטן אִיבֶּער דֶעם בּייא דֶער תפלה פוּן אנא ד׳ הושיעה נא בֶּעטִין מִיר השי״ת אַז עֶר זָאל אוּנְז אַרוֹיס הֶעלְפִין פוּן דִיא שָׁאדִינְם אָבֶּער אִין אנא ד׳ הצליחה גִישִׁיקְט זִיךְ נִישְׁט צוּ זָאגִין דֶעם טַעַם:

(ו) נָאךְ אֵיין טַעַם קֶען מֶען זָאגִין וָואס מֶען שָׁאקִילְט בּייא אנא ד׳ הושיעה. וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אז ירננו כל עצי היער אוּנ נָאךְ דֶעם שְׁטֵייט הודו לד׳ כי טוב ואמרו הושיענו. אוּנ עֶס וֶוערְט גִיבְּרֶענְגְט אִין מדרש אַז הקב״ה הָאט גִיגֶעבִּין דִיא מצוה דיא ישראל אַז זייא זָאלִין זִיךְ פְרֵייעֶן מִיט דִיא לולבין אַזוֹי וויא אַ מענְטְשׁ גֵייט אַרוֹיס פוּן דֶעם שופט אַז עֶר הָאט גִיווּינֶען דָאס משפט פְרֵייט עֶר זִיךְ. דָאס מֵיינְט דֶער פָּסוּק אז ירננו כל עצי יער קֶען וֶועט זִיךְ פְרֵייעֶן מִיט דִיא בּיימֶער פוּן וַואלְד אַז זייא וֶועלִין אַרוֹיס גֵיין גִירֶעכְט פוּן הקב״ה דֶעמָאלְט וֶוען עֶר משפט דִיא וֶועלְט אוּנ בּייא וָואס וֶועלִין זייא זִיךְ פְרֵייעֶן בּייא הודו אוּנ בּייא הושיעה נא:

(ז) דֶער טַעַם פוּן דֶעם וָואס דִיא אשכנזים שָׁאקְלִין מזרח דרום מערב צפון אוּנ דֶער הֵייךְ אוּנ אִינְטִין. אוּנ דִיא ספרדים שָׁאקְלִין דרום צפון מזרח. אִין דֶער הֵייךְ. אוּנ דֶער הֵייךְ אוּנ אִינְטִין מערב. וַוייל דִיא אשכנזים וֶוענְדִין זִיךְ פוּן דֶער רֶעכְטֶער זַייט אַזוֹי וויא אִינְטִין מערב. וויא דוּא וֶועסְט דִיךְ וֶוענְדִין זָאלְסְט דִיךְ וֶוענְדִין נָאר רֶעכְטְס. אָבֶּער מִיר גִיפִינֶען. דִיא ספרדים שָׁאקְלִין אִיבֶּער דֶעם פָּסוּק וָואס עֶס שְׁטֵייט לְךָ ד׳ הגדולה והגבורה דָאס אִיז דרום צפון וכו׳ אוּנ דָאס אִיז דֶער צִינוֹר וָואס עֶס גֵייט שפע פוּן הִימֶעל אויף דֶער וֶועלְט:

(ח) אוֹיךְ אִיז גִיוֶועזִין אַ מנהג הושענא רבא נָאךְ דֶעם וויא מֶען הָאט אָפּ גִישְׁלָאגִין דִיא הושענא הָאט יֶעדֶער אֵיינְצִיגֶער אַהֵיים גִיפִיהְרְט צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּבּ דִיא ערבה אוּנ מֶען הָאט זִיא גִישְׁטֶעלְט צוּ קָאפִּינְס פוּן בֶּעט וַוייל דִיא מצוה אִיז גִיוֶועזִין גִילִיבְּט בּייא זייא:

(ט) דֶער טַעַם פוּן דֶעם וָואס אויף מֶענְכֶע מצוות מַאכְט מֶען אַ ברכה אוּנ מֶענְכֶע מצוות מַאכְט מֶען נִישְׁט קֵיין ברכה. זָאלְט דוּא הָאבִּין שְׁטֶענְדִיג דֶעם כלל אַז אַלֶעכֶע מצות וָואס עֶס גִיוֶוענְט זִיךְ אִין אֵיין אַנְדֶערֶען מַאכְט מֶען נִישְׁט אִיבֶּער זייא קֵיין ברכה דהיינו דִיא מצוה פוּן ושפטתם צדק טָאמֶער וֶועלִין דִיא בעלי דינים נִישְׁט וֶועלִין אויף זִיךְ מקבל זַיין דֶעם דִין אָדֶער זייא וֶועלִין זִיךְ מוחל זַיין אֵיינֶער דֶעם צְוֵייטֶען נָאךְ אַזֶעלְכֶע מצות טְהֵייל פוּן דִיא אִיז נִישְׁט דָא קֵיין מעשה אוּנ טוּהְן פוּן דֶער מצוה אוּנ טְהֵייל וַוייל מֶען אִיז זִיךְ מוחל אוּנ טְהֵייל וויא דִיא מצוה קוּמְט דוּרְךְ אֵיין עבירה אִיבֶּער דֶעם מַאכְט מֶען נִישְׁט קֵיין ברכה אִיבֶּער דִיא אַלֶע מצות:

(י) דֶער טַעַם פוּן דֶעם וָואס אויף פוּהְל מצות מַאכְט מֶען אַ ברכה מִיט אַ לשון על דהיינו על ביעור חמץ על המילה אוּנ טְהֵייל מצות מַאכְט מֶען אַ ברכה מִיט אַ למד. להניח תפלין. להתעטף בציצית. זָאגְט דֶער ר״ת דֶעם טַעַם יֶעדֶער מצוה וָואס וֶוערְט בַּאלְד גִיטָאהְן מַאכְט מֶען על אוּנ אַזוֹי אַ מצוה וָואס מֶען הָאט צַייט מקיים צוּ זַיין אַ גַאנְצִין טָאג זָאגְט מֶען מִיט אַ למד:

זוייל דיא טעג פון פורים זענען טעג פון שמחה וועל איך דא ברענגען עטליכע זאכען וואס השי"ת האט מיך געלייט זעליגט:

(א) אונ פ' וירא שטייט אז הקב"ה האט זיך בעוויזען צוא אאע"ה אונ אלוני ממרא זאגט רש"י דעם טעם פאר וואס האט זיך הקב"ה צוא איהם דארט אנטפלעקט ווייל ממרא האט איהם געגעבען א עצה ער זאל זיך מל זיין. פרעגען אלע מפורשים. אאע"ה וואס ער האט מקיים געוועזען די גאנצע תורה נאך איידער זיא איז געגעבען געווארען זאל גיין פרעגען א עצה צוא ער זאל זיך מל זיין וואס השי"ת האט איהם דאס געבאטען גאר מען קען זאגען דעם פשט פאר קעהרט אז ממרא האט איהם געגעבען א עצה ער זאל זיך נישט מל זיין. ווייל אאע"ה האט זיך געוואלט מל זיין נאך איידער השי"ת האט איהם געבאטען די מצוה אזוי גוט וויא ער האט מקיים געוועזען אלע מצות איידער ער איז געבאטען געווארען האט איהם ממרא געגעבען איין עצה אז ער זאל זיך נישט מל זיין ביז השי"ת וועט איהם הייסען ווייל אלע מצות אז ער איז מקיים איידער השי"ת האט איהם געבאטען קען ער זייא נאך אמאהל מקיים זיין נאכדעם וויא השי"ת האט געבאטען דיא מצוה כדי ער זאל הייסען איין מצוה ועושה וואס דאס איז גרעסער וויא איינער איז מקיים א מצוה איידער ער איז געבאטען אבער דיא מצוה פון מילה אז ער וועט מקיים זיין איידער ער איז געבאטען וועט ער שוין נישט קענען מקיים זיין נאך דעם אז השי"ת וועט איהם הייסען מל זיין זיין וואררום ער וועט זיך שוין נישט קענען נאך אמאהל מל זיין. דעם האט זיך השי"ת בעוויזען צוא אאע"ה אונ אלוני ממרא:

(ב) נאך איין טעם קען מען זאגען ווייל מיר געפונען אונ דער גמרא אז אזעלכעם וואס עס איז היילינ אונ נאך איינס וואס עס איז שטענדיג איז דאס וואס עס איז שטענדיג פריר אזויא אויך ביא אאע"ה איז געוועזען צווייא זאכען איינס הכנסת אורחים וואס דאס איז שטענדיג אונ דאס צווייטע מצות מילה וואס דאס איז היילינ דאס אאע"ה מורא געהאט אז ער וועט מקיים זיין מצות מילה וועלען שוין קיין אורחים צוא איהם נישט קומען אזויא וויא עס ווערט גיברענגט אין מדרש אז אאע"ה האט גיזאגט איידער איך האב מיך מל געוועזען איז גיקומען צו מיר אורחים טאמער נאך דעם וויא איך האב מיך מל גיוועזען וועלען שוין קיין אורחים צוא מיר נישט קומען איבער דעם קומט דוך מקיים צוא זיין דיא מצוה פון הכנסת אורחים פאר מילה ווייל דאס איז שטענדיג האט אאע"ה גיפרעגט א עצה ביא ממרא וועלכע מצוה ער זאל פריר מקיים זיין האט איהם ממ"א א עצה געגעבען אויף דער מצות מילה האט מיט דעם דין וואלט געדארפט צוא זיין דיא מצוה פון הכנסת אורחים פריר ווייל זיא איז שטענדיג פון דעסט וועגען איז נדיא מצות מילה פריר ווייל דיא מצוה מילה איז ער געואשען געווארען פון השי"ת אונ דוא מצוה פון הכנסת אורחים איז ער נישט געבאטען געווארען פון השי"ת איז דוא מצוה פון מילה היילינער אין זיא איז פריר נאך איז דיא מצות מילה נישט גלייך

ווייא אנדערע מצות ווייל זיא איז גלייך וויא דיא גאנצע תורה אונ עס איז בעשריבען געווארען איבער דער מצוה דרייצען בריתות אונ מען היימט גישט גאנץ אהן דער מילה. נאך איז דיא מצוה פון מילה א מצוה עוברת ווייל דורך דער מצוה פון הכנסת אורחים וועט ער קיינמאהל נישט קענען מקיים זיין דיא מצוה פון מילה:

(ג) עס שטייט אונ דער גמרא שבת דף קכ״ז ווירץ לקראתם פון דאנים איז גידרינגען אז דיא מצוה פון הכנסת אורחים איז גרעסער פון קבלת פני השכינה איז שווער פון וואנען איז גערדינגען אז דיא מצוה איז גרעסער מאמער זענען דיא גלייך נאר דאס וואס ער האט פאר לאנגט אל נא תעבור וכו׳ ווייל דאס איז איין מצוה עוברת אז ער וועט נישט אריין ברענגען דיא אורחים וועלען זייא אוועק גיין איבער דעם האט ער גיבעטין פון הקב״ה אז ער זאל ווארטען קען דוך זיין דיא מצוה פון הכנסת אורחים איז גרינגער נאר ווייל עס איז א מצוה עוברת נאר מען קען דאס אפ לערנען פון איין אנדער ארט אז הכנסת אורחים איז גרעסער. ווארען אלע מפורשים פרעגען אז אברהם אבינו האט מקיים גיוועזען דיא גאנצע תורה איידער זיא איז גיגעבען געווארען פאר וואס האט ער נישט מקיים גיוועזין אויך דוא מצוה פון מילה נאר עס ווערט גיברענגט אונ מדרש רבה אז אאע״ה האט געזאגט צוא הקב״ה איידער איך האב מיך מל גיוועזין איז גיקומען צוא מיר אלע מאהל אורחים אונ צייט איך האב מיך מל גיוועזין קומען נישט קיין אורחים זעהן מיר בפירוש אז אאע״ה האט זיך נישט גיוואלט מל זיין איבער דער מידה פון חסד וואס א״א האט גיהאט אונ זיך האט ער מורא גיהאט אז ער וועט זיך מל זיין וועלען אורחים מורא האבין צוא איהם קומען מאמער וועט ער זייא ביטען זייא זאלען זיך אויך מל זיין אזויא גוט וויא ער האט זייא גיגייט זייא זאלען בעצאהלען פאר דעם עסען אז זייא האבען נישט גיוואלט בענטשען איבער דעם האט ער זיך נישט גיוואלט מל זיין חאטש ער האט געוויסט אז כ״ז ער איז זיך נישט מל קען ער נישט מקבל זיין דיא שכינה פון דאנען זעהן מיר אז עס איז גרעסער הכנסת אורחים וויא קבלת שכינה ווארום א״א איז גיזעסין אין פארכט ער האט נישט גיוויסט וואס צוא מאהן צוא ער זאל לויפען א קיינגען דיא מלאכים ער זאל זייא אריין ברענגען צוא זיך אונ שטוב אריין אדער עס איז נישט קיין דרך א״ץ איבער צוא לאזען דיא שכינה פון דעסט וועגען איז איהם איין גיפאלען ער זאל א קיינגען לויפען דיא מלאכים ווייל ער האט גיזעהן אז הקב״ה האט אוים גיצויגן דוא זון פון איהר פיטער פאם כדי נישט מטריח צוא זיין איהם מיט אורחים אונ פלוגלונג האט ער גיזעהן אז עס שטייט לעבין איהם דרייא מענטשען האט ער פאר שטאנען אז דאס איז מיט א השגחה פון השי״ת ער זאל זיך נישט מצער זיין דען הקב״ה האט בודאי געוויסט אז ער וועט זייא א קיינגען לויפען ער זאל זייא אריין ברענגען אין שטוב אונ ער וועט דיא שכינה לאזען שטיין איז דוך דער אמת אזויא אז עס איז גרעסער הכנסת אורחים פון קבלת שכינה:

(ד) אונ מסכת מגילה שטייט אז הקב״ה האט געוויסט אז המן וועט אמ וועגען שקלים פאר דיא ישראל דאס הקב״ה זיך מקדים געוועזין אונ האט זיא גיבאטען אז ר״ח אדר זאלען זייא געבין שקלים. איז דער פשט אזויא חמן האט געוויסט אז דיא ישראל האבען דיא זונד וואס זייא האבין זיך געבינט

געבינט צוא דעם צרם ביא נבוכדנאצר. נאר אונ דער וואהרהייט ווענן זייא געוועזין גינייט עס איז נאר געוועזען בלויז א מעשה נישט מחשבה האט המן געוואלט מצרף זיין א צונד עס זאל זיין מחשבה מיט מעשה וואלט געוועזען ח"ו מ"ום גיווארען דיא גזירה פון המן ווען נישט וואס הקב"ה האט זיך מקדים געוועזין אונ ער האט אונץ גיבאטען מען זאל ברענגען שקלים ווייא זאלען מכפר זיין אויף דעם וואס מען האט געזונדיגט ביא דעם עגל אונ דער מחשבה איז נאר איבער געבליבען בלויז דיא זונד פון נבוכדנצר וואס איז נאר געוועזין מעשה אהן מחשבה אונ אויף דער מעשה ווענן זייא געוועזען גינייט אונ א אונס האט איהם דיא תורה גיפטרט:

(ה) אונ מסכת מגילה שטייט אז א מענטש איז זיך מחויב אהן צוא ליבו'ין אונ פורים ביז ער זאל נישט וויסען קיין חילוק פון ארור המן ביז ברוך מרדכי איז שווער צוא פאר שטיין פאר וואס האט מען נאר גיהייסען אונ פורים זיין שיכור נישט קיין אנדערען יו"ט איז דער טעם אזויא. ווייל מען האט מתקן געוועזין אונ פורים משמח צוא זיין זיך אונ צוא עסען אונ טרינקען כדי מתקן צוא זיין דאס וואס זייא האבין גיגעסען אונ גיטרינקען אונ הנאה גיהאט פון דער סעודה פון אחשורוש וואס אין אמת איז דאס איין שווערע ארבייט ווארען דער תיקון זאל זיין מען זאל פאסטען אונ מען זאל זיך פייניגען פאר דעם וואס זייא האבען געזונדיגט וואלט דאס געוועזען איין לייכטע זאך מקיים צוא זיין ווייל דאס פייניגען טוט ער נעיים פאר השי"ת צוא ער מיט עסען אונ טרינקען וואס דער גוף האט א הנאה פון דעם האט נישט יעדער מענטש דיא זכ"ה ער זאל מבטל זיין דיא הנאה פון גוף אונ דיא גאנצע כוונה זאל נאר זיין פאר השי"ת ווענען איבער דעם האבין אונזערע חכמים געהייסען מען זאל זיין שיכור ביז ער וועט נישט וויסען קיין חילוק אונ דאס איז בעוויסט אז א שיכור פיהלט נישט קיין טעם אונ עסען ער ווייסט נישט וואס ער עסט אונ וואס ער טרינקט אונ ער האט נישט קיין שום הנאה פון דעסט ווענען עסט ער איז דאס נאר איבער דעם גיבאט פון השי"ת נישט איבער דעם הנאה פון גוף:

(ו) אזויא ווייט ביז ער וועט נישט וויסען פון ארור המן וכו' איז דער פי"ט ער זאל זיין אזויא ווייט שיכור ביז ער וועט נישט וויסען קיין חילוק. קען ער זיך טועה זיין ער זאל זאגען פאר קעהרט ח"ו ארור מרדכי וברוך המן. נאר מען קען זאגען אזויא דעם פשט עס ווערט געברענגט אונ דער גמרא פון דיא איניקלעך פון המן האבען גילערינט תורה אונ בני ברק איז שווער וואס פאר א זכות האבען גיהאט המנ'ס קינדער וואס זייא זענען געוועזין תלמידי חכמים כוזען מיר זאגען דורך דעם וואס ער האט מקרב געוועזין דיא ישראל צוא השי"ת וואס זייא האבין גיטאהן תשובה איז דוך אבער שווער המן האט זיך אבער נישט מכוין געוועזין מיט דיזער גזירה כדי דיא ישראל זאלען תשובה טאהן ער האט עס נאר גיטאהן איבער דער שנאה צוא דיא ישראל כוזען מיר זאגען דאמש ער האט דאס גיטאהן וואס יענע האבין תשובה גיטאהן אהן כוונה פון דעסט ווענען ווערט דאס איהם גירעכינט פאר א זכות איבער דעם איז איין סברא מען זאל זאגען ברוך המן ווייל דורך איהם זענען דיא ישראל מקורב גיווארין צוא השי"ת אונ זייא האבען אצינד מקבל געוועזין דיא תורה מיט זייער

גוטען

נוטען ווילען אונ עס איז זייא געמעהרט געווארין וויא פוהל מצות דיא מגילה ליינען ומשלוח מנות ומתנות לאביונים. נאר דוך ווייל ער האט זיך געשט מכוון געוועזין איבער דעם איז ער נישט ראוי צום בענטשען נאר ווען איז ער ראוי צום בענטשען איז אויך נאר אויף אזויא א אופן דעמאלס ווען מען איז אהן פארשטאנד דהיינו דורך שכרות איז דאס דער פשט וואס עס שטייט עד דלא ידע בין ארור המן ל־רוך מרדכי דהיינו דאס וואורט פון המן ביז מרדכי זאל ער נישט וויסען קיין צווישענהייט ער זאל נישט וויסען דאס ווארט ברוך גיהער ארויף אויווען צוא המן צוא עס גיהער אונטען צוא מרדכי נאר איז ווייטער שווער וואס איז מרדכי הצדיק שולדיג מען זאל איהם שעלטין בטעות נאר עס ווערט גיברענגט אונ ספרים אז איבער דעם שטייט ניכט אונ דער תורה דיא מעשה פון אאע״ה וויא ער איז ניצול געווארען פון אור כשדים ארוים בפירוש נאר אונ א רמז. נאר ווייל א״א האט זיך נישט גיטארהט אריין ברענגען אונ א סכנה ער זאל צוא ברכין דיא צלמים פון זיין פאטער. אזויא אויך קענען מיר דא זאגען דעם זעלבין טעם אז מרדכי האט נישט גיטאהרט אריין ברענגין אלע יודין אין א סכנה אין רייצען זיך מיט המן ער האט זיך גיקאנט אוועק דרייען פון איהם אדער ער זאל אנטלויפען נאר ווייל מרדכי הצדיק האט זיך נישט מכוון געוועזין אויף. דעם ער זאל ח״ו אריין ברענגען אלע ישראל אין א סכנה נאר דאס איז גישעהן ממילא אהן זיין וויסען איבער דעם איז דיא קללה אויך אהן דעם וויסען פון דעם וואס שעלט:

(ז) אונ פרשת בהעלותך שטייט ויעש כן אהרן דא זאגט דער פסוק דעם שבח פון אהרן הכהן אז ער האט נישט גיטאהן אנדערשט וויא מען האט איהם גיהייסין. פרעגין אלע מפרשים וואס איז דיא רבותא וואס דער פסוק לאזט מיך דאס הערין. נאר מען קאן זאגין דעם פשט עס ווערט גיברענגט אין מדרש אז אהרן האט גיזעהן מען האט מקריב געוועזין אלע קרבנות האט ער גיהאט חלשות הדעת ווייל ער איז נישט געוועזין אויך נשיא זיין שבט האט איהם הקב״ה גיזאגט בשעת דיא וועסט אהן צונדין דיא ליכט וכו׳ אז דיין מצוה וועט זיין גרעסער פון זייערע ווייזט פון דעם אוים אז דיא פרשה בהעלותך איז איה. גיזאגט געווארין נאך דעם וויא דיא נשיאים האבין מקריב געוועזין איז דוך שווער וויא אזויא האבין גיקענט דיא נשיאים מקריב זיין אלע קרבנות אין עס איז גיטאהן געווארין אלע עבודות אין משכן אהן דער עבודה פון הדלקת הנרות בפרט דיא עבודה איז דיא ערשטע פון אלע עבודות וואס זיא הייבט זיך אהן פון בייא נאכט ביז אין דער פריה דיא מנורה איז דוך שוין געוועזין פון לאנג פארטיג מיט אלע כלים וואס גיהערין צוא דער מנורה אונ עס איז שוין געוועזין אלעם אין אורדינונג וו א אזויא קען זיין איין סברא צוא זאגען אז זייא האבין נישט גיצונדין דיא מנורה. נאר אהרן האט בוודאי גיכף אהן גיצונדין דיא מנורה דיא נאכט וואס גיהער צוא ר״ח ניסן אזויא וויא דאס משכן איז נאר אויף גישטעלט געווארען אונ אהרן האט מכוון געוועזין אלע כוונות מיט אלע סודות וואס עס גיהער צום אהן צונדין נאך איידער מרע״ה האט איהם אוים גיקערינט דאס הקב״ה גיזאגט צוא אהרן דרייצען טאג אין חודש זיין זאך איז גרעסער פון זייער אונ הקב״ה האט גיבאשייט מ״ע״ה

ער זאל איהם איבער געבין אללע כוונות מיט דיא סודות וואס ער זאל מכוין זיין בשעת ער צונד דיא לעכט. דאס ערציילט אונז דער פסוק ויעש כן אהרן אז אהרן האט מכוין געוועזין אלע כוונות באלד ווען ער האט דאס ערשטע מאהל אהן געצונדין אונ ער האט גאהר נישט פאר ענדערט פון דעם וויא השי״ת האט איהם געבאטין:

(ח) דער טעם פון דעם מנהג וואס מען איז מקדש איין אשה אונטער דער חופה נישט פריר. אויך מאכט מען א ברכה מקדש עמו ישׂראל ע״י חופה וקידושין זאגט מען פריר חופה דער נאך קידושין וואס אין אמת איז קידושין פריר. נאר אין אמת האבין אונזערע חכמים גיקלעהרט וועלבעס איז דיא קידושין פון ישׂראל מיט הקב״ה. מהייל זאגין אז דיא קידושין הייסין דאס רויב פון מצרים וואס מען האט זייא גיגעבין. אונ מהייל זאגין אז דיא לוחות זענין געוועזין דיא קידושין. אונ וואס מען האט אויף זייא איבער גיקערט דעם בארג סיני בשעת מתן תורה. דאס איז געוועזען חופה. אויך האבען אונזערע חכמים גיזאגט אז מרע״ה האט צו בראכין דיא לוחות כדי דיא ישׂראל זאלען האבען דעם דין פון א פנויה נישט פון קיין אשת איש. פרעגט מען ממה נפשך אז מרע״ה איז געוועזען איין שליח צו נעמין דיא קידושין וואס האט געהאלפען דאס וואס ער האט צוא בראכען דיא לוחות אז דיא קידושין זענין שוין געוועזען חל פריר אזוי וויא מרע״ה האט צו גענומין דיא לוחות? איז ער געוועזען איין שליח צוא ברענגין דיא קידושין וואס האט ער גערארפט צוא ברעכין דיא לוחות? ער האט דוך גיקענט געבען דיא ישׂראל דיא לוחות ווייל בשעת זייא האבען גענונדיגט האבען זייא גיהאט דעם דין פון א פנויה. פאר ענטפערט דער הפלאה אז ביידע זאכען זענען אמת אז דיא קידושין איז געוועזען דאס פערמעהג פון מצרים אויך דאס רויב פון ים אויך דיא לוחות נאר עס איז געוועזין דיא קידושין אויף איין תנאי אויב זייא וועלין מקבל זיין דיא לוחות וועלין דיא קידושין חל זיין פון פריר. איבער דעם האט משה רבינו גוט גיטאהן וואס ער האט צוא בראכען דיא לוחות ווארום ער זאל גישט געוועזען צוא ברעכין וואלטען זייא גיהאט דעם דין פון א אשת איש אונ מיט דעם איז שוין אלץ פאר ענטפערט דאס איז בוודאי אז השי״ת האט גימאכט דיא קידושין פאר דער חופה דען אזוי וויא מרע״ה האט מקבל גיוועזין דיא לוחות זענען דיא קידושין חל געוועזען פון פריר. איבער דעם האט משה צו בראכען דיא לוחות זענין דיא קידושין בטל געווארען אבער דיא חופה איז ווייטער גיבליבין ווייל אין דער חופה איז נישט גיוועזען קיין תנאי נאר דורך דיא אנדערע לוחות זענען זייא אויף סנייא מקודש געווארען. איז גיוועזען דיא חופה פאר דיא קידושין איבער דעם זאגט מען ע״י חופה וקידושין.

הם ונשלם